

ХРИСТОФОР
ИЛИ
КОРАБОКРУШЕНИЕТО И ИЗБАВЛЕНИЕТО
От Леон Мелас

*„Пригответе пътя на Господа,
прави правете пътеките Му“.
(Мат. 3:3).*

Превод от П. В. Сарафов

Издава се от преводача в полза на Училището в село
Либяхово(Неврокопска епархия)

ПРЕДГОВОР

"В темнице бях, и приидосте ко Мне

В тъмница бях, и Ме споходихте"

(Мат. 25:36)

През месец февруари 1886год., ограничен между четири голи стени в Смирненския затвор, имах щастието нагледно да опитам необоримата истина на горните Евангелски думи. Една сутрин всички грамотни затворници бяхме повикани и дарени с по една гръцка книжка за прочит. На мен се падна книгата "Христофор", религиозно-нравствен разказ от талантливия гръцки писател Леон Мелас. При прочита на подарената ми книга, очите ми се отвориха и разбрах, че нашият Спасител Иисус Христос с горните думи казва на своите последователи да се грижат не само за препитанието, но и за възпитанието на затворника, като му доставят книжки с нравствено съдържание. Наситен духовно от съдържанието на подарената ми книга, аз благодарих от дълбочината на сърцето си на Смирненската гръцка интелегинция, която е разбрала високото значение на горните думи на Спасителя и е съставила при тамошната гръцка Митрополия благотворителното учреждение под название „Библиотека на Смирненския затвор“, на която единствена цел е да подарява книжки с нравствено съдържание на затворниците от тамошния затвор. Обещах си, че ако Бог ми помогне да се завърна от заточение жив и здрав, за спомен от моя затвор да превода на български подарената ми книга и я напечатам в полза на училището в село Либяхово(Неврокопска епархия). В него, за първи път в страната прочутият либяховски даскал Георги Иванов Зимбилев, въвежда изучаването на граматика, христоматия, история, география, краснопис и аритметика, дори и четене на български език. Георги Иванов Зимбилев извършва богата и разнообразна културно-просветна, родолюбива дейност в полза на затворниците от ужасният затвор на Невежеството.

Леон Мелас, един от талатливите гръцки писатели, който е обогатил гръцката книжнина с много книги е и авторът на книгата „Христофор“,

справедливо похвалена и от Цариградският гръцки Патриарх и от Атинския Архиепископ се радва на голяма популярност сред гръцкия народ, затова от 1868г., когато се издава за първи път, почти всяка година се препечатва. От този факт може да се съди за високото нравствено съдържание на „Христофор“. Колкото за превода, преводачът сам признава, че той е недодялан, предвид обаче на обстоятелствата, които са го предизвикали, очаква снизхождение от Господа. Читателите се умоляват да изтърпят до второто издание на превода, който непременно ще бъде по изгладен.

-1-

КОРАБОКРУШЕНИЕТО

"Защото Господ наказва, когато обича;

бичува всеки син, когато приема.

Ако търпите наказание, Бог постъпва с вас като със синове.

Защото кой е тоя син, когато баща му не наказва?"

(Послание на св. Апостол Павла до Евреите 12:6,7)

Един пролетен меланхоличен ден, покойният ми баща, навъсен и умислен ме заведе на един кораб, който беше готов да отплава от Цариград към Александрия в Египет.

- Ето сина ми за когото съм ти говорил, рече баща ми на корабначалника. Ето и писмото, което заедно с него ще предадеш на Александрийския патриарх, за да се погрижи и го изпрати в Синайския манастир.

После се обърна към мен и рече:

- Иди си със здраве, синко. Дано Бог да те помилва, да те просвети и в пътя на добродетелта да те упъти. Моите старания за твоето поправяне останаха безполезни, *но невъзможното за човеците е*

възможно за Бога. И като казваше това, ме прегърна и целуна, а чедолюбивите му сълзи обляха моето лице.

До онази минута аз не знаех нито, че отивам в Александрия, нито че отивам като на заточение в Синайския манастир. Следователно татковите думи, като гръм паднаха върху главата ми и аз онемях. Но когато след малко дойдох на себе си, потърсих татко.

- Той си отиде - ми рече капитанът - а ние вдигнахме вече котва.

После ме заведе долу, под палубата, в една тъмна и смардяща стаица, където видях един майчин ковчег, предварително пратен там от баща ми, силно се развълнувах и поток сълзи текнаха от очите ми.

Но минутно бе онова съкрушение на сърцето ми. Като блясък отмина това чувство. Себелюбието, което от детинство беше вкаменило сърцето ми надмогна и в оня час. Чувството на любов към родителите си счетох за своя слабост. Засрамах се от себе си, заради сълзите, които пролях. Следователно скръбта ми се обърна в негодувание и дивашки възстанах против строгото решение на моите родители. Но когато си помислих, че не мога вече да сляза от кораба, в отчаянието си се сетих за едно друго средство за избавяне. Когато корабът пристигне в Александрия и капитанът започне да се занимава с товаряне и разтоварване на стоката, аз да избягам и да се потурча!

И днес още ме е срам, когато се сетя за онзи отвратителен план, който измислих, а тогава тази идея ми се стори доста добра и ме успокои и утеши. Следователно весел излязох на палубата. Толкова голямо беше моето духовно развращение, моето нечестие, моето безумие! Боже мой! Боже мой! Много пъти до сега със сълзи на сърдечно покаяние и прошка съм просил от Теб, но и сега пак Те моля да ми простиш онова престъпление! Вяра, любов и надежда Ти Боже, нам си заръчал, но който никога не е повярвал в Твоето всеилие, който никога не се е уповавал на Твоята безпределна благост, той в притесненията си не намира убежище и става злодей и вероотстъпник.

От както оставихме за себе си красивите крайбрежия на Босфора и приближихме Егейско море духаше приятен ветрец, а корабът ни почти летеше. Всички, които бяха в кораба предвиждаха, че плаването ни ще бъде благополучно и кратко. Следователно всички се радваха и се

веселяха, без да се замислят, че бъдещето е неизвестно, ветровете са изменчиви, а морето като щастieto –непостоянно! Аз заедно с всички се веселях и радвах и дружах с един турчин, който подкрепяше пъкления ми план. Но не е както хората мислят, а както Бог заповядва.

Благите надежди и радостта, както на пътниците, така и на моряците започнаха да изчеват, а на тяхно място се загнезди отчаянието и скръбта. Такова е нашето земно съществуване! Радостта сменя мястото си със скръбта, и надеждата с отчаянието в нашия кратковременен живот.

Четвъртият ден от нашето отплаване, надвечер, времето се заоблачи страшно и слънцето изчезна от очите ни. Меланхолична тъма покри допреди малко яския хоризонт, и ето, че морето се развълнува и страшни вълни и свиреп вятър подхвърляха кораба ни. Ужас и трепет ни обзе всички, а капитанът, побледнял и едвам стоящ на палубата на кораба заповяда да се свалят и да се завържат платната. Но докато се изпълняваше тази негова заповед, бурята се увеличи и платната се съдраха, кормилото се счупи, централният стълб на кораба се прекърши и стремително падна надолу, а моряците, които се бяха качили на него паднаха сред вълните. През ония страшни минути корабът вече неуправляем се мятеше сред вълните и живо изобразяваше младостта, когато лишена от нравствено кормило тя се излага на бурята от гибелни страсти.

Риданията и охканията на отчаяните пътници се смесваха с виковете на ужасените моряци, така че беше трудно човек да слуша тези страшни и отчаяни писъци на погиващи същества, все едно се карат говеда към касапница, където след малко ще бъдат заклани.

Изведнъж се чу един сериозен глас, и веднага риданията и крясъците престанаха и след умирално мълчание един старец пътник, който до онази минута се молеше на Бога изрече:

- Престанете братя да плачете и треперяте. Само онези, чийто живот е лош и нечестив треперят пред смъртта си. Защото нечестивите със смъртта си отиват във вечните мъки. Вярвайте, че над нас съществува Бог Всесилен, Всеблаг, Многомилостив! Пролейте сълзи на покаяние и съкрушение! Помолете се с вяра и надежда и Създателят ще ви отвори обятията си, а тогава с кураж ще погледнете към смъртта и тишина свята ще дойде на вас.

Като изрече тези думи благочестивият старец, изведнъж се чу крясък и всички се намерихме във въздуха, а после във вълните погребани. Една минута имаше гробно мълчание и отвсякъде започнаха да се чуват стонове, все едно беше живо изображение на пъкъла. Но гласовете постепенно започнаха да изчезват, защото всички, един по един започваха да издъхват. Когато лодката на кораба, където повечето хора се бяха качили потъна, настана гробно мълчание. Чуваше се само дивото фучене на вятъра и ужасното реване на морските вълни.

Аз обаче, борейки се между живота и смъртта, все още бях жив. Като отворих очите си, за да видя къде се намирам, забялязах, че съм повален върху раздробената предница на кораба, която се беше забила между две крайморски скали. Станях и катерейки се прехвърлих от предницата на една по-висока скала като я прегърнах. *„Баща ми и майка ми ме оставиха, казва Давид, и Господ ме прие и на камък ме възвиси!“*

Доста време лежах на онзи камък залепен и изложен на студ и треперех, обрулен от вятъра, силния дъжд и вълните. Най-накрая, уморен и лишен от всяка надежда за избавление, виждайки пред себе си смъртта, аз си спомних за родителите си и тогава за първи път умът и сърцето ми с умиление се възнесоха към Създателя.

Истина е, че Всеблагият Бог се явява на благочестивите и добри души чрез безмерните си благодеяния, а на нечестивите чрез гръм и буря, чрез злощастия и смърт! Следователно и аз би трябвало да измия нечестията си сред разпенените вълни! Всред гръмовете и страшната буря заспалата ми душа да се събуди от дълговременния летаргичен сън! Да! Пред смъртта духовните ми очи се отвориха и като си припомних думите на онзи старец погледнах към небето и си казах:

- Праведно ме наказваш, Създателю! Усещам всемогъществото Ти! Признавам правосъдието Ти! Нито заповедите Ти съм опазил, нито Тебе-Създателя съм почитал! И очите ми се напълниха със сълзи, като почувствах, че вече сетните ми сили ме напускат!

Като се намирах в такова ужасно и отчаяно положение, изведнъж ми се видя далече в морето светлина, която се подмяташе, но идваше към мене, и аз горкият се поутоших, но в същото време едно мъртво тяло, тласкано от силните вълни, започна безпощадно да ме удря. Това беше тялото на мъртвият вече турчин, от когото в безумието си очаквах спасение! Тогава

се разтреперих силно, телесните ми сили ме напуснаха и с отчаяние извиках- Свърши се! Свърши се! Очите ми се затвориха и пълно безчувствие ме обзе. Но *загиналият се намери и мъртвият оживя*; защото Онзи, който избави Даниила от рова на лъвовете, милостивият Създател, избави и Мене!

Действително е истина, че *Бог е любов!*

-2-

ПАТМОС

*И се радват, че те са утихнали,
и Той ги довежда на желаното пристанище.*

*Да славят Господа за милостта Му
и за чудните Му дела към синовете човешки!*

(Псалом 106, 30-31)

Когато очите ми се отвориха, морето и вълните бяха изчезнали. Аз бях на топло и вече спокоен. Лежах на легло в една малка стая, осветена от мъждукането на кандило, поставено пред икона, изобразяващата страданията Христови. До мен на постелката стоеше един свещеник, който държеше в ръце и четеше малка книга.

- Къде съм? Къде се намирам? - бяха първите ми думи.
- В християнски ръце си - отговори тихо свещеника.
- Че кой ме е избавил? - попитах.
- Човеколюбивата Иисус Христова религия - рече свещеника и като излезе от стаята, веднага се върна с един съд в ръце, пълен със супа.

По един доста нежен начин ми я поднесе и ме подкани да се храня, за да се подсиля. Като балсам ми се видя тази супа и като усетих, че силите ми се възвръщат аз благодарих с огромна признателност на добрия свещеник.

Видя ми се като сън всичко и аз пак попитах свещеника- Къде съм, къде се намирам? Тогава той ми каза, че съм гост на Патмоския Ефимерий.

- Как съм се избавил и как съм се озовал в дома ви?

- Чрез всесилието и благоутробие на Всевишния - ми отговори свещеникът. Но по-късно ще те информирам подробно, сега кажи искаш ли да станеш и да се разходиш?
- Добре съм и искам да стана, но ми няма дрехите.
- Дрехите ти са опрани - ми рече - но още не са изсъхнали, ще облечеш други, които съм ти приготвил.

И като отвори един долап ми подаде едни нови дрехи. Като видях, че все още нямах сили ми помогна да се облека с много нежност и любезност, подобно на майка, която облича чедото си, след като дълго е боледувало и за пръв път се вдига от постелята. До този час аз имах най-черни и отвратителни мисли за свещениците. Още от детска възраст брадата и черното им облекло ми всяваха ужас и отвращение. Следователно, когато се събудих от летаргическия си сън и видях, че до мен седи свещеник, ми стана много отвратително. Но неговото добродушие, неговият състрадателен глас, кротостта на характера му, грижата му за моята храна и облекло, и това, че във всичко ми помагаше, разпръснаха първите ми впечатления и почувствах към него уважение и любов.

Веднага обаче едно пъклено съмнение умъртви тези чувства в сърцето ми - Да не би, помислих си аз - тази видима благост да е лицемерие, в което да се крият користни цели?

Това съмнение се породило у мен, защото себелюбивият и злонравният човек трудно вярва в добродетелта, човеколюбието и себеотричането на другите и се старее собствената си злоба и користолюбие да открие и в най-благородните дела на другите. Засрамен пред добродетелта, той не търпи божествената ѝ светлина и с всичка сила се стреми да я зачерни. А и аз тогава за жалост бях такъв- себелюбив, злонравен и безверен, та затова не повярвах на добродетелта на Патмоския свещеник. Но когато ми беше разказано от него как съм се избавил от корабкрушението, и като опознах отблизо този истински Христов служител, съмненията ми се разпръснаха и с уважение и благоговение повярвах в Християнската добродетел и я възлюбих.“ *Дъще, твоята вяра те изцери*“ - рече Иисус на жената, която се допря до дрехата Му, за да получи изцеление на кръвотечението си. Но според тези Спасителни думи, ако е вярно, че спасението идва от вярата, така също е вярно и това, че вярата се ражда, разпалва и усилва като се вижда примера на християнска добродетел у

хората. Добрият свещеник онзи ден, след като странен ме прибра, гладен ме нахрани и гол ме облече, предложи ми и разходка, за да възвърна силите си. Но преди да разкажа за разходката нека кажа няколко думи за остров Патмос, в обятията на които намерих спасението и на тялото, и на душата си.

Патмос е малък остров от Източните Спорадически острови на юг от Самос. Много малко места има в Патмос, които могат да бъдат обработвани. Крайбрежията му са високи и стръмни, с няколко пристанища, от които по-главното и често посещавано е онова, което се намира на североизточната страна на острова и се казва Скала. Самият град на острова се намира на една висока канара, която е надвиснала над морето. В града, на най-високата точка се намира манастира на Свети Иоан Богослов, който е построен от императора Алексий Комнин. Като слигаме от града към пристанището, където има няколко къщи и магазини, наред пътя срещаме една малка пещера, в която по предание се говори, че св. Иоан, любимият христов ученик, заточен в Патмос от Домициан, написал Божественото си Откровение. При пещерата има една стара църквичка. След цели седемнадесет века, на този остров било определено един Божий служител да открие и на мен божествената красота и небесна очарователност на Християнството. На този остров ми се отвориха духовните очи, и като видях светилото на истината, хванах здравия път на истинското щастие. На този остров показва и на мен добрият свещеник, както Ангелът на Св. Иоан, чистата река на живата вода, която светла като кристал, изтича от Престола на Бога и Агнеца. Като излязохме от къщата на свещеника, минахме през няколко тесни улици и се изкачихме на едно високо място, откъдето се виждаше добре. Красив и обаятелен беше изгледа, небето-яносиньо, хоризонтът-много широк, морето спокойно, а слънцето блестящо.

- Каква разлика - рекох тогава на свещеника - между днешния и вчерашния ден!
- Да синко - ми отговори - след бурята обикновено идва тишина, а след тишината - буря. Същото става в живота, та именно за това само чрез религиозното чувство и чрез християнските добродетели можем да преминаем безопасно бурите на нашия живот.

На връщане минахме край църквата. Тук отецът се спря и ми рече - Нека влезем в дома на Всевишния, за да възвисим духа и сърцето си към Всеблагия и да Му благодарим от една страна, че те избави, а от друга, че благоволи чрез мен да те избави.

- Как! Ти ли Отче си ме избавил? - извиках тогава. Но свещеникът мълчешком и умислен влезе в църквата.

Никога друг път в църква не бях чувствал толкова умиление, каквото почувствах тогава. Когато свещеникът мълчешком се молеше, аз си припомних корабокрушението и избавлението ми. От една страна умът ми се възвеси към Създателя, а от друга сърцето ми се отвори пред Всеблагия Бог. Съвсем ново ми се видя това мое съществуване, а една божествена и незрима тишина обзе душата ми. Тогава дълбоко се убедих, че вътре в тленното ми тяло съществува и друго нещо, което назоваваме дух Божествен, или душа, чрез което се възвисяваме над тялото и се свързваме с Бога. Достойни за оплакване са тези, които обожават вещественото тяло и никога не са почувствали божествената красота на духовното си съществуване.

Когато излязохме от църквата аз пак попитах отца как съм се избавил от корабокрушението и той ми обеща, че ще ми разкаже като се върнем в дома му. Той ме заведе и в училището също, там посетихме библиотеката. Когато уморени вече се връщаме в дома му, посетили най-главните извори на човешкото щастие, а аз понеже не разбирах за какви извори ми говори, той ми разказа следното:

- Здравето на тялото, чедо мое, здравето на ума и здравето на сърцето съставят истинското наше щастие на земята, но по-главните извори на телесното здраве са физическите упражнения и чистия въздух. Чрез днешната разходка ние и телесно се упражнихме, и чист въздух вдишахме. Пък изворите на умственото здраве са добрите книги и добрите училища, а днес ние посетихме и библиотеката, и училището. Сърцето обаче само чрез божествените учения на Християнската религия става здраво и блажено. За добро щастие ние днес и в храма на Всевишния влязохме. Ето защо ти рекох, че днес посетихме най-главните извори на човешкото щастие. Това тройно здраве на тялото, на ума и на сърцето, ако следвах с ревност и родители, и учители, и свещеници, и писатели, и съдии и осъдени,

колко по-щастливи щяхме да бъдем. При това колко естествени и нравствени болести, които днес разяждат обществата щяха да изчезнат завинаги. Но за жалост повечето хора не се грижим за телесното си здраве, освен когато вече го загубим, вследствие на някоя болест. Не се стараем и да правим упражнения, да излизаме на чист въздух, да ставаме рано, да се храним редовно и да спазваме чистота. Пък сърцето ни, което е най-главния лост на доброто щастие, занемарено, без добро възпитание, лишено от религиозно чувство и християнски добродетели, развращава се, подивява и ни води към гибел. А от училището обикновено излизаме фантазори, надменни и неблагочестиви. Защото вътре в тях следваме едностранчивото развитие на мисълта, без да се грижим за възприятията на сърцето.

Тези думи на свещеника от една страна увеличиха любовта и симпатията ми към него, но от друга крайно ме натъжиха, защото и телесното си здраве с нередовното си поведение бях съсипал, и за здравето на ума и сърцето си никога не бях се загрижил сериозно!

Като се върнахме в къщата на свещеника аз с нетърпение очаквах да разбера как съм се избавил от корабокрушението.

-3-

СПАСИТЕЛНАТА ЛОДКА

„А Царят ще им отговори и каже: истина ви казвам:

доколкото сте сторили това на одного

от тия Мои най-малки братя,

Мене сте го сторили.“

(Мат.25:20)

Когато влязохме в къщата, свещеникът ме представи на уважаемата си съпруга, при която седеше едно скромно около десетгодишно момиче, което беше дъщеря им Мария. Те и двете ме приеха доста любезно. Обедът беше сервиран на масата, но преди да седнем свещеникът ми рече:

- Ако всяка минута през живота ни, преди всяко начинание сме длъжни да възнасяме към Бога ума и сърцето си, то много повече сме

дължни да правим това, когато сме гладни и пред нас е насъщния ни хляб. Кажете прочее, чадо „Отче наш“.

След като прочетох машинално тази молитва, която не разбирах и не чувствах както трябва, седнахме около масата и добре се нахранихме. След като свърши обедата попитах стареца имат ли си друго чедо освен Мария. Тогава съпругата му се просълзи, а той с въздишка каза:

- Нямаме си!

Аз се досетих, че моето запитване предизвика скръбни спомени, затова помолих свещеника да ми разкаже подробно, според обещанието си, за избавянето ми от корабкрушението. Тогава той стана и ме заведе в една малка стая. После като отвори един прозорец ме извика да седна близо до него. Щом седнах, видях пред себе си безкрайното море. Свещеникът взе един телескоп, погледна през него към морето, и като намери това, което търсеше, задържа в същата посока телескопа и ми каза да погледна.

- Ето я, ето я предницата на кораба ни! - извиках аз - Ето я и скалата, на която вчера ме блъскаха вълните! Разтреперян оставих телескопа и се дръпнах от прозореца.
- Не се смущавай! - рече ми кротко свещеника - Чрез този прозорец и този телескоп ти се избави вчера.
- Как! Как! Кажай отче! - виках аз - свещеникът като ме привика при себе си започна да ми разказва.
- И аз чадо мое, имах син, двадесетгодишен, когото още от малко дете християнски бях възпитал. Беше пъргав и здрав момък, беше скромен и нравствен, кротък и добър към всички, а към родителите си най-благ! Той ми беше утешението, надеждата и радостта! Но го изгубих чадо, защото тъй бе угодно Богу! Преди две години стана моряк, и в морските вълни намери своя гроб. Корабът с който отпътува в една тъмна нощ се блъсна с друг по-голям кораб и с всичките хора на борда потънал. Само двама матроси се спасили и ми съобщиха горчивото известие. Като разказваше това добрият свещеник очите му се изпълниха със сълзи.
- Лишението от такъв син огорчи силно душата ми, а сърцето ми го търсеше непрестанно и сълзите денонощно течаха от очите ми. Но в дълбоката си скръб се обърнах към човеколюбивата религия на Исуса Христа и в нея потърсих утешение. Тя е, чадо мое,

единствения спасителен лек за безкрайните мъки през този краткотраен живот. Тя е единствения балсам за човешките скърби. Тя облекчава болката и ни утешава. Тя укротява смутената ни мисъл и успокоява наскърбеното ни сърце. Тя ни възвисява към Всевишния, който изцерява съкрушените сърца и ни напомня висшата мъдрост и безпределната благост на Божието Провидение. Подчинява ни безропотно на неговата неизследима воля.

- Като си припомних божествените думи на Исуса Христа *„Дойдете при Мене всички отрудени и обременени, и аз ще ви успокоя“*, прибягнах към свещеното Му Евангелие, щото моето обременено сърце да намери в него успокоение. Три дни един подир друг отварях да прочета Св. Евангелие. И трите дни, по един странен начин то се отваряше на една и съща страница.

И като взе свещеникът Евангелието- Ето я тази страница! - ми рече и прочете следващото:

- *„А кога дойде Син Човеческий в славата Си и всички свети ангели с Него, тогава ще седне на престола на славата Си и ще се съберат пред Него всички народи; и ще отдели едни от други, както пастир отлъчва овци от кози; и ще постави овците от дясната Си страна, а козите – от лявата. Тогава Царят ще каже на ония, които са от дясната Му страна: дойдете вие, благословените на Отца Ми, наследете царството, приготвено вам от създание мира; защото гладен бях и Ми дадохте да ям; жаден бях и Ме напоихте; странник бях и Ме прибрахте; гол бях и Ме облякохте; болен бях и Ме посетихте; в тъмница бях и Ме споходихте. Тогава праведниците ще Му отговорят и кажат: Господи, кога Те видяхме гладен, и нахранихме, или жаден, и напоихме? Кога Те видяхме странник и прибрахме, или гол, и облякохме? Кога Те видяхме болен, или в тъмница, и Те споходихме? А Царят ще им отговори и каже: истина ви казвам: доколкото сте сторили това на едното от тия Мои най-малки братя, Мене сте го сторили.“*

На третия ден след прочитането на тези божествени думи, душата ми се събуди от летаргическия сън на скръбта и си рекох: благодеекия, Бог ми заръчва три дни подред благодеекия да сторя, че да ми даде утешение тук на земята и за наследник на вечния живот да ме приеме. И така на часа започнах да мисля какви благодеекия мога да сторя. Тогава любезният син

ми се яви и като че ли се бореше с вълните и се давеше. Рекох си, ако през онази страшна минута беше пристигнала някоя спасителна лодка, чедото ми щеше да се избави и аз не бих проливал толкова сълзи, и сърцето ми не би пострадало толкова. А през онези дни се бяха случили няколко корабокрушения около нашия град.

И тъй, чедо мое, реших да се снабдя с една здрава и голяма лодка и с няколко изкусни гребци и благодарение на тях да избавя онези, които са претърпели корабокрушение около Патмос. Всеблагият Бог благослови това мое дело, защото до днес десетина вече хора са се спасили чрез лодката ми. Вчера, когато бурята се увеличи, аз гледах от тук през телескопа и видях кораба ви, когато се удари в скалите, тогава и сърцето ми, като че се раздроби. И като си спомних пак сина ми, на часа отидох с гребците си в лодката, а когато пристигнахме там, те намерехме безчувствен и полумъртъв. За жалост никой друг от съпътниците ти не намерихме жив. Разказът на стареца ме изпълни с удивление и признателност. Поисках да му изразя чувствата си, но дълбоко трогнат от устата ми не излезе и дума. Само целунах ръцете му и сълзите ми потекоха върху тях. Така мълчахме няколко минути, след което рекох:

- Не мога отче, да ти изразя признателността си и удивлението си, нито пък да те възнаградя за това твое благодеяние, което си ми направил!

А уважаемият свещеник с благ тон ми отговори - към другото чедо мое, обърни признателността и удивлението си. Благодарни на Всеблагия Бог и удиви се на Неговото всесилие. Аз бях само едно оръдие на Неговата Божествена воля. Ако божествените слова на Спасителя не топлеха сърцето ми и не разпалваха в него любовта към ближния, моите слаби и треперещи ръце, вярвай синко, не биха могли да те избавят. Християнската религия чедо мое те избави. На нейното всесилие се удивлявай и нейният човеколюбив Основател възлюби.

Но когато добрият свещеник говореше тези думи, аз усещах в себе си притеснение и скръб, като си припомних какво ми беше отношението в оня час към религията.

- С нищо не си ми длъжен - продължи свещеникът - Истинското благодеяние съдържа в себе си своята награда, и всяка друга освен нея награда разваля стойността ѝ. Съзнанието, че изпълняваме

християнския си дълг е най-голямата и най-благата награда за нас, ако сме истински християни, и именно това ни прави действително щастливи.

Когато свещеникът спря да говори, един човек влезе в стаята и с произношение, което показваше, че е от друга народност му каза, че го чака една стара и болна жена за посещение.

- Ей сега ще дойда - му отговори свещеника - Неизвестният след като ме изгледа любопитно, си отиде, а свещеникът като се обърна към мен ми каза, че онзи човек е един от четиримата гребци, който също бил спасил, а после те избавили и мен с лодката.
- Че как? - рекох на свещеника - той не е ли турчин. Ти турци спасяваш ли?

Свещеникът стана да се облече и ми каза:

- Аз като отида с лодката да спасявам някого от корабкрушение не гледам нито на произхода, нито на религията му. Всички са създания Божии, страдащи и нуждаещи се от моята помощ. И друговерците чедо мое са хора, а Бог не е лициприятен. *Обичайте враговете си*, ни заръчва Иисус, защото Бог дава слънце да грее и върху праведните и върху неправедните. Ако искаме не само да се наричаме християни, а и да бъдем такива, нека подражаваме на благостта, търпимостта и непаметозлобието на Спасителя и да спазваме Неговите божествени заповеди. Благоедействието чедо, което правим на неприятелите си е най-благородното дело, което прави от неприятеля приятел.

Като се облече свещеникът ме повика и мен да го последвам в къщата на болната баба и по пътя да му разкажа за себе си. Дотогава нито за името ми, нито за отечеството ми, нито за родителите ми, нито за пътуването ме беше попитал.

Тази покана ме притесни, защото умът ми се върна към миналото, което за жалост беше такова, че ако ми беше възможно щях да го скрия и от самия себе си. Приех поканата обаче и последвах свещеника, който излезе от дома си.

МИНАЛОТО

*„Ако изповядваме греховете си,
Той е верен и праведен, за да ни прости греховете
и ни очисти от всяка неправда.“*

(Първо Съборно Послание на Свети Апостол Иоан Богослов 1:9)

Болната баба, която заедно със свещеника щяхме да посетим не живееше в града, но надалече, чак до пристанището. Когато излязохме от града и започнахме да слизаме към пристанището свещеникът ми каза:

- Сега чедо, ще ми разкажеш и ти за себе си. Първо ще ми кажеш името си и от къде си. Ще ми разкажеш за родителите си, откъде отплава и накъде се беше запътил и каква бе целта на пътуването ти.

Лесно отговорих на първите две запитвания на свещеника. Казах му, че името ми е Петър, че бях единороден син на един цариградски търговец и пътувах от Цариград за Александрия и около Патмос пострадах от корабкрушението. Но на последното му запитване, за целта на пътуването ми, не можах лесно да му отговоря. Как да кажа тайната си на един толкова добродетелен човек, че лошото ми поведение принуди родителите ми да ме заточат в Синайския манастир. Това би наскърбило благодетеля ми и вместо състрадание и покровителство, с които ме обсипваше, бих предизвикал неговото негодувание и отвращение. В такъв случай кой друг щеше да ми помогне? Следователно намислих да скрия истината, но в този час си припомних Евангеското изречение, което много пъти бях чувал от баща си *“няма тайно, което да не се открие“*. Затова и ако да скрия миналото си, помислих си аз, рано или късно ще се открие истината и лъжата ще ме изобличи, и още повече ще ме изложи пред свещеника. Истината обаче ми се видя толкова грозна и отвратителна, че нямах кураж да я изповядам. Няма и безгласен останах при последното питане на свещеника. Христофор, (така се казваше патмоският Ефимерий) позна притеснението ми, желаше да ми спести притесненията и ме насърчи да му кажа.

- Ако ти кажа отче причината за моето пътуване, ще предизвикам твоето негодувание и отвращение, а пък аз имам нужда от твоята любов и покровителство. И като си наведох очите надолу млъкнах.

- Чадо мое - ми рече тогава свещеникът - милостивата Иисус Христова религия не допуска негодуванието и отвращението, напротив, усърдно отваря чедолюбивите си обятия и изобилно обсипва безпределната си милост върху всеки, който се изповядва искрено и покаява сърдечно. Ако се разболееш от телесна болест, как е възможно да се изцериш, ако не разясниш на лекаря от какво страдаш, къде те боли и какво чувстваш? Тъй също е невъзможно да се избавим от нравствените болести, ако не ги изповядаме със съкрушение и искреност. Чрез изповедта, любезни Петре, не само познаваме, но и пречестваме себе си от греховете си, и като изхвърляме неблагоприятния им товар, пречистени се възвисяваме до Създателя и с дръзновение призоваваме божествената Му благодат, за да почерпим нови сили за доброто ни вече съществуване. Истина е, че Всеведущият Бог и без изповедта знае нашите дела, помишления и сърдечни потайности, но иска изповедта като средство на покаяние, като средство за духовното ни изцеление и усъвършенстване. Когато със съкрушение изповядаме и признаем душевните си болести, тогава ни се иска да се избавим от тях и да се изцелим. Ако ги скриваме от духовния лекар, те както телесните болести стават по-лоши и разкъсват свирепо душата. С кураж чедо, кажи ми всичко. Никой не е безгрешен, а Иисус Христос не отблъсква нито един грешник, който се изповяда и покае. От изповедта и покаянието започна Св. Иоан Предтеча, покаяние първо започна да проповядва и Иисус. От изповедта и покаянието нека започнем и ние. Кажи ми, прочие, любезни Петре, как така родителите ти решиха да те накажат при условие, че ти си им единороден син?
- Заради лошото ми поведение решиха, отчаяха се и за мое изправление решиха да ме пратят на заточение в Синайския манастир- отговорих набързо аз.

Но добрият отец Христофор не се задоволи с тези мои кратки отговори и по един благ начин ме разпита за всичко.

Уважаемият свещеник разбра, че аз бях грешен пред Бога, нечестен към Бога и към хората. Аз бях студен и надменен към добрите ми родители. Бях непокорен и не се вслушвах в съветите на родителите и учителите си. Първите считах за невежи, а вторите за схоластици и педанти. Към по-

способните от мен бях надменен, към подобните си - безсрамен, а към по-долните - груб. Нито един не считах по-умен, по-мъдър или по-добър от себе си. Невеж, без опит, и следователно, надут, с високо мнение за себе си, мислех, че всичко зная. Следователно аз постоянно бях готов с най-голяма надменност да споря за всяко едно нещо, и всеки път смятах идеите си за най-добри, без дори да се усъмня поне един път в себе си. На богатите завиждах, от учените се отвръщавах, а сиромасите и страдащите презирах. Заради егоизма си бях готов на всякакви жертви. Роб на завистта, аз с удоволствие хулах, лъжех и клеветях. Телесните и скотските наслаждения бяха единствената ми грижа и за да се сдобия с тях смятах всичко за позволено. Най-накрая уважаемият старец, като изкусен духовен лекар, изскубна от устата ми и признанието, че аз никога не бях обичал и уважавал религията, като я считах за едно просто плашило за простолюдието, или за едно просто средство в ръцете на свещениците, за да се облагодетелстват. Следователно пълзящ в калта на материалното, аз никога не бях си възвисил ума към Бога, за да почувствам божествените красоти на християнската религия и нейното благодетелно послание за обществото.

След тази изповед добрият свещеник ми се видя умислен и наскърбен. Тръгна да върви и мълчеше.

- И тъй - помислих си аз - заради моето гнусно минало, аз станах гнусен пред неговата блага душа. Ето защо се страхувах да се изповядам пред него! Неговата симпатия се преобърна в отвращение и сега моето загиване е неизбежно! Ах! Колко по-щастлив щях да бъда ако бях загинал с другите при корабкрушението! В такова отчаяние, аз наруших мълчанието и рекох на отец Христофор:
- Надявам се отче, че както ме избави от ужасното корабкрушение, ще ме избавиш и от по-ужасното ми минало. Като го изповядах пред теб, видях всичката му грозота и много го намразих. Да отче, на корабкрушението дължа спасението си. Не се отвръщай от мене! И със сълзи на очи целунах десницата на стареца, който ми отговори така:
- Думите ти, и сълзите ти, чедо мое, ми дават добри надежди. Безгранична е милостта на Всевишния и безпределна е силата на божественото Му слово. Като изповяда миналото си, ако действително си усетил всичката му грозота, дерзай, защото първата

и най-мъчителна крачка ти вече прекрачи. Не! Не ще се отвратят от теб, макар че дълбоко се наскърбих заради твоето минало. От митарите и грешниците Господ не се отвращаваше, а дойде както Сам рече на земята, *да избави грешните, а не праведните*, понеже болните, а не здравите имат нужда от лекар. Но твоето избавление от корабкрушението беше много по-лесно, отколкото спасението ти от твоето минало. Широк и лесен е пътят, който води надолу, към злото и гибелта, а онзи, който води нагоре, към добродетелта и спасението е тесен и труден. Затова мнозина са тези, които слизат по единия и малцина са тези които се качват по другия. Корабът лесно се руши от скалите, но трудно се поправя. Лесно чадо мое, се развъртават младите, а трудно се въздържат. За жалост голяма е силата на навика. Затова не стига на човека само да пожелае да размени злото с добродетелта и това на часа да стане. Защото голямата сила на навика, превърнал се в наша втора природа, непрестанно ни безпокои и осуетява здравия разум и добрите разположения на волята. Ето защо Иисус обичаше особено малките деца и на тях обещаваще Царството Небесно, понеже поради младата им възраст, лошите навици не са намерили време да се вкоренят в тях. Ето защо и Боговдъхновеният Павел ни заръчва *да отглеждаме децата си в учение и наставление Господне*. Понеже децата са свободни от лошите навици, могат по-лесно да възприемат словото на Христовата религия, и така добродетелта по-лесно става техен спътник. Ако обаче навреме не напоиш цветето си, то увяхва и животът му се разрушава. Но дерзай чедо мое, защото тъй също много е голяма и божествената сила на религията, а божественото мляко на християнството не само здравите храни и ги поддържа щастливи, но и болните изцелява и съживява. Призови прочие, любезни Петре, божествената помощ сега, когато започваш борба с миналото си, и бъди уверен, че добродетелта най-накрая ще победи.

От една страна се утеших от думите на стареца, като се уверих, че любовта му към мене не е изчезнала. От друга страна обаче се наскърбих, като чух, че е тесен и стръмен пътят, който води към добродетелта и трудно е моето избавление от миналото.

А когато приближихме къщата, където беше призован свещеника, той ми каза:

- Утре, приятелю Петре, ще ти съобщя диагнозата на твоята болест и ще ти покажа средствата с които ще се изцериш от нея. Но това само не стига за окончателното ти излекуване. Нужно е време, постоянство и силна воля, за да привикнеш в доброто и да видиш спасителните му последствия. Твоята болест е хронична и е нужно време за изцелението ѝ. Сега ела с мен в колибата на злощастната вдовица и нека това да ти бъде първият цар за болната ти душа.

Макар, че не проумях каква ще бъде тази церителна сила, аз заедно със свещеника влязох в колибата.

-5-

ДОМЪТ НА СКРЪБТА

*По-добре е да отиваш в къща, дето плачат за умрял,
нежели да отиваш в къща, дето се пирува...*

(Еклизиаст 7:2)

Вътре в къщичката лежеше на постеля една стара баба. От обстановката се виждаше, че живее в крайна бедност, но също, че е била някога богата. Който се е родил, живял и умрял в сиромашество, действително предизвиква състрадание, съжаление и сълзи, но много по-трогателно е когато видиш едно разбито щастие. Когато видиш как едно минало величие е стигнало до бедност и нищета, това не може да не предизвика силни чувства и да свие сърцето ти.

Между нищожната покъщнина в онази бедна, покрита със слама колиба имаше една скъпоценна икона на Св. Богородица, която цялата блестеше. Покрита със злато и скъпоценни камъни светата икона показваше, че притежателката ѝ е била богата в миналото си и свидетелстваше за нейното християнско благочестие. А в знак на чистия огън на Християнската Православна религия чисто кандило гореше непрестанно пред иконата.

До постелята на болната жена стояха две добри жени, от които едната се стараеше да даде едно питие на болната, пък другата се опитваше да

стопли измръзналите ѝ крака. Едно малко дете, стоеше до нейната постеля като придържаше овисналата ѝ глава и ронеше горчиви сълзи.

Болната баба беше бодра и с много симпатична физиономия. От една страна личеше нейната телесна хубост в миналото, от друга явно прозираше нейната духовна красота. Но жълтият цвят на смъртта беше вече покрил нейното лице. Очите ѝ бяха полузатворени, ръцете бяха сложени кръстообразно на гърдите ѝ, и си личеше, че вече е готова да се яви пред неподкупния Съдия. Но когато усети присъствието на уважавания свещеник, и чу неговия сладък глас, една тиха усмивка се яви на повяхналите ѝ устни. Умиращите ѝ очи се отвориха, изчезналите ѝ сили се върнаха, и като се повдигна малко, седна на леглото си.

Тогава действително се почудих на голямата сила, която вярата дава на едно благочестиво сърце. Тогава се убедих, че тя действително и бедни изцерила, и мъртви възкресява. Тогава видях присъствието на безсмъртната душа в човешкото тяло, и голямото превъзходство на нетления дух над тленното тяло!

С един слабичък гласец бедната рече на свещеника:

- Всички възможни облаги получих отче от добрите християни на острова ни, и Бог на любовта нека ги възнагради за добрите им чувства към мене.

Свещеникът като разбра, че болната жена желае да се изповяда, за да се яви по-чиста пред Създателя, помоли двете жени, детето, което плачеше и мен да излезем за малко от колибата. Когато излязохме, с огромно любопитство разпитах онези жени за болната и ето какво ми казаха те. Тя била от най-първите и най-богатите фамилии на Патмос. Задомила се много млада и родила шест деца, но на двадесет и пет години, много млада овдовяла. Оттогава насам все скърби я сполетявали.

Понеже била честна вдовица с големи трудности отхранвала децата си. След дълги и люти болести немилостивият сърп на смъртта грабнал от обятията ѝ едно след друго всичките ѝ деца. При тези непредвидени обстоятелства тя изхарчила всичко, което имала и след боледуването на последната ѝ дъщеря не ѝ останало нищо друго освен скъпоценната икона на Пресвета Богородица. Тя била едничкото богатство, което ѝ беше останало от миналото и тя благочестиво я пазеше. Преминанала горчилата

на вдовството, смъртта на чедата си и бедността, тя с християнско търпение се покорявала на неизследимата Божия воля. При това тя денонощно с усърдие работела, за да изхранва седемте сирачета, които нейните умрели дъщери ѝ били оставили. Но тя се утешавала като виждала внуците си, които много приличали на умрелите ѝ деца и прославяла Бога, без да се сломява от многото работа и бедността.

Но и това утешение на бабата скоро отминало, защото от седемте сирачета само едничко ѝ останало живо, и това беше онова дете, което плачеше при постелята ѝ. Тези скърби, които претърпяла обаче не разклатили благочестието и търпението на тази добра жена, а още повече я привързали към Съдателя ѝ, и още повече развили нейните християнски чувства.

Като имала вече многогодишен опит в грижата за болни, баба Агата (тъй се казваше добрата вдовица) започнала да се грижи и слугува на болните в Патмос. Няма значение какъв бил човекът, който се разболявал, тя усърдно го посещавала и се грижела за него.

Това християнско поведение и преданост справедливо привлекли симпатиите на всички жители на остров Патмос, които в знак на признателност към нейните благодеяния я подпомагали, всеки с каквото може. Но баба Агата все си оставала бедна, защото всичките си подаръци ги раздавала на бедните и страдащите. Когато обаче научих от онези жени, че баба Агата била такава благодарение на съветите и поученията на отеча, аз още повече заобикнах избавителя си и почувствах изящната красота на християнството. Казаха ми също, че и те като боледували тежко били избавени благодарение на грижите на баба Агата, и затова си оставили къщите и по примера ѝ дошли да се грижат за болната и да ѝ слугуват като на своя майка.

Отец Христофор като излезе от колибата, рече на детето и жените да се върнат при болната, а мене прикани да го придружа обратно към града.

След като изминахме голяма част от пътя мълчаливо, отецът ме попита какво впечатление ми направи посещението в колибата. Аз му отговорих, че много съм се натъжил, но и впечатлил от уважаемата баба като разбрах за нейното минало и делата ѝ.

- Спасителни са чедо - ми рече свещеника - тези чувства! Високо и трогателно е като видиш живата добродетел, която в борбата със

злините и нещастията излиза победител. Като се удивяваме на възтържествуването и красотата на добродетелта, можем само да я обикнем и да се постареем да я усвоим в сърцето си. Тъй също, приятелю Петре, е спасителна и тъгата, която чувстваме в дома, който е посетен от скръбта. Защото всеки, който се натъжи и умисли, се съсредоточава в себе си, а това действа ползотворно на ума и сърцето. Богатите и щастливи хора, под обаятелните крила на щастието, забравят Небесния Отец и обикновено потъват в гибелна летаргия. Но домът на скръбта и богатите събужда от летаргическия им сън, и на всички напомня непостоянството и суетата на земните блага, а това напомняне ни натъжава, и себелюбието ни исцерява, и заспалите в сърцето ни чувства на състрадание и милост събужда, и така предизвиква благодеяние. Когато се намираме в дома на скръбта усещеме нуждата от един покровител, многомилостив и силен и с утешение се приближаваме към олтара на вярата. И тогава горещата молитва, която излиза от нашето сърце върху крилата си, възвисява душата ни на небето. Затова чедо Св. Писание казва, *че е добре да отиде някой в дома на скръбта.*

- Нищо - допълни свещеникът - нищо не става случайно, нито в природния, нито в духовния свят. Всички неща се управляват от Божието провидение целесъобразно! И самите сълзи, и самите въздишки не са безцелни. Божието Провидение чрез скърбите и нещастията едни наказва, други умъдрява, а други изпитва. Ето чедо, защо днес те заведох в къщата на болната баба Агата и ето защо нейната колиба счетох за ползотворен, макар и горчив цяр за твоята болна душа. Нека посещаваме често дома на скръбта. Нека размесваме нашите сълзи със сълзите на страдащите, и от нашето сърце, напоявано със сълзи ще изникнат любов, състрадание и добри дела, за утешение на човеците и слава на Създателя.
- Благодаря ти отче - рекох аз- че ме заведе в бабината Агатино колиба. Действително чувствам, че сърцето ми стана по-меко, но не мога да разбера правосъдието на Божието Провидение, което с толкова лишения и смърт е наказало благочестивата баба Агата, а мене нечестивия, от корабокрушението ме избави!
- Както златото - ми отговори свещеникът - се пречиства чрез огън, тъй и бабиното Агатино сърце Бог чрез скърбите очисти и усъвършенства, за да бъде жив образ на християнска добродетел и

чрез благочестивия си живот на всички патмоски жители да повлияе спасително. Та и ти чедо, като се избави сега от корабокрушението, кой знае, дали не си предопределен от Бога други да избавиш. Утре ще ти покажа извора на болното ти душевно състояние и ще ти покажа цяровете му, и се надявам, че с помощта на Всевишния ще се изцериш и след оздравянето, ти на други ще помогнеш. Тогава ще познаеш правосъдието на Божието Провидение, относно твоето избаление от корабокрушението.

Тъй говорехме със свещеника през онзи ден, като се връщахме в дома му. Между другото, с нетърпение очаквах следващият ден, когато щях да узная диагнозата на моята болест и как може да се излекувам.

-6-

ДИАГНОЗА НА БОЛЕСТТА

„Като новородени младенци,

ламтете за неподправеното словесно мляко,

та с него да пораснете за спасение.“

(Първо съборно послание на св.ап. Петър 2:2)

На другият ден Христофор дружелюбно ме призова в една стая и, като затвори вратата, попита ме желая ли да узная причината за болестта си, която ме отдели от любезните ми родители и ме изложи на ужасното корабокрушение.

- Да отче - му отговорих аз - но за жалост не е само една болест. Чувствам, че моите страсти са много и различни и затова се отчайвам.
- Не, не! Не се отчайвай, чедо мое. Само онези, които не вярват във всесилието на Бога, само те се отчайват и отчаянието ги прави злочастни и безнадеждни. Ти си жертва само на една болест, на която отначало робуваш, а всички други са нейни следствия. Ако пострада от възпаление белия ти дроб, неизбежно ще имаш кашлица и треска, и задушаване, но всички те не са отделни болести, а само симптоми на първоначалната болест.

Лекарят, който взема симптомите за болести и вместо болестта се бори против нейните симптоми, не успява да излекува болния, който се влошава. Нека се постараям ние да открием истинският корен на твоето болнаво състояние, защото изцерението да бъде коренно и всичките ти страсти да се изкоренят и изчезнат.

Сърцето ти чедо мое, не е било стоплено още от детска възраст с религиозното чувство на християнството, и това е твоята главна болест и единствената причина за грозното ти минало. За жалост, не си бил напоен Петре, с чистото и словесно мляко на религията и твоята душа се е разболяла и повяхнала, както щеше да се разболее и повехне твоето тяло ако през младенческата си възраст, вместо майчиното и хранително мляко бе кърмен с друго, развалено мляко. Животворната и спасителна светлина на християнската религия не е осветила, чедо мое, ума ти. Следователно ти си стоял в тъмнината на материалното. Божествената роса на християнството не е оросила душата ти. Следователно в твоето сърце вместо християнски добродетели са изникнали тръни. Ето приятелю, единствената истинска причина за твоето грозно минало и на сегашното ти нещастие. Религиозното чувство, чедо мое, не е изобретение на човешкия ум, не е притежание, добивано отвън, нито човешки закон. То е Божие благодетелно вдъхновение в човешката душа, то е инстинкта, съществуващ в сърцето на всеки човек, и затова нито е имало, нито ще има на земята народ без някаква религия.

Но искрата на религиозно чувство, което носим в себе си, изисква да бъде хранено със спасителното христово слово, за да даде пламък, освети и упъти съвестта и целия ни живот. Иначе отлабва и изгасва, както отслабват и угасват телесните ни сили ако пренебрегнем тяхното поддържане. Точно в детска възраст, чедо мое, е най-добре да се обработва религиозното чувство. Тогава сърцето е девствено чисто, крехко, та лесно поема чистото, словесно мляко на религията.

- Аз отче, се отчаях! - извиках като прекъснах отец Христофор - Моето сърце е вече изсъхнало, не е в състояние да приеме нищо.
- Не, не! - отговори отецът - Божията благодат е всесилна, така че, на всяка възраст може спасително да подейства в нас, и ума да просвети, и душата да освети. Простите рибари в Апостоли боговдъхновени преобръща и проповедници ги прави. Но за да даде

плод една нива, отдавна необработвана, действително се изисква постоянна воля и неуморно обработване.

Ако от детска възраст ти се беше научил, че освен родителите си имаш и друг Отец Небесен , който и тебе, и родителите ти, и всичко в света е създал чрез Своето всесилие и мъдрост. Този Небесен Отец те обича повече от самите ти родители, защото в Своята безпределна благост, Той ти подарява и родителите, и храната, и облеклото, и жилището, и всяко благо, което притежаваш на земята. Той като Вездесъщ вижда всяко твое тайно дело, но Той е праведен и милостив, добрите благославя, а лошите наказва и вразумява. Той прощава на онези, които със съкрушение и покаяние искрено прибягват до Неговата любов. Ако от детска възраст ти се бе научил, че за да бъдеш щастлив на земята и блажен на небето се изисква според божественото учение на Иисуса да възлюбиш Небесния си Отец от все сърце, а ближния си като себе си и да доказваш тази любов чрез добри дела. Ако всичко това беше изучил ти навреме и бе свикнал всяка заран и вечер с благоговение да се молиш на Бога, да Му благодариш и да Го славиш, действително твоето религиозно чувство щеше да се развие и утвърди в твоето сърце. Тогава то като верен и неразделен твой приятел щеше да те утътва винаги в твоя живот и нямаше да имаш такова минало.

Впечатленията и навиците в детска възраст, любезни Петре, са най-живите и най-трайните. Те дават направление на целият ни живот и вярно ни придружават до неговия край. Както от семето изниква цвете, а цветето дава плод, тъй и детската възраст подготвя младежката, после мъжката, и после старческата. Но ако изсъхне семето, поради пренебрежение и нехайство, няма да има нито цвете, нито благодатен плод се ражда. Блажени прочие онези, които навреме са сполучили да обработят още в детска възраст, божественото семе на религиозното чувство, чрез което човек се доказва като най-съвършеното и най-щастливото от всички земни създания!

- Злощастни пък са онези - рекох аз –като прекъснах стареца, които като мен са пренебрегвали навременното обработване на това семе! Но аз отче, не се отчайвам! Чувствам, че сърцето все още може да бъде обработено и облагородено, и думите ти намират в него благоприятен отзив, който дарява с надежда душата ми. Но отче, не

мога да разбере как религиозното чувство влияе върху поведението на човека през живота му. Дали не съществуват набожни хора, които и на църква ходят често, и празниците почитат, и постите спазват, и най-редовно се молят, а пък имат лоши дела? И дали има хора, които са безразлични към религиозните обреди, но живеят честно?

- Не трябва, чедо мое – ми отговори Христофор – както обикновено става, да смесваме външната формалност на християнството с неговата вътрешна същност, с вътрешното религиозно чувство, което е вселено в сърцето и го освещава. Онези, които живеят лошо, дори и да се молят и постят, те не са християни, а лъжехристияни. Те са фалшиви монети, отвън позлатени, но без никаква вътрешна стойност. Те са гробове, отвън варосани, но вътре пълни с гнусотии и смрад. Религиозното чувство на християнството не е разорало дълбоко сърцето им, но само се е докоснало до тях. А религия, без да влезе вътре в сърцето, и без да последват добри дела, не религия, а подигравка с Бога. Затова ни е казал Иисус Христос „ *Що ме зовете, Господи, Господи, а не правите що ви казвам?* “ А според Исаия Бог се гнуси и от молитвите, и от тамяна, и от приношенията, и от постите, когато не са придружени от добри дела. За твоё уверение, ето думите на пророк Исаия: *„Не принасяйте вече суетни дарове: каденето е отвратително за Мене; новомесечия, съботи и празнични събрания не мога да търпя: беззаконие - и празнуване! Душата Ми мрази вашите новомесечия и вашите празници: те са бреме за Мене, тежко Ми е да ги нося. И кога простирате ръце, аз закривам от вас очите Си, и кога умножавате молбите си, аз не слушам: ръцете ви са с кръв пълни. Умийте се, очистете се; махнете от очите Ми злите си деяния; престанете да правите зло “* А онези, които са безразлични към религията, но живеят честно, любезни Петре, са като здания, красиви и величествени, но без здрави основи. Само да духне един силен вятър и те ще се разрушат, а в такива къщи никой мъдър човек не живее. Като тези здания са опасни и онези хора, които не основават делата си върху християнската религия, без която не е възможно да има истинска нравственост. Истинското религиозно чувство, чедо мое, истинското благочестие, съединява постоянно в сърцето на християнина, вярата и предаността към Бога, с любовта към ближния. И чрез молитвата ни приближава до Бога, а чрез добрите дела ни свързва с хората и ни

прави щастливи. Ако беше възпитан по християнски, щеше да се е развило това спасително чувство в твоето сърце и ти щеше да си почувствал всесилието, безпределната благодост и върховно попечение на Всевишния. Тогава Него щеше да обичаш, като Небесен Отец, щеше да го славословиш и почиташ, а родителите си и всички твои благодетели щеше да уважаваш. Ближният си щеше да обичаш, както себе си, и завинаги щеше да се отдалечиш от завистта, клеветата и осъждането. Щеше да се стараеш всекидневно да угодиш на Бога и на хората. Като припознаеш съвършенството, висшата мъдрост и всесилието на Небесния Бог Отец, щеше да чувстваш собствената си низост, слабост и несъвършенство, следователно щеше да бъдеш скромен и умерен, а никога своеволен и нечестив. Ако всекидневно си примоняш, че Божието око те следва навред, ти щеше да се стараеш да вършиш само добри дела, и мислите си да облагородяваш, и сърцето си да освещаваш. Като се възвишаваш чрез постоянна сърдечна молитва към Бога щеше да се отречеш от материалното и не би бил окаяна жертва на сластолюбие. Ето чедо мое, това е спасителното влияние, което религиозното чувство упражнява през живота ни! Затова ти рекох, че твоята главна болест произлиза от това, че религиозното чувство в теб е мъртво и нечувствително в сърцето ти. Нека се потрудим да изцерим тази нечувствителност. А за тази цел е нужно да постоиш известно време при мен.

- Ами родителите ми!
- Родителите ти - продължи Христофор – ще се развеселят, ако някога се удостоят да те видят, чедо мое, скромен и украсен с християнски добродетели. Скоро ще тръгне един кораб за Цариград, пиши им за всичко, което ти се е случило и че ще останеш известно време при мен, за да се върнеш в обятията им син достоен за любовта им. Това твоє писмо ще затопли сърцата им и ще предизвика благословиите им, а благословията на родителите без съмнение ще улесни твоето изцеление.

- 7 -

ПИСМОТО

„Защото тоя мой син мъртъв беше,

и оживя, изгубен беше и се намери.“

(Лук. 15:24)

Както си стоях сам в стаята на отец Христофор, с писалка в ръка, чудейки се как да започна писмото до родителите си, се отвори вратата. Беше отецът, който като влезе ме попита свършил ли съм с писмото си.

- Не отче – му отговорих – не съм започнал още. Никога досега не съм писал писмо до родителите си. При това толкова съм смутен от миналото си и развълнуван от настоящето, че не знам нито как да започна, нито какво да пиша. А старецът ми рече:
- Пиши им чедо мое, че си претърпял корабкрушение, но с Божията помощ си се избавил на това място и желаеш да останеш известно време, ако ти позволят. Чрез приятелството на един свещеник, с когото си се запознал и който е бил гостоприемен и те е поканил да живееш в дома му ти желаеш да поправиш миналото си и да станеш достоен за родителската им любов и благословия. За да се улесниш в съчинението на писмото – ми каза отецът – преди да го напишеш прочети това. Като отвори една книга, която носеше със себе си, показа ми какво да прочета и излезе от стаята.
- Тази книга беше Свещеното Евангелие, а откъсът който ми подаде да прочета беше притчата за блудния син. Наистина прочитането на тази притча улесни съчиняването на писмото ми, и така след няколко поправки и задрасквания съчиних следния текст:

„Уважаеми мои Родители,

Блудният син от Евангелската притча, като се завърна в обятията на отца си, със сълзи на пояние изрича: *„Отче, съгреших на небето и пред тебе и не съм достоен да се назова твой син.“* С това писмо бързам и аз същите думи да повторя, като прося със съкрушено сърце Вашата милост и опрощение. Както благоутробният отец на блудния син съжали и целуна каещият се свой син, и се възвесели, защото *син му беше мъртъв и оживя, загинал беше и се намери*, тъй и Вие любезни мои родители, като виждате покаянието ми, дано ме съжалите и се възвеселите като бащата на блудния. Бесен вятър, ужасна буря и вълни като планини, подхвърляха кораба до небето и после до бездната го сваляха, раздробиха целия кораб. Всички, които бяха в него, и моряци и пътници се удавиха, а само аз, като по чудо се избавих. Може би защото Милостивият Бог, в своята любов към Вас,

поиска да ви утеши един ден, след като съм ви угорчил толкова в миналото. Корабът ни се удари в една крайморска скала, близо до остров Патмос. Един уважаем свещеник, истински християнин, който се казва Христофор и е Ефимерий на този остров, ме избави от вълните. Прибра ме у дома си, облече ме и нахрани, мене голият и пропаднал странник.

Негово благоговейнство, като разбра за миналия ми живот, обеща да ми помогне да се поправа ако остана при него и посещавам уроци в тукашното училище. И както сам той ме увери, с благодарение ме приема да постоя в дома му, където досега пребивавам. Позволете ми прочие, уважаеми родители, да остана тук, за да се удостоя да се върна един ден при вас достоен за вашата любов и благословия. При това бъдете уверени, че корабокрушението разклати сърцето ми, душата ми към всесилието на Бога възвеси, а безпределната благодат и мъдрите съвети на свещеника непременно ще допълнят моето нравствено възраждане.

Дано чрез моите искрени старания и вашите сърдечни молитви да не зкъснее много възкресението на вашето мъртво чедо и сълзите на покаяние, които сега далеч от вас проливам, да се превърнат в сълзи на радост. Вие се възвеселете като се сдобиеете за втори път със син, който от злото беше умъртвен и чрез християнската добродетел ще се възроди..

С дълбоко уважение целувам десниците ви и очаквам бързия ви отговор.

Ваш покорен син Петър

След като завърших черновата на това мое писмо размислих, че бях длъжен да поискам така нужните пари за моята издръжка в Патмос. Счетох за неприлично и несправедливо отец Христофор да ме приютява в къщата си, да ме храни и облича, и в училището да ме поддържа без никакво възнаграждение. Затова в послепис помолих родителите си да ми изпратят колкото преценят пари, които да дам на свещеника за неговите досегашни и бъдещи разноски и трудове.

След като свърших, отидох при отец Христофор и му показах черновата на писмото, а той като го прочете с внимание ми рече:

- Писмото ти Петре, освен послеписа, много ми хареса. Ако наистина покаянието ти е искрено, сърдечно и постоянно, бъди уверен, че е

предприета вече голямата и по-мъчна стъпка към твоето нравствено възраждане. Чрез искреното покаяние чедо мое, пречистваме сърцето си, а само в чисто и непорочно сърце влиза Божията благодат, за да ни направлява в опасния път на живота ни.

Писмото ти действително ще утеши преогорчените ти родители и ще предизвика сълзи на радост в очите им. Представям си скръбта и душевното притеснение, което са почувствали, когато са видели от поведението ти, че дървото, което с толкова старания и трудове са отгледали, за жалост бе повяхнало. Представям си и радостта им, която ще почувстват, когато видят, че дървото отново е пораснало, че техният син се е възродил нравствено. Тогава с благодарение ще те благославят, и чрез благословията си ще подкрепят щастието ти. Безпрекословна и вечна истина, на която всички религии учат, и която самият здрав разум и всекидневен опит потвърждават е, че деца, които не са сполучили чрез доброто си поведение да привлекат любовта и благословията на родителите си прекарват живота си злощастно и окаяно. Деца, които не са били достойни за любовта на своите родители, не ще бъдат обичани и от другите. Но чрез любовта любезни Петре, нравственият свят се съживява и благоденства, както природния чрез топлината.

Затова нашата свята религия, чийто заповеди имат единствена цел нашето щастие и благоденствие, изрично ни говори: *„Почитай родителите си, за да ти бъде добре“*. *„Покорявай се на родителите си, защото благословията на родителите уякчава основата на къщата.“* Иисус Христос, този божествен и съвършен образец на добродетелта, се покоряваше на Иосиф и Мария. Когато молеше Небесния си Отец казваше *“Не моята воля, а Твоята воля Отче, нека да бъде“*, а когато умираше на кръста, на любезния си приятел Йоан остави майка си.

Такъв беше любезни Петре, и сина ми, когото изгубих. Моята воля беше винаги и негова, щастлив беше като изпълняваше всяко мое желание. Никога не наруши някой мой съвет. Не ми противоречеше, и считаше за престъпление надменността и безочливостта. Никога не ме огорчи, не ме разгневи. Неговата крехка любов, неговото уважение, неговият покорен и кротък характер, неговата преданост и скромност, всеки ден веселяха моята душа и предизвикваха моите молитви и благословии.

Като говореше тъй трогателно за сина си, сълзите му потекоха и той замълча. Аз за да разсея скръбта му го попитах защо не одобрява послеписа на писмото ми.

- Защото - ми отговори той - докато децата са малки имат право да живеят на разноските на родителите си, но когато пораснат и са способни за работа не трябва да разчитат на родителите си.
- Но аз отче мислех, че по-голям грях ще бъде, ако вместо родителите си натоваря вас.
- Чрез работата и слугуване чедо мое, можеш да ми помогнеш и да се избавиш от този грях.
- Но аз нито работник, нито слуга съм се родил!

Отецът чрез тези мои думи разбра, както моето сомнение, така и отвращението ми към работата, и като помълча рече ми:

- Мамиш се чедо мое, като си мислиш, че не си се родил работник и слуга, защото всички, които живеем в света сме се родили работници и слуги! Какво друго е човешкият живот ако не работа и слугуване. Свещениците като се грижат за хората им слугуват, родителите слугуват на децата си докато са малки, а като пораснат разчитат те да ги гледат. Учителите се грижат за учениците си, а родителите на учениците поддържат учителите с пари. Лекарите се грижат за болните, а последните им дават пари за това. И богатите хора с парите си прехранват земеделците, занаятчиите и сиромасите, които им слугуват. Така всички сме се родили слуги и всяка услуга, която правим на ближния, правим на самия себе си. Самият Спасител Иисус е рекъл: „ *Не дойдох да ми послужат, но да послужи*“ Бог чедо мое, както е наложил на небесните тела движението, като закон на тяхното съществуване в природата, тъй също е наложил на човешкият род работата, като необходимо условие за земното ни съществуване. С труд и работа се поддържаме, усъвършенстваме и напредваме, а с безделието и пред Бога грешим, и на себе си вредим, и за другите хора ставаме безполезни и вредни. „ *С пот на лицето си, рече Бог, ще ядем хляба си.*“ „*Който не иска да работи, не трябва да яде*“ казва божественият Павел, а нашият Спасител Иисус, за да ни прикани на работа, чрез Господаря на лозето от известната притча ни казва: „ *Що стоите тук цял ден празни?*“

Нека възлюбим прочие работата и нека правим добри дела и на нас и на онези, които са около нас. А чрез тези си дела да задоволим Бога, който ни е казал, че и в събота ни е позволено да правим добро.

Колко голяма любов към работата имаше Петре, синът ми, когото изгубих! И уроците си с усърдие учеше, и малката си сестра с търпение всеки ден поучаваше, и редовно четеше полезни книги. Във всичките ми полски работи без да се лени ми помагаше. Старецът пак напълни очите си със сълзи, а аз развълнуван много му рекох:

- Като гледам миналото си отче, чувствам, че немърливостта и леността предизвикаха повече от моите злонравия и безобразия. Обещавам пред теб, че от сега нататък ще възлюбя работата, като Божий нравствен закон, на който и сиромаси и богати са длъжни да се покоряват заради собственото си щастие. И всичко, което любезния ви син вътре и вън от къщи е вършел ще го извършвам аз, защото като свой син ме приехте и възлюбихте.
- Следователно Петре, зачеркни послеписа в писмото си. Като си решил да работиш, нито от бащините си пари имаш нужда, нито мен ще затрудниш.

Аз се покорих на думите на свещеника и заличих послеписа от писмото си, като се надявах, че и без него баща ми щеше да ми прати пари за моя избавител и покровител. После преписах писмото и го предадох отворено на отец Христофор, който написа няколко реда в него, запечата го и ми рече:

- До сега любезни Петре, приготвихме твоята нива да приеме и оплодотвори спасителното семе. Земеделецът преди да посее, длъжен е да обича работата и трудовете си, и да унищожи от нивата си камъните и тръните. Тъй и ти сега чрез покаянието очисти вече сърцето си, а чрез учението и работата прие да допълниш делото на възраждането си. Така правят и лекарите, преди да започнат да лекуват болестите се подготвят с някои цярове.
- Ами кога ще започнем изцеляването на моята болест? – попитах свещеника - като го прекъснах.
- Скоро – ми отговори той – Имай чедо търпение, което е една от християнските добродетели.

След тези думи ми заръча да отида сутринта рано на пристанището, да намеря корабначалника, който щеше да тръгне за Цариград и да му връча

писмото. Същевременно ми заръча да посетя и болната баба Агата, за да видя как е, и има ли нужда от нещо.

- Но за да не влезеш в колибата на тази бедна жена с празни ръце - рече ми добрият свещеник – вземи тези пари, този ориз и тези дрехи, които моята съпруга ѝ е приготвила и ги дари на тази сирота, а нейната благословия наистина ще ти помогне по пътя на добродетелта.

- 8 -

АРОМАТНИЯТ ВЪЗДУХ НА ХРИСТИЯНСТВОТО

„Помнете чудесата, които сътвори Господ“.

(Псал.104:5)

„Изследвайте Писанията, защото вие мислите

чрез тях да имате живот вечен.

И те са, които свидетелствуват за Мене.“

(Йоан 5:39)

На сутринта, когато се завърнах от пристанището, където бях предал на корабначалника писмото и после бях посетил баба Агата споделих със свещеника на каква трогателна сцена бях свидетел в бабината Агатино колиба. Като наближих колибата, чух че в нея някой спори на висок глас:

- Не не, няма да ги вземем, не е възможно, ти имаш нужда от тях! - говореха едни жени, а тя им отговаряше:
- Вземете ги ви казвам, не се безпокойте за мене! Всеблагият Бог, който самите небесни птици прехранва, Той и мене, слабото си създание ще облече и прехрани. Само да обичаме ближните си и любовта си чрез добри дела да показваме и тогава Бог ще се погрижи за нас. Тъй говореше бедната баба Агата на двете жени, които ѝ бяха слугували, при последната ѝ болест, от която за голямо щестие тя се беше вече избавила.

После разбрах, че спорът им бил относно това, че баба Агата, която докато боледуваше и очакваше смъртта си, им беше подарила по-новите си дрехи като искаше да ги подкрепи и да им покаже признателността си. И когато

съм приближил колибата баба Агата искаше да им даде дрехите си, а те не искаха да ги приемат, защото тя бе оздравяла и вече ѝ бяха потребни. Моето влизане прекъсна благородната им препирня. А когато двете жени ме видяха да принасям на баба Агата заедно с благословиите ти дрехите, оризът и парите, които ми беше дал, те Отче се почудиха и върховното Божие Провидение прославиха. Започнаха да целуват ръцете на баба Агата, като на свята жена, целуваха и в истината на евангелските думи повярваха. И аз заедно с тях повярвах. Тогава бедната жена лесно убеди вече двете жени да вземат част от дрехите ѝ, като добави към тях и малко от ориза. Отче, даде на жените и парите, които ти беше дал за нея, за да ги предадат на една бедна вдовица с пет сирачета. Тя трябвало да се заплати с един заемодавец, който непрестанно и грубо ѝ досаждал за една сума, която тя отдавна му дължала. А когато жените попитаха баба Агата защо не задържи част от парите за себе си, тя рече, че на бедната майка са ѝ по-потребни отколкото на нея. Аз нямам нито дълг да изплащам, нито пет сирачета да прехранвам. Като изгубих моите съм длъжна да помагам на чуждите. Такава е волята Божия.

А когато си отидоха двете жени с насълзени от признателност очи, баба Агата, и тя, трогната от признателност към тебе Отче, ми разказа колко благодеяния е получила от теб и как твоите християнски съвети са я направили доблестна и щастлива всред всичките ѝ нещастия. Зарадва ме, че съм имал щастието да се запозная с теб и ми пожела да се ползвам от съветите ти и бъда подобен на благонравния ти син, за когото през сълзи спомена.

Като разказвах това на отец Христофор, изразих му удивлението си за добродетелта, себеотрицанието и кротостта на баба Агата, а той ми рече:

- Не се удивлявай само на добродетелта на баба Агата, удиви се същевременно приятелю, и на божествената и благодатна сила на християнството, което владее сърцето ѝ. Чрез християнската религия се украси и освяти душата на баба Агата. Чрез нея прорастнаха бабините Агатини нравствени качества, за които си се почудил. Такава е силата на истинското християнство, такива са неговите следствия в практическия живот.
- Срещнал ли си някога мома – продължи свещеника – която при всяка стъпка и всяко движение да издава ароматно благоухание, поради това, че в пазвата си е скрила едно стъкълце трендафилово масло?

- Такова благоухание издава и баба Агата, защото божественото миро на християнската религия се намира в сърцето ѝ, и при всяка своя стъпка, при всяко движение, при всяка мисъл, при всяка дума, се чувства божествения аромат на християнството.

Този аромат на християнството, който и хората и Бога весели, желая да добиеш около себе си и ти любезни Петре. Корабът ти не трябва да остане без кормило, защото в многобурното море на живота ще загине от корабокрушение. Обаче не желая да станеш нито суеверен, нито фанатик, нито фарисей-лицемерец, защото божествената християнска религия осъжда и лицемерието, и суеверието, и фанатизмът. Нито калугер мизантроп искам да бъдеш, защото християнството не е егоизъм, мъртъв и неплоден, но любов, постоянно цветуща и плодотворна всред обществения живот за доброто на човечеството.

Повечето хора в невежеството си считат за Християнска религия външното поклонение, външните само обряди на християнството. А други в мъдруването си, считат за християнска религия богословските теории, които е предизвикало християнството. Нито едните обаче, нито другите разбират, че основанието, същността, божествената висота, неизмеримата красота и човеколюбивото послание на християнската религия се намира тъкмо в божественото учение на Иисуса. Чрез него Той ни е открил истинските закони, благодарение на които се управлява нравствения свят. Като направляваме чрез тях поведението си към Бога, към ближния и към себе си, да бъдем щастливи и блажени и така да намерим на земята изгубения Рай.

За това чедо желая божественото слово на Иисуса да слезе в твоето сърце и да вложи в него божественото миро, та всичките ти дела, целият ти живот да благоухае. Без религиозното чувство, което самата природа е създала в душата ни, а християнството го развива, осветлява и усилва, нашето земно съществуване бива тъмно и злощастно. Чрез християнското учение, чедо мое, се поправя миналото, създава се настоящето, осветлява се бъдещето и тайната на живота става ясна. Вътре в обятията на християнството добродетелта намира истинската си цел, зло се ограничава, безсилието се подсилва, правдата намира венеца си, скръбта намира утешението си и корабът намира пътеводителната си светлина.

- Как прочие отче, ще се удостоя и аз с тази пътеводителна светлина? Как и аз да прекарам живота си в ароматния въздух на християнството?
- Потърси Господа в чудесните Му дела – ти казва пророк Давид – и испитвай истината, допълва Иисус. Ето приятелю, двата най-прости лека за твоята болест. Чрез тях и миналото си ще пречистиш, и бъдещето си щастливо и блажено ще приготвиш.
- Да чедо, изучавай природата, която те обкръжава, възвеси погледа си към небето и виж слънцето как изгрява и залязва, забележи Месечината и безчислените звезди на небето, и тогава наистина душата ти ще се възвеси към Създателя и ще почувстваш всесилието Му, и заедно с Давид ще извикаш „ *Небесата разказват славата Божия, а твъртта възвестява творението на ръцето Му!*“ После виж и земята, забележи пъстротата, целесъобразността, изкуството, красотата на земните същества, и тогава заедно с пророка непременно ще кажеш „*колко са големи делата ти Господи, всичко с премъдрост си сътворил!*“ Уважение, удивление и любов ще завладеят душата ти и Всесилният, Всеблагият и Всемъдрият Създател ще възпееш и в дълбочината на сърцето си ще почувстваш живо религиозно чувство.

Но както чедо мое съществуват слепородени, които не са виждали слънцето, така и за жалост са съществували и съществуват духовно слепи хора, които в слепотата си отказват да повярват в съществуването на Бога. Обаче така както не виждането на слънцето не значи, че не съществува слънчевата светлина, тъй и богохулното отричане на Бога не може да докаже, че Той не съществува. Несъвършеният и ограничен човешки ум не бе разбрал отношенията между Създателя и човека и неговото падение, както и това, че човешкият род можеше да благоденства, ако не бе първородния грях. Иисус Христос чрез божествените си дела и чрез божественото си учение ни откри нравствените закони, чрез изпълнението на които всички може да имаме щастлив живот.

„*Бъдете прочие и вий съвършени, както е съвършен небесният ви Отец*“ ни заповядва Иисус, за да ни даде да разберем, че главната цел на нашето земно съществуване е да се усъвършенстваме. Молитвата, изповедта, покаянието, чистата съвест, правдата, любовта, добрите дела, вярата, надеждата и другите християнски

добродетели трябва да послужат като средство за усършенстване. И след като се усършенстваме да бъдем щастливи и истински синове на Всевишния. Да чедо, с идването на Иисус Христос небесна светлина осия земята, така че, всеки, който вярва в Него да не пребивава в тъмнина.

Невъзможно любезни Петре е да прочете някой с внимание св. Евангелие, в което простичко се обясняват божествените дела и учения на Иисуса и да не почувства как религиозното му чувство се усилюва, а душата му става по-свята и по-щастлива.

Чети Писанията проче и ти чедо, ето вторият спрасителен лек за твоята боледуваща душа. Чрез изучаването на природата ще започнеш лечението си, а чрез изучаването на Писанията ще го допълниш и завършиш. Затова Апостол Павел, когато писал към Тимотея казал, *че цялото Писание е боговдъхновено и полезно за изучаване, за изправяне и наставление в правдата, за да бъде човекът Божий съвършен и подготвен за добри дела.*“

След известно мълчание добрият отец Христофор ми обеща, че ще ме улесни в изучаването на Св. Писание като ми даде два малки ръкописа и ми каза, че благодарение на тях неговият любезен син е бил тъй добродетелен.

- 9 -

ПЪРВИЯТ РЪКОПИС

*„Бог помаза с Дух Светий и със сила Иисуса от Назарет, Който изходи Иудея, правейки добрини и изцелявайки всички насилвани от дявола, защото Бог беше с Него“
(Деяния. Апостол. 10:38)*

На другият ден намерих добрия отец Христофор в малката му стаичка да седи пред един ковчег и да разлиства едни книги. От очите му капеха сълзи върху тях и ги мокреха.

- Какво търсиш отче? – го попитах аз – и защо пак плачеш?
- Търся ръкописите, които ти обещах – ми отговори той – и плача, защото се сетих за моят многообичан син. Не ми остана от него нищо друго на земята, освен тези негови ръкописи в ковчегата.

Старецът пак заплака и се зарови в ръкописите:

- Ето – рече най-после той – намерих го. Този е първият ръкопис, който ти препоръчвам да прочетеш, препишеш и изучиш. После ще ти дам и вторият.

И след като го целуна, все едно целуваше челото на своя обичан син, той ми го даде, затвори ковчега и излезе от стаята.

Ръкописът беше превъзходно чист, красиво написан, лесен за четене и кратък, тъй че ми се искаше веднага да го прочета.

Оттеглих се в един отдалечен край на градината, и като седнах под един голям мигдал, /вид дърво/ започнах да го чета. След като го прочетох два, три пъти с голямо удоволствие и внимание го преписах, според наставлението на добрия старец. Понеже и до днес още пазя този ръкопис, с благодарност го преписвам сега и тук.

БОЖЕСТВЕНИЯТ ПРИМЕР

„И тъй, бъдете свършени, както е свършен и Небесният ваш Отец.“

(Мат.5:48)

„Иисус Христос слезе на земята, за да възроди човешкия род и чрез любовта да го упъти в истинското щастие. С Божественото си учение, като ни съобщи какво сме длъжни да правим, в какво да вярваме, и на какво да се надяваме, освети душата и отвори очите ни да виждаме светлината на спасителната истина. Със земния си живот и с Божествения си пример ни научи нагледно какви трябва да бъдем, така, че да се назовем истински Божии чедра, да станем щастливи на земята и блажени на небето. Божественият пример на Иисус е спасителен и много нужен, защото всяко учение е безплодно, ако не се придружава, съживява и усилва от примера. Нека подражаваме през целия си живот на божествения и свършен образец, който Богочовекът чрез своя земен живот ни е оставил. Когато подражаваме с любов и уважение ще привикнем на християнските добродетели, чрез които единствено ще можем, според заповедта на Иисус, *да бъдем и ний свършени, както е свършен Небесният ни Отец.*“

Когато отваряме Св. Евангелие, за да разберем от него за земния живот на Господ и за Неговите дела на земята не го виждаме като някой философ или богослов, който затворен в стаята си, наведен върху писалището си, измисля някаква теоретично религиозна система. Не го виждаме и като някой отшелник, който отдалечен от хората се моли. Не го виждаме и да е гонил човешки почести и да е вършил добро само за пред хората.. Напротив, виждаме го, че е живял винаги между хората и за доброто на хората, изпълнен винаги с любов. Виждаме, че винаги се е грижил за благодеянието и благоденствието на хората и с усърдие и ревност е вършил доброто, като чрез Божественият си пример е доказвал учението си. Справедливо прочие, е казал на Иоановите пратеници: *“Идете и известете на Иоана това, що слушате и виждате.”* Целият земен живот на Иисус Христос, вседствие на Неговата безпределна любов е ред от постоянни благодеяния! Той не прекарва дните си в бездействие и леност, но ходи от място на място и проповядва правдата и царството Божие. Изцелява душевните и телесни болести, утешава наскърбените, насища гладните и изпълнява молбите на злочестните. На никого не отказва, бил той приятел или неприятел своята Божествена благодат. *„Елате при мене всички, отрудени и обременени, и аз ще ви успокоя“*, казва в безкрайната си любов и благост към хората. И всички се събираха при Него, парализираните проходаха, слепите прогледаха, мъртвите възкръсваха..

Със своята неисчерпаема любов, непрестанни благодеяния и спасителни истини, които проповядва, предизвиква любовта, признателността и удивлението на хората и така създава Християнството на земята за доброто на човешкия род. Със своята саможертва за човешкия род Господ се прослави и начерта спасителния път за човечеството. По този път нека ходим и ние винаги, защото според апостол Иоан: *„Който казва, че пребивава в Него, длъжен е да му подражава.“* Не чрез теории и непонятни богословски теории Иисус иска да въведе хората от една страна в Богопознанието, от друга в Царството Небесно, а чрез любовта и добрите дела. Затова е рекъл на учениците си: *„Нека свети вашата светлина пред човеците, за да виждат добрите ви дела и да прославят вашия Отец, който е на небесата.“* А на онези, които очакват Царството Небесно от своята мъртва вяра и от своята суха молитва, е ръкъл: *„Не всеки, който Ми казва: Господи! Господи! ще влезе в небесното царство, но който върши волята на Отца ми.“* Иисус като премина земния си живот в благодеяния казва на учениците си, а чрез тях на всички истински християни: *„Болни*

изцеривайте, прокажени очистивайте, мъртви възкресявайте, бесове изгонвайте. Даром получихте, даром давайте.“ Научи ни, че не бездействие и хладнокръвие, а жива и придружена с добри дела любов трябва да имаме. И така да бъдем честити на земята и да живеем като подражаваме на образа на Всеблагият Бог. Макар да премина земния си живот сред непризнателност, завист, предрасъдъци, зловравие и гонения Иисус беше постоянен в добрите си дела и с поведението си и нас научи *с добро да побеждаваме злото*. Стойността на благоденствието расте, когато благодетелите са смирени, кротки, благодушни добролюбители. Богочовекът се роди и живя в смирение и се показа неприятел на гордостта. Не се роди на Соломоновия престол, но в една бедна ясла, защото както сам казва: *„Не е дошъл да му послужат, но да послужи.“* Беден мъжду сиромасите живя, без да има къде главата си да подслони. И с рибари и митари се събираше и разговаряше и го наричаха приятел на грешните, защото те имаха голяма нужда от лекар и защото Той слезе на земята тях да спаси, а не праведните.

Богочовекът се гнуса от презрението, самомнението и самохвалството и ни учи, че с любов и благост се завоюват сърцата на хората и се упътват в пътя на добродетелта. Благославя, целува и отваря обятията си за малките деца, като заръчва на родители и учители, да се грижат непрестанно за християнското им възпитание, така че обществото да бъде християнско, здраво и следователно честито! Когато беше малко дете Иисус, според евангелист Лука, напредваше в мъдрост и благодат пред Бога и хората. Той ни учи, че както ума така и сърцето трябва да се упражнява и напредва в нравственото християнско учение. Иисус чрез покорното си поведение към Пресветата си майка и Йосиф ни е поучил да се покоряваме на родителите си, за да бъдем щастливи в настоящия свят и блажени в бъдещия.

Иисус е учил и работил занаята на Йосиф, който бил дърводелец, и със своя божествен пример ни показва, че нито едно занятие в обществото не е безчестно, когато го работим честно. А поведението му към своите ученици нека ни послужи като пример за искрено приятелство. Той живееше сред тях, като верен и равен на тях приятел. Наставляваше и ги поучаваше с кротост и искреност. Когато оскърбен до смърт в Гетсимания заръчва на учениците си да стоят будни докато се помоли, а пък те заспаха, Господ не им се разгневи, но кротко им каза: *„Не можяхте ли един час поне да постоите будни заедно с Мене?“* А за да ги научи на смирение и

братско равенство, дори уми нозете им. Най-красивият образец на приятелски чувства и същевременно на голяма любов към майка си, Иисус ни даде, когато умирайки на кръста, като видя до себе си многобичаният ученик Иоан рече на майка си: „*Майко, ето синът ти*“, а на Иоан „*ето майка ти!*“ Така той се погрижи за самотната си майка и ни даде пример на братска любов, защото като на свой брат предаде скръбната си майка. Достойно за удивление е състрадателното сърце на Иисус Христос към страданията на другите, като ни показва, бе благоденнието изисква чувствително и състрадателно сърце. Когато при влизането в град Наин, видя, че носят мъртъв единородния син на една вдовица, а тя плаче и ридае, веднага я съжали и ѝ рече да не плаче, възкреси мъртвеца и го даде на плачещата му майка. Когато видя смъртта на Лазар и сестра му Мария, която плачеше за брат си, той се смути, наскърби и се просълзи. Така плака Иисус и като влезаше за последен път в Иерусалим предвид бъдещото разорение на този град. Много пъти в Евангелието виждаме Иисус да се моли и по този начин, не само чрез божествените си думи, но и чрез примера си ни препоръчва молитвата за наше утешение и подкрепление. Иисус ни поучава и на други добродетели чрез своя божествен пример, на търпение, прощение, непаметозлобие и отвръщане на злото с добро.

Когато учениците му, разсърдени заради негостоприемството на самаряните, поискаха да бъдат наказани, Иисус с благ тон им рече: „Синът човечески не дойде да погуби човешки души, а да ги спаси.“ А когато ученикът му Петър, разярен, измъкна ножа си против онези, които искаха да хванат Иисус той му каза да пребере ножа си. С думите „*Чашата, която Ми даде Отец, да я не пия ли?*“ Той ни дава пример как трябва с търпение да понасяме всяка скръб, която Всевишният в своята неизследима мъдрост ни изпраща. А когато съден пред първосвещеника бива удрян Той с кротост казва: „*Ако говорих зле, докажи злото; ако ли добре, защо ме биеш?* ...“ Когато го биеха и мъчиха, когато между двама разбойници го разпнаха, той не се сърдеше, нито в сърцето му имаше желание за отмъщение. А при последното си издихание на кръста, помоли Небесният си Отец да опрости греховете на враговете Му, *защото не знаят какво правят.* А ние като се наричаме християни и христови последователи винаги от най-малкото нещо се сърдим и разгневяваме, отмъстителни сме и се стараем да отвръщаме на злото със зло, без да разбираме че с това наше антихристиянско поведение ние се отричаме от Христа! През последните дни на Иисусовите страдания блесна

действително всичкото негово божествено величие и неговата небесна слава. Чрез своята мъченическа смърт Той ни научи на търпение, чрез което ще можем и най-големите си мъки безропотно да претърпим, ако сме верни на истината и добродетелта. Като победи със своята смърт смъртта, Иисус Христос ни даде нов живот и вечно блаженство, даде ни надежда за спасението на нашите души и ни даде пример на саможертва за другите.

Колко века вече живее на земята духовното царство на Иисус! Неговата царска люлка бе Витлеемската ясла, неговият скиптер исопов тръст, неговата багреница-червената дреха, която за поругание му обличат, неговата корона-грънния венец, който слагат на главата му, а неговият престол, пред който всички земни престоли бледнеят е кръста, чрез който се наказват безчестните злодейци! Но чрез безпределната си любов, чрез божествените си дела, чрез горещата си ревност, себеотрицание, самопожертвование си на кръста в полза на човешкия род и чрез големите си спасителни истини, Той е спечелил и печели човечеството, над което вечно ще бъде Неговото Царство! Със Своите дела Иисус се е доказал съвършен, както Своя Отец Небесен. Нека прочие в нашия живот и ние да последваме Неговият божествен пример, за да намерим на земята изгубения Рай. Нека умът ни винаги да е обърнат към Небесния ни Отец, а сърцето си да запазим чисто! Да бъдем към всички справедливи и добри! Да почитаме родителите си и да бъдем верни и искрени към приятелите си! Смирени и кротки, състрадателни към страдащите, великодушни към неприятелите си, мъжествени в нещастията и покорни на Божията воля! Нека всички се убедим, че ако от малки се учим не само да вярваме в Христа но и да живеем като Христос, действително мирът и радостта, които царуват между праведниците на небето ще се възцарят и на земята между човеците! „

Така свършваше първият ръкопис, който отвори пред мене красивата врата на християнството. Чрез този ръкопис видях и почувствах божествената красота на Иисус и се възлюбих с цялата си душа и реших да стана истински Християнин. Дано всички, които прочетат този ръкопис да почувстват това, което почувствах и аз!

След като преписах ръкописа аз го върнах вечерта на дядо Христофор и му благодарих сърдечно. Поисках му втория, а той ми обеща, че утре сутрин ще ми даде и него. Но едно неочаквано събитие, което изпълни с радост и веселие доброто сърце на стареца не му позволи да изпълни обещанието си

навреме. За това събитие ще пиша сега, за да се изпълни с радост сърцето на читателя.

- 10 -

НЕОЧАКВАНОТО ЗАВРЪЩАНЕ

*„При това знаем, че на ония,
които любят Бога и са призвани по Негова воля,
всичко съдействува към добро“*

(Посл. на Апостол Павел до Римл. 8:28)

Сутринта, както си работех в градината и наблюдавах с голямо удоволствие възкресяването на едно малко дръвче, което почти беше изсъхнало, на входната врата някой силно похлопа. Веднага отидох да видя кой е и какво търси. Като отворих видях, че е онзи турчин, който преди няколко дни беше извикал добрият старец да посети баба Агата. Запъхтян и потънал в пот, той приказваше неразбираемо. Едва разбрах, че иска да види стареца, защото езикът му от тревога гъгнеше, а диханието му се беше почти изгубило от бързане. Отецът, чул силното хлопане на вратата, беше излязал на двора заедно със съпругата и дъщеря си. Турчинът като ги видя, дълбоко развълнуван и с очи блестящи от радост извика два пъти: „Марко си дойде, Марко си дойде!“

При това благовестие добрата съпруга на свещеника поради неочакваната радост падна на земята пребледняла и безчувствена. Старецът остана като вцепенен, а малкото им момиче радостно повтаряше думите на турчина: „Марко си дойде, Марко си дойде!“

Свещеникът като дойде на себе си, повдигна ръцете си, погледна към небето и благодари на Всевишния. После отиде бързо в стаята си, донесе едно стъкло пълно с някакъв спирт и го приближи до носа на припадналата си съпруга. Така тя дойде на себе си и с помощта на уважаемия си съпруг стана на крака. Аз с радост разбрах, че този Марко, който си дошъл бил синът им, когото смятаха за загинал при корабокрушение и от две години насам горчиво оплакваха. Всички тогава радостни и весели тръгнахме към пристанището да посрещнем Марко. А понеже това радостно известие като мълния се разнесе по целия град, мъже и жени, стари и млади жители на Патмос, взеха участие в радостта на достоуважаемия си пастир. Всички те

ни придружиха да посрещнем и поздравим многообичания им син. Както вървахме към пристанището отдалече видяхме Марко да идва. Беше хванат за ръка от баба Агата и придружен от множество жители, които живеят в долната махала, близо до пристанището. Когато двете тълпи се срещнаха на пътя, близо до пещерата на Св. Иоан Богослов, родителите със сълзи на очи прегърнаха и целунаха многообичаното си чедо. Марко, пълен с любов към родителите си, целуваше ръцете им и малката си сестра. Сцената беше доста трогателна и всички зрители се разплакаха. Тогава си припомних и аз моята раздяла с родителите ми в Цариград и сърцето ми се разкъса! Пълен с тъга аз придружих множеството, което заедно със свещеника и домочадието му потегли към пещерата. Всички бяха изумени и смаяни като виждаха Марко помежду си, тъй като го смятаха отдавна за умрял. С голямо любопитство се трупаха около него и го питаха за историята му. Но Марко, дълбоко разтревожен и на родителите и на приятелите отговаряше, че после ще им разкаже всичко, защото историята му е дълга. Когато стигнахме пред пещерата, уважаемият старец, пълен с умиление мълчаливо влезе вътре в църквичката със семейството си и със сълзи на очи прослави и благодари на Всевишния. После, когато излезе отпрати към нас едно кратко, но доста трогателно слово като цитира следните думи на Апостол Павел: *„Знаем, че на ония, които обичат Бога, всичко им съдейства на добро“* Той каза, че е нужна спасителна вяра в Бога, защото чрез нея обичаме Небесния си Отец и Му угождаваме, а така привличаме Неговите благословии. Когато вярваме в Бога, покаяваме се, получаваме опрощение. Молим се, и тогава молитвата ни бива чута. Надяваме се и тогава се утешаваме. Благодетелстваме и тогава се веселим. Обичаме, и тогава Бог ни обича и ни помага в живота. В словото си също изказа и следните поучителни текстове. *„Повярвай в Господа и ще се избавиш, защото чрез Него живеем, движим се и съществуваме.“*

„Ако имате вяра колкото синапово зърно, ще речете на тая планина: премести се от тука там, и тя ще се премести; и нищо няма да бъде за вас невъзможно.“

„Вие сте мои приятели, ако вършите онова, което ви заповядвам. Тази е моята заповед: да се обичате взаимно както Аз ви обикнах.“

„Който вижда брата си че има нужда, а заключи сърцето си от него, как ще пребъдва в него Божията благодат? Чада мои, да не обичаме само с думи, нито самос език, но с дело и истина.“

„Защото, който не обича брата си, когото е видял, как е възможно да обича Бога, когото не е видял?“

Най-накрая отец Христофор каза:

- Скъпи приятели, цели две години оплаквах своя многообичан син Марко и го считах за удавен, но ето Многоблагодарният Бог днес ми го връща жив и здрав, за да развесели моята душа и да утеши моята старост. Никога бащиното ми сърце не е чувствало по-голямо благодеяние и по-голяма радост! Пак ти благодаря Отче Небесни, и Твоето всеблаго име славя – извика отеца, като погледна към небето. Вярвайте всички, надявайте се, и се обичайте и Бог ще бъде с вас, *защото на ония, които обичат Бога, всичко им съдейства на добро!*

След това, излязохме от църквата и тръгнахме към дома. По пътя старецът ме представи на Марко, като му каза, че съм се избавил от корабкрушение и сега живея у тях.

- Като сме пострадали еднакво – ми рече Марко – приляга да се обичаме.

И като ме хвана за ръката, поздрави ме с толкова благост, че аз от онази минута горещо го заобичах. Тогава за пръв път почувствах в сърцето си неизразима чиста приятелска любов, а благородното приятелство с Марко от онзи ден започна да украсява душата ми. Марко беше много симпатичен. Благостта на ангелската му душа живо се изобразяваше на лицето му. Телесно беше слабичък, и малко жълт, поради слабото си сърце. Беше среден на ръст, с много сладък глас. По голямото му чело личеше, че е умен и замислен, а ако се вгледаш в големите му очи забеляваш, че е пълен с любов и симпатия. Простодушната му усмивка свидетелстваше за неговата кротост и благост. Скромнен, търпелив и разговорлив към всички, Марко никога не се разгневяваше, нито казваше лоша дума. Лошото поведение на другите хора наскърбяваше чувствителното му сърце, а нещастиято им предизвикваше неговите сълзи. Щастлив се чувстваше ако се случеше да утеши, помогне или да стори

друго благодеяние на някого. С една дума Марко беше достоен син на отец Христофор, истински християнин и земен ангел.

Когато стигнахме в дома им, обедът беше готов и обядвахме. След обедата майката на Марко веднага попита сина си дали е истина, че е претърпял корабкрушение, как се е избавил, къде е живял цели две години и защо не е пратил поне едно писмо на родителите си. Като задаваше тези въпроси тя плачеше и прегръщаше чедото си, целуваше го и не вярваше на очите си, че този е нейният син Марко. А той в отговор на нейните въпроси започна да ни разказва приключенията си.

- 11 -

ДНИТЕ НА РОБСТВОТО

*„Защото в злочест ден Той би ме укрил в Своята скиния,
би ме скрил в тайника на Своего жилище,
би ме възкачил на скала.“*

(Псал. 26:5)

От разказа на Марко онзи ден, научих три големи и спасителни урока. Първо, че единствената упора на нещастните е християнската религия. Второ, че сърдечната молитва на истинския християнин е всесилна. И трето, че уважението и любовта към родителите, както и трудолюбието се награждават щедро.

След отплаването си от Патмос Марко претърпял наистина корабкрушение, като през една бурна и тъмна нощ корабът им се сблъскал с друг по-голям кораб и потънал в морето. Но вместо да намери смъртта си сред бушувашите вълни, заедно с другарите си, той се избавил по един странен начин. Как е станало това при сблъскването на двата кораба, дори самият той не знаеше. Когато дошъл на себе си видял, че се намира между алжирци-пирати (морски разбойници). Станало му тъжно за своите мъртви другари и му се искало да се хвърли в морските вълни и да умре, за да се избави от ръцете на дивите алжирци. Но като си припомнил милите си родители замислил се, че истинският християнин е длъжен с търпение и кураж да се покорява на волята на Всевишния. И като помислил си, че земният ни живот не е наш имот, но на Онзи, който ни го дава, се разкалял за лошите мисли и прошепнал божествените думи „не

моята воля, Отче, но Твоята воля да бъде“. Поплакал малко и с цялата си душа се предал на Божията милост.

- Да, скъпи ми родители – извика Марко – моята гореща любов към вас, вашата благословия, и вашите молитви ме избавиха! А свещената вяра в Иисус Христос, на която сте ме научили от малко дете ме окуражи и ме подкрепи и днес във вашите обятия ме върна! Действително божествена е заповедта: *„Почитай родителите си, за да ти бъде добре!“* Ако не ви обичах горещо, и ако не мислех колко скръб ще ви причиня ако се самоубия, щях да намеря вечните мъки сред морските вълни. Сълзите на вашата радост днес нямаше да стоплят моето сърце. Трябвало е скъпи мои родители до пострадам сред дивото море и още по-дивите пирати, далеч от вас и отечеството си, без защита, утешение и надежда, за да почувствам в действителност благодатната и утешителна сила на вярата в Иисус Христос. Имал си право тате, когато ми казваше, че в бурите на земния живот, небесният тих ветрец на християнството избавя кораба на добродетелта. Тези, които от малки са приели християнската вяра като пътеводна звезда в живота си, и в бурно море лесно ще се избавят в безопасното и утешително пристанище на християнството.
- Да чедо мое – каза отец Христофор – никой на земята не може да каже, че настоящото благоденствие е вечно. Здравето, богатството, почестите, наслажденията, силата, съпругата, децата, приятеля и всички добрини на този свят, които градят нашето земно щастие лесно се губят, а нашето благоденствие лесно се руши! Черни и тъмни облаци може да покрият всеки момент нашето весело и ясно небе и сред пълна тъмнина, ужасни бури може да ни връхлетят. Всички ние обаче имаме нужда от вярата в Христа, защото нито богатството, нито силата, нито философията могат да ни избавят от безчислените нещастия по пътя на живота. Само християнското възпитание ни подготвя да ги търпим мъжествено, като ни учи, че *„Всеблагият Бог в зли дни ни скрива в тайното място на селиенето си, според Пророка и цар Давид, слуша молитвите ни, утешава наскърбените, помилва сиромасите, покровителствува онеправданите и се грижи за сирачета, подтира падащите и въздига падналите.“*

Да мили Марко, когато плачем и въздишахме, обираме прекрасни плодове, които се раждат от спасителните семена на християнското благочестие, а чрез тези плодове ти се утеши и укрепи в скърбите си. Но я ни разкажи Марко, как си се избавил от кръвожадните пирати и жив и здрав се завърна при нас.

- Чрез тебе тате се избавих - рече тогава Марко – защото ме беше научил на трудолюбие и молитва, на които именно дължа избалението си! Чрез тях цели народи се избавят от робството! Разтревожен от признателност към баща си, Марко стана и горещо целуна ръката на баща си.
- Как, как? – повтори майка му- разкажи ни всичко подробно чедо.

Марко продължи разказа си, от който разбрахме за многото му прежеждия. Когато корабът пристигнал в Алжир, пиратите с жребий разделили плячката си. Горкият Марко се паднал на един от тях на име Абдул. От великолепната къща с голяма градина и много слуги Марко разбрал, че неговият стопанин е доста богат. Когато влязал Марко подир господаря си в градината веднага три дървета привлекли неговото внимание и той се разплакал. Отишъл при дърветата, прегърнал ги и започнал да ги целува. Абдул помислил, че Марко е полудял, но после разбрал, че тези дървета много приличали по вид и по величина на три дървета, които бил отгледал заедно с баща си в тяхната градина. Те му припомнили неговото отечество, неговите родители, неговата градина и като целувал тези дървета той си представял, че целува родителите си. Абдул се разчувствал от случилото се и Марко му станал симпатичен, попитал го дали се е занимавал с градинарство и дали е съгласен да се занимава с градината му. Марко с благодарност приел това предложение, защото той от малък се занимавал в бащината си градина с градинарство. Той обичал този занаят, като намирал в него повод всекидневно де се удивлява и слави всесилието, провидението, мъдростта и безкрайната благост на Всевишния.

- И тогава пак тате, с признателност си припомних за тебе – рече Марко – като прекъсна разказа си - защото ти ме научи да мразя леността, като ми припомняше често думите на Апостол Павел: „Който не иска да работи, не трябва да яде“ Ти ме научи и на градинарството, като ми казваше много пъти, че докато е млад

човек трябва да се учи, за да знае и това да му послужи през живота му. И действително градинарството ми помогна в горчивите дни на моето робство и в моето избавление.

Думите на Марко много натъжиха душата ми, защото ми припомниха, че аз от дете досега преминах живота си в ленност и не се загрижих никога да науча поне едно полезно в живота занятие, ни една потребна работа, освен няколко сухи граматически правила!

Предадена в Марковите трудолюбиви ръце градината на Абдул за кратко време се преобразила, станала още по-красива. Господарят му бил много благодарен и се удивлявал на трудолюбието и способността му. Често стоял при него в градината. Когато забелязал един ден, че Марко като копаел плачел, предположил, че е от умора, но скоро разбрал, че е тъжен. Марко си представял, че копае гроба си в Алжир, без да види скъпите си родители и скъпото си отечество и тази скръбна мисъл го карала да плаче. След този момент Абдул още повече го съжалил и обикнал. Небесните чувства на любовта и въобще всички християнски добродетели действат силно и на най-твърдите и диви сърца и по този начин показват своята висота и божествен произход!

Завладян от Марковите християнски добродетели Абдул му дал възможност да си препечелва пари. Възложил му да купи всички нужни за обработване на градината неща и да продава всичко, което произвежда в нея и което е в излишък. Мислил си, че Марко злоупотребявайки по този начин ще бъде доволен в положението си. Варварите понеже отбягват трудовете и са лишени от християнско възпитание, чрез грабежите, неправдата, злоупотреблението и престъплението позволяват на своите любимци да крадат от тях и да се ползват.

Но добрият Марко, който от малък бил възпитан по християнски, и много пъти бил слушал от баща си *„което ти ненавиждаш, другиму не го прави“* и *„каквото искате да ви сторят хората, това правете и вие“*.

Той бил убеден, че добродетелта стои много по-високо от богатството и мразеше коварството, измамата, лъжата, неправдата като противохристиянски престъпления. Защото както естествените закони не се нарушават безнаказано, така и за всяко нарушение на християнските заповеди се търпят наказания. Така Марко не искал да се ползва от парите на Абдул. Последният като забелязвал, че вследствие на точните и честни

сметки на Марко разноските за градината се намалили значително, а приходите ѝ се увеличили, доста се удивлявал от неговата честност и добродетел. И самите злодейци и грабители се прекланяли пред необоримата сила и красота на добродетелта!

По този начин, с минаване на времето разстяла симпатията на Абдул към Марко и пътя на избавлението му се приготвял. На неговата умилителната молитва особено се дължало избавление му, както ще се види по-долу.

- 12 -

ИЗБАВЛЕНИЕТО ОТ РОБСТВО

„И всичко, що поискате в молитва с вяра, ще получите.“

(Мат. 21:22)

В единия край на Абдуловата градината имаше една малка, но гъста гора от райски ябълки. В тази гора, всяка сутрин, преди да изгрее слънцето Марко тайно ходел, за да се моли. Обърнат на изток, с пълна вяра и неизразимо умиление той се молел Богу да го избави от робството и да го върне в обятията на скъпите му родители. С горещи сълзи обливал и целувал едно малко кръстче, което при тръгването неговата майка му била закачила на врата за спомен на Спасителните страдания Христови. Чрез всекидневната си молитва Марко черпел сили, за да търпи безропотно горчивото си робство, далеч от близките си хора. Неговите сърдечни сълзи не се проливали напразно, защото светата вяра ги приемала в обятията си и с благоговение ги представяла пред Създателя.

„И всичко, което просите в молбата си с вяра, ще получите“ ни е казал Иисус, затова и горещите молитви на Марко били чути. През една гореща нощ Абдул не могъл да заспи, дали поради горещината или поради изобличенията на съвестта си, станал, взел чибука си и излязал в градината. Поразходил се и наближил мястото в горичката, където се молел Марко. Внезапно подскочил разтреперан назад, защото чул до себе си въздишки и шептене. По късно видял слугата си да излиза от гората, като си бършел сълзите и скривал кръста в пазвата си. Разбрал от него, че всеки ден се оттегля на това усамотено място, за да се моли на Бога за своето освобождение. Абдул се съжалил над Марко и му дошло благоразположение да го освободи. Много пъти през време на Марковото робство Абдул се опитвал, кога с обещания, кога със заплахи да потурчи

горкото момче. И сега преди да му съобщи своето решение поискал за последен път да се опита, ако е възможно, с обещания или със заплашвания да го откъсне от обаятията на християнството. Но Марковите религиозни убеждения били непоколебими. Той не се съблазнил от обещанията, както не се уплашил и от заплашванията на своя господар.

- Християнин съм се родил и християнин ще си умра – му рекъл Марко - Нашата религия учи, че всичко в този свят е суета, защото богатството, славата, силата и всичко земно е непостоянно като морските вълни. Пред небесните и вечни блага, чрез които вярата в човеколюбивия Христа изпълва сърцето ми, ни едно човешко обещание, ни едно земно, временно и непостоянно щастие може да ме съблазни и да разколебае вярата ми. Спасителните страдания Христови и Неговата мъченическа смърт на кръста поучават всеки истински християнин да търпи и да дава живота си за вярата, като счита земния живот за долина на плача, а смъртта за врата към вечното блаженство. Ако Христос безропотно се жертва заради спасението на всички хора с благодарност ще се жертвам и аз заради Него. Неговата религия ме възвишава, подкрепя и утешава душата ми, просвещава ума ми и ме удостоява с вечното блаженство. Никога не ще се откажа от Христа! Той закриля злощастните и покровителства безсилните, утешава плачущите. Чрез безкрайната си любов и божествената си истина ще приеме всички в своите обаятия!
- Мълчи, мълчи! – изревал тогава Абдул – който в заслепението си не бе видял никога християнската религия в тази светлина и воден от своята религия ненавиждаше християните. След кратко мълчание Абдул, дълбоко умислен въздъхнал и рекъл:
- Победи ме Марко! От днес нататък си свободен. Нали обичаш родителите си, отечеството си и религията си, върви да живееш щастлив сред тях! Сълзите, които толкова време вече проливаш, смекчиха сърцето ми. Твоята честност и твоего трудолюбие предизвикаха моята любов към тебе, а любовта ти към родителите и предаността ти към Бога предизвикаха това мое решение. Иди си Марко, свободен си. Обичай приятелю постоянно родителите си и Христа, защото те днес те избавиха от робството. За да ме обикнеш и мен обаче, ти давам тези пари, които може би ще ти потрябват.

И като приказвал така дал на Марко една кесия с жълтици. Удивлението на Марко било толкова голямо, че не бил на себе си! Когато се съвзел очите му се напълнили със сълзи и дълбоко впечатлен прославил Бога, благодарил на Абдул. Помислил си тогава как бил изпаднал в безумие като си мислел за самоубийство.

- Но позволи ми – рекъл на Абдул – да не взема великодушния ти подарък, защото подаряването на свободата е толкова скъпоценен дар, който изпълва сърцето ми с радост и с дълбока признателност.

Абдул с думи се стараел да убеди Марко да приеме подарака му, но той като че ли не го слушал. Припомнил си Марко тогава двамата млади братя от о.Крит, които преди няколко дни били доведени за роби у Абдуловия съсед. Там се опитали да ги потурчат и въпреки, че горките деца се мъчели да бъдат твърди в бащината си вяра, свирепият им господар решил да ги потурчи насила. Когато Абдул подарявал свободата на Марко и се стараел да го убеди да вземе парите, чули как господарят на съседната къща заявява на робите си, че утре ще ги потурчи насила. Момчетата заплакали с глас и Марко се съкрушил много, като си помислил, че той се освобождава, а неговите единовеерци остават в ноктите на дивия мъчител, без подкрепа. Започнал със сълзи да умолява Абдул да посредничи и да изходатайства избавлението на онези две малки момчета. За тази цел той го помолил да даде парите. Тогава Абдул още повече се удивил на живата християнската добродетел на Марко, на любовта му към ближния. Като въздъхнал дълбоко, стиснал му ръката и му обещал ще избави момчетата още същия ден, като спазил обещанието си.

На другият ден, пълни с радост и веселие, Марко и двете момчета от о. Крит, след като благодарили на Абдул с дълбока признателност, сбогували се с него и се качили на един кораб, който тръгвал за Крит. Докато плавали Марко с голямо удивление научил от един спътник, че Абдул бил роден християнин, но понеже като малък не бил възпитан в християнските добродетели той бързо изменил на своята религия и я заменил в Алжир с материалните блага, което му подарило Мохамеданството. Така вече той си обяснил любезността и веротърпимостта на своя господар. Тогава разбрал, че неговите две дълбоки въздишки при последният им разговор, били въздишки на покаяние и съкрушение. Защото в Марковите думи и поведение ясно видял цялата красота на християнската религия, от която в

безумието си се бил отрекъл. Като пристигнали в Крит, Марко намерил скърбящите родители на онези две деца и ги предал в обятията им. А като видял тяхната радост и чул техните сърдечни молитви, и като забелязал сълзите им на признателност, почувствал в себе си божествената същност на благоденствието, което възвисява човека и го доближава до Подателя на всяко добро. Съжалил студените себелюбци, които никога не са вкушали от неизразимата сладост на любовта и благоденствието!

Съпровождан от благословиите на онези родители, които направил щастливи, и от молитвите на избавените от него невинни момчета Марко тръгнал от остров Крит и след няколко дни пристигнал на остров Патмос. Развесели своите родители и чрез своя жив пример укрепи в мен спасителните начала на християнството.

– 13 –

НЕБЕСНОТО ВСЕОРЪЖИЕ

„Бъдете будни и се молете,

за да не паднете в изкушение:

духът е бодър, а плътта - немощна.“

(Мат. 26:41)

След като Марко разказа приключенията си, майка му пак го прегърна и го насърчи винаги да се моли Богу, защото вече е видял колко е голяма силата на молитвата и че са верни думите на Христа, който е казал: *„Всичко, което просите в молитвата си с вяра, ще го получите“*.

- Молитвата чеда мои – продължи старецът – осветлява и съживява душата, както слънцето осветлява и съживява тялото. Нещастни са онези, които не виждат слънчевата светлина, не се молят и не осветляват душата си чрез съживителната и утешителна светлина на вярата! Но когато се явяваме пред Всевишния чрез молитвата, за да просим нещо от Него, нека размислим добре. Какво е нашето поведение, заслужаваме ли тази височайша среща, защото ако поведението ни не е съгласувано с евангелския дух, нашите молитви биват суетни и излишни. Нека да размишляваме така и да се

утвърждаваме в добродетелта! Развратната жена, за която четем в св. Евангелие, макар, че бе прекарала живота си в грехове, тя паднала в нозете на Иисуса Христа, целувала ги и обливала със сълзи на покаяние, така се очистила от греховете си и получила от Спасителя душевното избавление.

Митарят, който отишъл в храма да се помоли бил съкрушен, защото чувствал тежкия товар на греховете си, но излязал оправдан от храма. Чрез молитвата и Давид победил Голиат! И ти скъпи Марко, понеже чрез нея си укрепявал добродетелта си, победил си Абдуловото сърце и от робството си се избавил!

Действително много голяма и спасителна сила има това небесно всеоръжие! Много справедливо е казал Спасителят: *„Будни бъдете и молете се, да не би в искушение да влезете“* Той ни е дал пример за нуждата от молитвата в дни на изпитания, когато се е молел в Гетсиманската градина. А божественият Апостол Павел ни казва: *„стойте твърдо в молитвата и непрестанно се молете“*. Според св. Йоан Златоуст молитвата предизвиква една небесна роса, чрез която нашата душа бива напоявана и освещавана, а после ражда прекрасните плодове на благочестието. Поразителното величие на природата, която ни окръжава, убеждава всеки човек да славослови Създателя, а съзнаването на нашата безпомощност налага нуждата да Му се молим. Когато обръщаме погледа си към миналото, скъпи мои чеда, виждаме нашите грешки, мислим, че вървим по пътя на добродетелта, като не съзираме, че тичаме към гибелта си. Ето защо човек винаги трябва да се моли и призовава Божието покровителство. Молитвата е една нужда, естествено съществуваща в човешкото сърце, един глас, който излиза като че ли от утробата на човека и от съзнанието за собственото му безсилие. Нуждата от умилителна и постоянна молитва се чувства особено от факта, че не знаем кога ще бъдем взети от този свят и ще преминем във вечността. И точно този факт налага задължението ни да освещаваме душата си постоянно чрез молитвата, така че всяка минута от земния ни живот да сме готови да се явим пред Създателя.

Истинската молитва обаче предполага непоколебима вяра във всесилието, в правдата, в безкрайната благост на Всевишния и в Неговата свята воля. Апостол Павел е казал, *че без вяра е невъзможно да бъдем угодни на Бог*, а молитвата ни е суетна и

излишна. А когато чрез молитвата отваряме сърцето си пред Бога, пред когото не се укрива нито бъдещето, нито сърдечните ни помисли, ние се предаваме на Неговата височайша Мъдрост и Провидение. Да не искаме от този височайши Лекар на душите това или онова, а като му споделим болките и страданията си, нека възлагаме всичко на Неговата Свята и безпогрешна Воля. „*Да бъде твоята воля, както на небето, тъй и на земята*“ нека казваме и да не се сърдим на Небесния Отец, когато не получаваме това за което просим. Никой умен баща не дава на детето си това, което то иска от детинска глупост. Нека се ограничаваме да молим Всевишния за поправка на миналото и подобрене на бъдещето ни! Когато се молим пред Бог, нека да премахнем от себе си самолюбието и да помним, че на земята имаме родители, роднини, приятели и благодетели, за които сме длъжни да се молим. Да не забравяме страдащите наши братя и нека плачем заедно с тях и нека призоваваме за тях Божията помощ. А когато си спомним, че нашият Спасител на кръста за своите убийци се молеше, да не се колебаем и ние да се помолим за своите неприятели, че по този начин да станем истински Христови чеда. Чрез молитвата получаваме и неизразимо утешение в нещастията, защото чрез нея отваряме сърцето си пред Всеблагия Отец. Когато седим при постелята на боледуващата мила съпруга или скъпо чедо, или друго лице, което обичаме и виждаме как това лице се бори със смъртта, тогава чувстваме голямата стойност, божествената сладост, благодетелната сила на молитвата. Тогава разбираме, че действително молитвата е свещен олтар, който утешава и избавя нещастните, които искрено се приближават до него. За да получим избавление чрез молитвата се изисква тя да излиза от сърцето ни. За жалост повечето са свикнали още от детска възраст да учат наизуст молитвите и да ги казват машинално. Молят се само с устата, а умът и сърцето не участват и не чувстват нито умиление, ни любов, ни божествена тръпка, за да бъде молитвата им чута и осветена.

Така ни приказва уважаемият старец за молитвата, по повод Марковите приключения. Аз усетих истинността на думите му и побързах да се съобразя с божествените му наставления. Когато Марко разказа всичко, аз познах своята нравствена голота и изпаднал в дълбока скръб чувствах голяма нужда да се доближа до утешителния олтар на молитвата. След

връщането на Марко аз още повече обикнах родителите си и ми стана тъжно за тях. С дълбока скръб усещах всичко, което им бях причинил и още по-силно желяех да получа отговора им на писмото ми. От друга страна като виждах че Марковото завръщане ме направи излишен в къщата на отца аз много се натъжавах, защото нямах нищо да му дам в замяна и само в молитвата търсех утешение. А Всеблагият Бог чу горещата ми молитва и скоро ме удостои да получа отговор от баща ми. Но този бащин отговор ако и да ме утешаваше за бъдещето, ми даде горчив урок за миналото.

- 14 -

ОТГОВОРЪТ

*Господ даде..Господ взе...
Доброто ли ще приемаме от Бога,
а да не приемаме и злото?*

От първият ден, в който се запознах с Марко, сърцата ни по един тайнствен начин се сближиха и се чувствахме като братя. Марко много пъти ми казваше, че благодари на Бога, че му е пратил такъв приятел, като мен, който чувства като брат и за какъвто отдавна е мечтаел. Истинското приятелство е едно от най-прекрасните неща и в него се изразява любовта към ближния. Приятелството ми с Марко преобразува по най-добър начин сърцето ми и спомогна за моето нравствено възраждане. Научих, че е прав Апостол Павел като е казал, че *лошите приятелства развалят добрите нрави*, бих допълнил, че *добрите приятелства създават добри нрави*.

Приятелските чувства на Марко и благородството на неговата душа още повече се проявиха, когато стана свидетел на неволните ми сълзи и моята вътрешна скръб.

- Ти не ме искаш нито за приятел, нито за брат – ми каза Марко с тъга.
- Ти имаш болки и скърби, които криеш от мен, а истинският приятел споделя всичко и се утешава в приятелството. Точно в скърбите проличават истинските приятели, тогава чувстваме цялата стойност на този божествен дар, който наричаме приятелство. Отвори ми сърцето си и ми разкажи тайните и болките си и така да се почувствам твой истински приятел.

Разтревожен, със сълзи на очи му казах, че окаяното ми минало и липсата на родителите ми ме натъжават. Марко със сълзи на очи ме успокои и каза,

че със сълзите на покаянието вече съм загърбил миналото си и съм се очистил от всяка нечистота. Сълзите, които проливам за родителите си са небесна роса, която слиза от небесния Отец, а ако се надявам на Бога Той ще утеши сърцето ми. Оттогава добрият Марко всеки ден намираше средства за моето утешение. Нито минута не ме оставяше сам, аз го придружавах навсякъде и във всичко. Една сутрин като ме учеше в морето да плувам, един кораб с големи платна влизаше в пристанището. Аз извиках на Марко, че ми се иска да е от Цариград и да ми носи дългоочакваното писмо от родителите. Сърцето ми туптеше между надежда и отчаяние и между скръб и радост.

Тогава Марко без да продума заплува към кораба и след малко, задъхан и радостен се върна при мене като ми донесе радостното известие, че корабът наистина идва от Цариград. На часа се облякохме и се затичахме към онова място, където щеше да спре кораба. След малко пристигна капитанът с една лодка. Без да го поздравя аз го попитах дали познава баща ми в Цариград и дали има писмо за мен. От него обаче получих отрицателен отговор. Марко обаче прегледа внимателно писмата, които носеше капитана със себе си и намери едно писмо, което беше написано за баща му, но за жалост не беше с татковия почерк. Тогава добрият Марко ме утеши, че писмото е тежко и явно в него има друго писмо, което може да е за мен. Като взехме писмото и един ковчег, който също беше адресиран до отца ние се отправихме към къщата му. Марко, пълен с радост и надежда, а аз отчаян и навъсен. Но Марко имаше право, защото баща му като отвори писмото в него имаше друго до мен, надписано от баща ми. С разтреперани ръце го взех, целунах го и се оттеглих в градината, където прочетох следното: „Имаш право скъпи Петре, ти изгубен беше и се намери! Мъртъв беше и възкръсна! Благодаря и слава на Всевишния! Той те възлюби и чрез корабокрушението те наказа, защото когото обича Господ го наказва. Той като пожали старостта ми, се смили над мене преугорчения, чу молитвите ми и избави тялото и душата ти като те предаде в благодетелните ръце на добрия отец Христофор. Той гол те облече, гладен те нахрани, странен те прибра в къщата си и заблуден в правият път те упъти. Постарах се днес с писмото си да му изразя дълбоката си признателност, но ти Петре, с доброто си поведение, с кротостта си и с усърдието в добрите дела, като спазваш съветите на отца да допълниш моята признателност към него. Твоето нравствено в Христа възраждане ще бъде най-добрата награда, която уважаемият свещеник

очаква от тебе. Длъжни сме обаче да платим разноските по тебе, затова ти изпращам един ковчег, в който между дрехите, които ще са ти необходими, ще намериш една кесия със сто жълтици, които ще дадеш на благодетеля си. Напълно споделям желанието ти да останеш в Патмос една или повече години и да учиш в тамошното училище, като посредством добрия свещеник ще се научиш на спасителните християнски добродетели. Божествените начала на християнството, чедо не са сложни и заплетени, а напротив те са прости и чисти, лесно се разбират от всеки умен човек, но за прилагането им в живота се изисква навик, а навикът се придобива с времето, търпението и примера. За добрата ти майка не ти пиша нищо, защото за жалост тя вече не е между живите. Пролей сълзи за нея, защото тя от скръб по теб слезе в гроба. За твоё утешение знай, че при самото си последно издихание тя молеше Бога за твоё спасение и непрестанно споменаваше твоё име. Скъпи Петре, постоянно пребъдвай в пътя на покаянието и християнското възраждане. По този начин и баща си, който живее ще възрадваш и майчината си душа на небето ще развеселиш, а на себе си ще привлечеш божията благословия и любовта на хората. Пиши ми често за мое утешение, докато Бог ме удостои да те прегърна, както желае душата ми.

Баща ти Георгий“

Едва прочетох писмото и то падна от ръцете ми, порой сълзи се стичаха от очите ми. Радостта от идването на писмото и от бащините слова на часа изчезна поради горчивото известие за майчината смърт. Но ще по-горчиво ми се видя, когато си припомних, че аз съм виновен за това.

- Да, аз я убих! – с отчаяние извиках – а тя горката се е молила за мене и при самото си издъхване е говорила за мен! Старият ми баща сега е останал сам самичък! И докато казвах това аз плачех без утешение.

Тогава дойде Марко и остана поразен като ме видя да плача като малко дете.

- Какво ти е скъпи Петре? – ме попита той състрадателно.

Аз в отговор му показах писмото, а той като го прочете веднага отиде да извика татко си и се върнаха двамата като ангели утешители.

- Земният живот синко – ми рече тогава уважаваният отец – е низ от щастия и нещастия, щастливи са онези, които имат по-малко

нещастия от другите. Здравият разум изисква Петре да се покоряваме безропотно на Божията Воля, защото и щастieto и нещастieto Бог за наше добро провожда. Чрез нещастията Господ изпитва нашата добродетел, поправя ни, от гордостта ни избавя. А чрез щастieto ни утешава всред мъките на този свят. Като благодарим на Бога за щастieto си, нека търпим чедо нещастieto, като славим винаги Създателя. Добрият син, когато приеме наказанията, налагани от баща му за да се поправи, не се сърди, не мърмори, нито престава да го обича и уважава. Така като ни дава нещастия за нашето поправяне, Небесният Отец в своята мъдрост, правда и любов към нас го прави и ние не трябва да преставаме да Му служим и да Го славим. Когато на нашия хоризонт застанат черни и мрачни облаци нека се стараем през тези облаци да съзираме благостта и правосъдието на Създателя. Миналото си да изпитваме, а бъдещето си с усърдие да подобряваме. Нещастни са синко, тези, които в нещастията си не могат да се опрат върху вярата и надеждата! Защото с вярата и надеждата истинският християнин лесно преживява нещастията. Утеши се Петре, че си имал доброто щастие да се родиш в обятията на Християнството и заедно с Йов, който много изгуби и много пострада, но всичко безропотно и великодушно претърпя кажи: *„Господ ми даде и Господ ми отне скъпата майка, както е угодно Господу, така и стана, да бъде благословено името Господне! Ако приехме от Господа доброто, злото да не приемем ли? Във всичко това Йов не съгреши пред Господа.“*

Тогава въздъхнах дълбоко, защото забелязах, че за жалост не мога да кажа последното изречение за себе си. Аз смъртно съгреших, като с поведението си преждевременно уморих майка си.

- Радвам се синко – повтори старецът – защото виждам, че ти сам със своето поведение си предизвикал плесницата, която днес Всевишния ти дава чрез смъртта на майка ти. За жалост повечето хора безправедно обвиняват Бога в сърцата си, като забравят какво казва мъдрият Соломон, *че тяхното безумие съсипе техните пътища.* Да приятелю, забравят, че каквото посеят, такова ще пожънат, следователно сами градят своето щастие. Така например онези, които са телесно болни и имат болни деца забравят, че като са се

отдаличили от благоразумието и умереността и са прекарвали живота си в телесни наслаждения и разврат сами чрез собственото си поведение са предизвикали болестите си и също тези на децата си и нито Бог, нито хората, но себе си трябва да обвиняват. Така много нещастници забравят, че предадени на леността и безделието, на развратността и на лъжата предизвикват своето нещастие. Достойни за удивление синко са божествените закони чрез които Бог управлява света и които Иисус Христос откри за човешкия род. За изпълняването на тези закони Бог не е определил нито съдии, нито изпълнители, нито наказания, но всяко престъпление води със себе си наказание и осъждане! Само християнството може да ни запази в страданията, които докарват греховете!

- Да отче, днес сърцето ми беше раздрано, защото изгубих добрата си майка и чувствам, че сам съм причинител на тази моя горчива скръб. Прости ми прочие, че скърбя и проливам сълзи.
- Справедлива е скръбта ти синко – ми отговори уважаемият старец – и още по-справедливи са сълзите ти! Чрез сълзите измиваме и сърдечните си скверноти и душевните си болки облекчаваме и корените на добродетелта напояваме. Поплачи си синко! Когато свещените съюзи на любовта се разкъсват от смъртта човешкото сърце се раздира и болката е много силна, а сълзите са нужни. Но надеждата на християнина и скръбта му намалява, и сълзите му пресушава, и душата облекчава. Като се успокояваме в обятията на християнството ние Петре трябва да знаем, че смъртта на християнина е само преминаване във вечния живот. Нашите скъпи хора като се избавят от земните мъки се преселват в блажените селения на Небесния Отец, там един ден и ние ще се срещнем с тях, за да живеем неразделни и щастливи заедно во веки веков. Ето това е най-голямото ни утешение, което лекува нашето сърце. Като си припомняме добродетелите на скъпите ни близки, починали в Христа нека се стараем да вървим по техния път и нека да показваме повече нашата любов към живите ни близки. Смъртта на нашите скъпи хора ни напомня, че сме странни пътници на земята и че другаде е нашето вечно и истинско отечество, в което се влиза през вратата на смъртта. Ако желаем щастливо да живеем в това отечество към което ни приближава живота с всяка минута, нека се

грижим докато сме в странство, тук на земята да вършим добри дела и да го заслужим чрез християнски добродетели.

Така благо ми приказва уважаемият свещеник, за да облекчи душевната ми болка и да направи полезна горчивата чаша на майчината смърт, която трябваше да изпия. А като си припомни втория ръкопис, който ми беше обещал, ми го донесе още същия ден, за да го прочета и препиша с надеждата, че ще притъпя скръбта си със заниманието. Като отворих ковчега, който моят баща ми беше изпратил с дрехи, намерих в него кесията с жълтици и веднага ги занесох на благодетеля си. Той ме помоли да пазя парите в ковчега докато не припиша ръкописа и ми обеща, че след това ще говорим.

- 15 –

ВТОРИЯТ РЪКОПИС

*О, каква бездна богатство,
премъдрост и знание у Бога?*

*Колко са непостижими Неговите съдби
и неизследими Неговите пътища!*

(Рим. 11:)

Първият ръкопис, който преди няколко дни ми беше дал отецът беше предговор или въведение на втория, а в последният се излагаше божественото Христово учение. Чрез примера и учението се преобразуват душите. Защото примерът усилва и съживява учението, а то от своя страна улеснява поддържането на примера. Чрез божественият пример на Спасителят и чрез неговото божествено учение добрият старец преобрази и моята душа. Затова преди да ми даде да прочета божественото учение на Спасителя, счете за нужно да ме уведоми чрез първия ръкопис какъв е бил Иисус на земята, за да го позная и да го възлюбя и така по-лесно да възприема Неговото учение. Много по-лесно възприемаме и много по-усърдно изпълняваме наставленията на онези, които уважаваме и обичаме, особено когато поведението им утвърждава и запечатва думите им. Затова Християнството, чрез божественият пример на Богочовека се е разпространило по земята и винаги ще се разпространява, защото всички хора чувстват нуждата от любов и истина. Така че, един ден всички да

бъдем признати за чада на Небесния Отец и с братска любов да се съединим помежду си като едно стадо с един Пастир. Много пъти прочетох втория ръкопис и с внимание, според наставлението на уважаемия старец го преписах. В него открих небесната красота на Християнското учение, което без изменение си остава такова, каквото ни го е завещал божествения му Основател и се доказва на дело съвършено и божествено. И понеже чрез Христовото учение човечеството се осветлява, поправя, усъвършенства, утешава и в блаженство упътва с благодарение ще препиша още един път и тук ръкописа. Уверен съм, че и на други ще бъде приятен и душеполезен.

-16-

„БОЖЕСТВЕНОТО УЧЕНИЕ“

*„Възлюби Господа, Бога твоего,
от всичкото си сърце, и от всичката си душа,
и от всичкия си разум...“*

Всред божествените съвършенства на Бога стои най-висшата негова мъдрост, която и небесата и земята проповядват. Като чувстваме нашето безсилие, с уважение коленичим, смиряваме се и заедно с апостол Павел възкликаваме *„О, колко е дълбоко богатството, премъдростта и знанието Божие!“* Иисус Христос, нашият Спасител чрез благия си живот доказва безпределната благост на Небесният Отец, а чрез всемъдрото си учение Неговата височайша мъдрост. По този начин Богочовекът ни направи съучастници и на двете. Чрез божественото учение на Христа спасителните семена се посяха на земята. Когато тези семена се обработят от всички с ревност и техните прекрасни цветя цъфнат навред човечеството ще се върне в онзи земен Рай, в който беше предопределено да живее на земята! Чрез християнското учение светлината замества тъмнината, любовта-омразата, добродетелта-злобата, правдата-неправдата, спасението-погублението. Чрез него характерите се поправят чудесно, злобата се съсипва още при самото ѝ зараждане, а нашето поведение се осветява и явно се доказва божественото произхождение на безсмъртната ни душа. Чрез християнското учение обществените връзки се пристягат, законите се укрепват, егоизма, насилието и измата се унищожават,

въздържанието и умереността се подкрепят, робът се освобождава, мъките на човечеството престават и обществата се усъвършенстват и благоденстват. Християнското учение е непогрешим стожер на нашето поведение. Нека с усърдие приемем спасителните начала на Християнството! Нека ревностно го разпространяваме, особено всред крехките сърца на децата, което е зъдължение и на родителите, и на свещениците. Само когато познанието на християнството се умножи, навсякъде по земята ще се възцари християнския живот и тогава ще има истинско щастие, което с боговдъхновена поезия е предрекъл Пророк Исаия *„Вълкът ще живее с агнето, рисът ще си почива с ярето, телето, лъвчето и угоените ще бъдат заедно; И малко дете ще ги води. Кравата и мечката ще пасат заедно; Малките им ще си почиват задружно; И лъвът ще яде слама както вола..... Защото земята ще се изпълни със знание за Господа, както водите покриват дъното на морето.“*

Основание и цел на Християнското учение е да се развие в нашето сърце любовта към Бога и любовта към ближния. Чрез тази двойна любов като се усъвършенстваме да се явим съвършени като Небесния ни Отец, и така да бъдем блажени. Затова Христос е казал: *“На тези две заповеди се крепи целият закон и пророците“*. На тази двойна любов ни учи нашият Спасител и за него ще споменем в ръкописа.

„Като видя народа, Той се възкачи на планината; и когато седна, учениците Му се приближиха до Него.

И Той, като отвори устата Си, поучаваше ги и казваше:

Блажени бедните духом, защото тяхно е царството небесно.

Блажени плачещите, защото те ще се утешат.

Блажени кротките, защото те ще наследят земята.

Блажени гладните и жадните за правда, защото те ще се наситят.

Блажени милостивите, защото те ще бъдат помилувани.

Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога.

Блажени миротворците, защото те ще се нарекат синове Божии.

Блажени изгонените заради правда, защото тяхно е царството небесно.

Блажени сте вие, когато ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква и да е лоша дума заради Мене.

Радвайте се и се веселете, защото голяма е наградата ви на небесата; тъй бяха гонени и пророците, които бяха преди вас.“

Ето това е учението, което Иисус ни преподаваше на планината. Това са главните и отличителни страни на християнството. Християнските добродетели, чрез които се съставлява и обезпечавя благоденствието на човешкия живот. Нека възлюбим тези добродетели и ги упражняваме и ще живеем щастливо, бидейки пример за останалите. Но за постигането на тази цел нека усетим божествената красота на тези добродетели и така по-лесно ще ги възлюбим.

1.УМЕРЕНОСТ.

„Блажени бедните духом,

защото тяхно е царството небесно.“

Господ наш Иисус Христос, като облажава духовната нищета, явно ни учи от една страна на смирение, а от друга на умереност в желанията. Както черните облаци на нещастieto никога не са постоянно над главите ни, така и блясъка на щастието никога не е постоянен в този свят. Когато се упояваме от благоденствие и ставаме за жалост необуздани, горделиви и презрителни, Всеблагият Бог ни отхвърля и хората ни намразват. *„Всеки, който се възвисява, ще се смири“* казва Христос на фарисеите и *„който се смирява, ще се възвеси“*. Като помислим за непостоянството на земните блага ние усещаме нашата слабост, затова нека живеем умерено и смирено, като поправяме живота си с Божията помощ. Тогава само ще живеем на земята безопасно и благоприятно, тогава само ще напреднем и ще се усъвършенстваме, а царството небесно ще ни направи блажени. Когато цар Новохудоносор се разхождал във Вавилон казал горделиво: *“Не е ли този великият Вавилон, когото аз изградих за дом на царството ми и за чест на славата ми?“* Един глас се чул от небето: *„Царството мина от тебе и с дивни зверове ще бъде твоето жилище!“* И Божията воля на часа се изпълнила, а горделивият цар усетил, че Бог може да смири всички, които ходят в гордост. Но и в желанията си нека бъдем умерени, ако искаме да живеем щастливо на земята и да бъдем блажени в Царството небесно. На каквато и степен в обществото да се намираме прекалените и необузданите желания

ни правят нещастни. За да ограничаваме земните си желания, нека помним всякога, че отечеството на нашата душа не е земята. Нека помним, че безчислени опасности ни окръжават, когато сме на по-високо. Нека заедно със Соломон да казваме: „*храни ме Господи с нужната храна, да не би да се преситя и отрека от Тебе*“. Душата ни никога няма да е тиха и весела, ако се намираме под влиянието на различни необуздани желания, неизпълнението на които ни изпълват със скръб и ропот, а характерът ни става своенравен и раздразнителен, така че хората не могат да ни търпят. Пред Бога такива хора са злочестиви и непризнателни. Тогава завистта и всички злини завладяват душата ни и чрез тях се стараем да удовлетворим нашите необуздани желания. Уверени прочие в мъдростта и безпределната милост на Всевишния, нека Го славим винаги за богатата с които ни дарява и като направим умерени нашите желания, нека бъдем нищи духом. Нека се смиряваме и с чиста съвест нека търсим истинското щастие. Благородното и спасително желание да благоугождаваме на Нашият Всеблаг Отец чрез любовта и добрите дела нека разпалва непрестанно нашите сърца. Нека духът ни бъде нищ и умерен при земните наслаждения, защото прекалеността и злоупотреблението и тялото и душата отравя. Нека влезем в болниците, посетим болните, гробищата и навсякъде ще видим окаяните жертви на сластолюбието. По причина на сластолюбието младите рано прецъфтяват, а старците жалостни и окаяни стават. Душевните сили, заедно с телесните ги напускат и стигат до безчестна и болезнена смърт. Здравето на душата и тялото, както и радостта, която извира от него е плод на въздържанието, което смиренно духом, с умереност и внимание вкухва от чашата на желанията, но никога не я изпива до дъно, защото утайката останала там е горчива и отровна.

Като преписвах тези неща от ръкописа на отец Христофор, с притеснение си припомних необуздания бяс на сластолюбието ми, когато бях в Цариград, вседствие на което здравето ми се намираше в жалко положение. Мислех за глупостта си, че когато се предавах ненаситно на наслажденията скришом, никой не ме вижда и така бях щастлив. Не мислех, че по този начин разгневях Бога като съсипвах двата негови божествени дарове-тялото и душата. Не мислех, че злонравното ми поведение личи по моето обезобразено лице. Скръб и ужас ме обзе като си припомних всичко. И от все сърце благодарих на Бога, че просвети родителите ми да ме отдалечат от Цариград, докато не бях се отровил безвъзвратно. Предаден в обятията на леността и наслажденията и поради

бащиното ми богатство бях крайно надут и в сатанинската ми гордост не само божествените заповеди, но и съществуването на Бога забравих!

За мое добро обаче всичката ми гордост се съкруши в скалите на остров Патмос при корабокрушението. Тогава почувствах безсилието и нищожността си. Тук се свършиха моите нескончаеми желания! Като видях пред мен зинала устата на смъртта лесно разбрах колко са непостоянни и кратки човешките блага! Колко са празни убежденията на богатите и силните! Колко са глупави хвалбите на горделивите! Колко е голяма човешката низост! Като се смирих посредством корабокрушението и като направих духа си нищ, разбрах всичко написано в ръкописа и с убеждение извиках, че действително са блажени, които се смиряват през Бога, покоряват на Неговото всесилие и ограничават гордостта си и желанията си. Сълзи на отчаяние и негодувание пролях аз от глупост, заради заточението си, но чрез него се избавих от гибелните обятия на леността, на богатството и наслажденията. Чрез корабокрушението почувствах спасителния страх Божий и да влязох в правия път на християнството! Спасителят справедливо е рекъл на Петър: „Коего аз правя, ти сега не знаеш, но после ще познаеш!“ Кой знае що е добро на човека в живота му? Неизследими са мислите на Всевишния и безпределно е неговото всеблаго провидение! Като размислях така с благодарение се върнах отново на ръкописа.

2. СЪЛЗИТЕ

„Блажени плачещите, защото те ще се утешат.“

Блажени плачещите, казва Спасителят, защото чрез сълзите на покаянието ние очистваме нечистотата на греховете и осветяваме душата си, а чрез сълзите на състраданието напояваме корените на добрите дела и като ставаме полезни на другите ние се чувстваме щастливи. Чрез сълзите, които са предизвикани от нещастията, ние умекчаваме сърцето, поправяме се и се възвисяваме към Всевишния! Нека скърбим прочее, вечна радост и веселие безкрайно ще наследим! Като отстраняваме горделивия дух и се смиряваме пред Бога, ще отстраним от себе си егоизма и ще бъдем състрадателни и чувствителни, а като станем такива *и с радващите се ще се радваме и с плачещите ще плачим, според* наставлението на божествения Павел. Справедливо прочие християнската религия препоръчва сълзите, чрез които егоизма се пропъжда, любовта се усилва,

добрите дела се съживяват и човеческото благоденствие напредва. Целият Нов Завет е пълен с изречения, способни да подкрепят чувството на страдание и любов, което чувство предизвиква благородни сълзи.

„Бъдете всички единомислени, състрадателни, милостиви, дружелюбни. Не отвърщайте на злото със зло и на хулата с хула....“

„Бъдете един на друг полезни, милостиви, остъпчиви и пребъдвайте в любов, както и Христос ви е възлюбил....“

„Един другиму тегабите си носете, и така изпълнявайте Христовия закон....“

„Бъдете гостолюбиви един към други...“

С чувството на любов и състрадание нека се отличава всеки истински последовател на Иисус Христос, който с божествения си пример ни препоръча състраданието. Нека подтиквани от чувствителното и състрадателно свое сърце да помагаме на ближния си. Един симпатичен поглед, една неволна сълза, една съчувствена въздишка много пъти повече утешават и облекчават нещастния, отколкото студените, горделивите и принудителни благодеяния на нечувствителния егоист. Колко действително по-щастливо щеше да бъде човешкото общество ако според наставлението на апостол Павел се радвахме с онези, които се радват и плачехме с онези, които плачат! Но защо да скърбим заедно с другите и да споделяме нещастията им? – говорят егоистите – Не сме ли по-щастливи ако не обръщаме внимание на страданията на другите?

Не, не! Никой чувствителен човек не ще размени благородната скръб, която чувства от нещастията на другите със студената апатия на егоиста. Защото чрез състраданието Божието Провидение излива върху нас винаги едно неизразимо и тайнствено благоразположение на духа, което за жалост егоистът никога не може да почувства и чрез което Създателят утешава и награждава чувствителните души.

Когато преписвах гореизложените редове, с отвращение си припомних, колко жестоко беше моето сърце и колко сухи бяха очите ми, когато в Цариград безгрижно се валях в калта на егоизма и сластолюбиеето. Нито дрипавите дрехи на просяка, нито въздишките на вдовицата, нито сълзите на сирака, нито дори на-горчивата смърт биха ме разчувствали. Даже плача на моята майка и дълбоките въздишки на преогорчения ми баща не биха

трогнали моето вкаменено сърце! Бях егоист, жестокосърдечен, нечувствителен и прекарвах живота си без ни най-малко състрадание към околните. Приличах на твърд и неузрял плод, без сладост и с лют вкус, така че всеки който го вкусува с отвращение го изплюва. Потребна беше прочие секирата на нещастieto и съживителното слънце на Християнската религия, че сърцето ми да се обработи и облагороди! Внезапното ми заминаване и напускането на бащината ми къща предизвикаха първите ми сълзи. Тогава за пръв път дойдох на себе си, събудих се от летаргията и като прегледах поведението си, усетих в сърцето си първото спасително туптене на скръбта. Бурята, корабокрушението, риданията на онези, които се давяха и адовите врати, които се отвориха пред мене, предизвикаха моите сълзи. Но закрилата, която ми оказа отец Христофор, божествените му думи и неговите горещи сълзи при всяко спомняне на своя син, както и неочакваната майчина смърт и прочетеното в ръкописите допълниха делото, умягчиха сърцето ми и ме увериха напълно в блаженството на скърбящите. Оттогава и най-големите скърби считам за най-благодетелни поучения на Божието Провидение. Оттогава възлюбих покаянието и сълзите и усетих как се променям. По-благороден и по-възвишен ми стана живота тогава. Хоризонтът на моето съществуване сега се разшири, душата ми се отвори за хорските скърби и нещастия, а в погледите на тези страдащи хора съзирам своето блаженство!

3. АГНЕЦЪТ

„Блажени кротките, защото те ще наследят земята.“

Благи и кротки желяем да бъдат всички, които ни окръжават, затова благи и кротки нека да бъдем и ние, като подражаваме на Христа. Той бе всякога кротък, към малките деца, към своите ученици, към непознатите, дори към своите врагове и убийци. С благост и кротост нека се отнасяме и ние през живота си, не само към родителите си, съпрузите и децата и всички около нас, но и към самите ни неприятели. Чрез кротостта да завладеем сърцата на всички и да спечелим блаженство. Но за да бъдем благи и кротки се изисква да изпълняваме точно всички задължения и да имаме чиста съвест, защото точно това облагородява нашия характер и ни доставя истинско щастие на земята. Но освен чистата съвест и точното изпълнение на задълженията ни се изисква още и търпение, към което трябва да навикнем още в детска възраст. *„С търпението си ще спечелите душите си“*, ни е казал Иисус и със своя божествен пример ни е поучил на търпение. Като

бъдем господари на душата си чрез тази християнска добродетел и ограничаваме душевните си пориви и отклонения, да се докажем благи и кротки. Без християнската броня на търпението ще бъдем винаги нещастни на този свят, защото често силни ветрове разклащат нашия живот и облаци черни го покриват и ропот и недоволство се заражда в нас. Ако не можем с търпение да се въоръжим, така че доблестно и кротко да противостоим на мъките на живота и в пустинята, в пещерите и планините не ще се спасим, а там сред уединението и лютите лишения дори по-силно ще почувстваме нуждата от търпението. Нека размислим, че никой освен Всевишния не знае кое е действително доброто и полезното, и затова с търпение и кротост да посрещаме несполуките си. Като се покоряваме безропотно на Божията воля нека не остъпваме от Бога чрез нашето негодувание и да не забравяме безпределната Негова благост и височайшата Негова мъдрост и промисъл. Когато сме деца и младежи, с търпение и кротост нека се учим и възпитаваме, като не забравяме, че ще станем един ден по-полезни и на самите себе си, и на семействата си и на скъпото ни отечество. А когато сме вече на възраст с търпение и кротост нека противостоим на мъчнотиите на старостта, че с мир да ни упокои Всеблагият Бог. Когато сме болни и страдаме, с търпение и кротост нека понасяме болките, страданията и лишенията си, за да бъдем по-скоро излекувани. Когато сме сиромаси и нещастни, с кротост и търпение да понасяме нашите лишения. Ние правим по-болезнено нашето съществуване като сме нетърпеливи, недоволни и роптаем. Ставаме досадни и отвратителни спрямо околните и така увеличаваме нещастията си. Когато човешката злоба, завист, злословия и злонравия безправедно ни нападнат, търпението нека управлява нашето поведение. Наистина естеството целесъобразно предизвиква негодувание, като броня на собственото си самосъхранение от една страна, и от друга като юзда, която ограничава злото с което другите искат да ни напакостят. Но човеколюбивата християнска религия ни учи да отдаваме на злото с добро, и ние трябва да се стараем чрез търпението и кротостта да уталожим лошите си пориви. Острата ярост и буйното ядосване оставени да владеят цялата наша нервна система и да разслабят здравия ни разум, биха нанесли вреда повече на онези, които се ядосват, отколкото на техните неприятели. Ако се оставим да ни завладее чувството за мъст, то човешката кръв изобилно би се проливалa на земята. За това божественият Павел пише до Тимотея: *“Раб Господен не приляга да е побойник, но кротък към всички, поучителен и незлоблив.”* С нещастията и скърбите,

които ни изпраща Бог понякога ни наказва, понякога поправя, друг път изпитва нашето търпение и благочестие. Така че с търпение и кротост да пием горчивите чаши на живота. Като бъдем чрез търпението и кротостта благоугодни Богу, улесняваме избавлението си от мъките и предизвикваме помощта и симпатията на хората. Но за да навикнем на търпение и кротост ние винаги трябва да имаме пред себе си божественият пример на Спасителя, който и сред най-жестоките мъки и безсрамни поругания се показва кротък, благ и пълен с търпение. Той ни е рекъл: *“И научете се от мене, че съм кротък и смирен по сърце!”*

Прочитането на гореизложените неща ме накараха да се замисля за поправянето на моя груб, надменен и варварски характер. Ако навремето още бях поправил характера си нямаше да се сърдя на родители, учители и всички към които се отнасях грубо и надменно и за които бях непоносим. А злото за жалост разстеше всеки ден, защото като усещах, че с поведението си предизвиквах негодуванието на всички, вместо да негодувам против себе си и да се поправя, да бъда кротък и смирен, аз ставах все по надменен и зъл. Но кротостта на отец Христофор, благият характер на Марко, търпението на баба Агата и изучаването на св. Евангелие отвориха най-сетне сърцето ми и вътре в него се начертах божествените думи: *„Блажени кротките, защото те ще наследят земята.“* Гордостта, която се основаваше на бащиното ми богатство, за щастие изчезна, когато гол ме облякоха, гладен ме нахраниха и странен ме приютиха! Колко са глупави и безумни егоистите, горделивите и надменните, които всички хора презират и отблъскват, като забравят, че хората са свързани помежду си като членовете на едно тяло и живеят в зависимост едни от други на земята. Чрез непостоянството на земните блага Бог в безпределната своя благодост достатъчно ни напомня, че всички в този свят имаме взаимни нужди, и следователно е важен открития от Иисус Христос божествен закон за любовта, чрез който взаимните нужди на всички се удовлетворяват. Представете си какъв щеше да бъде светът без него! Но кротостта и търпението са двете врати, през които влизаме в спасителния път на любовта. Дано всички още от младини се научат на тези християнски добродетели, и да поучават децата си словом и делом в тях, така че да познаят истинското щастие. След тези размисли с удоволствие се връщам към ръкописа на о.Христофор.

4. НЕВИДИМИЯТ СЪДИЯ

*„Блажени гладните и жадните за правда,
защото те ще се наситят“*

Които гладуват и жадуват за правдата наистина ще се наситят. Успокоени поради чистата си съвест и пълни винаги с вътрешна радост прекарват живота си. А тези, които са несправедливи и живота им е пълен с престъпления, грабежи, измами, лъжи, кръвопролития ще бъдат винаги гладни и жадни поради собствената си съвест, която ще ги измъчва до края на живота им. Всеблагият Бог, който иска от нас да живеем в правда и братска любов помежду си, сам е начертал в сърцето ни вечния и естествен закон на правдата и е поставил вътре в нас съдия сърцеведец. Той е бодър и неумолим и винаги ни показва точно кое е правда и кое неправда. Този неподкупен съдия наричаме съвест. Невежеството обаче, предрасъдците и страстите много пъти развалят правотата на съвестта и разслабват силата ѝ и като оставяме без пътеводител влизаме в пътя на неправдата.

Човеколюбивото Христово учение, което излива блестяща и спасителна светлина върху съвестта ни, помага в изобличението на нашите грехове. Праведният човек въздига, а несправедният го изобличава. Човешката съвест спокойно може да се нарече представител на Бога в сърцето ни, правия път винаги непогрешимо ни показва, за Божието негодувание ни напомня и чрез изобличението си ни наказва. Както пред Бог, така и пред съвестта никакво помишление и никакво желание не може да остане скрито. Действително голяма и ужасна е силата на съвестта и като възстане против несправедния и грешния му показва правосъдието и всесилието на всевиждащият Бог. Тогава виновният, пълен с ужас усеща, че се намира в голяма опасност и трепет голяма го обзема. Нито уединението може да го избави тогава, нито нищо, защото една невидима ръка с огнени букви по стените на стаята му пише неговото осъждане. Нито едно от земните блага не може да полее утешителен балсам върху раните му. Той с негодувание отблъсква спечелените с неправда богатства, а сърцето му съкрушено прибягва тогава към покаянието и напоявано от небесната му роса чувства в себе си спасително възраждане. И ето човешкият род чрез нещастията и сълзите, които му провожда Божието Провидение напредва и в пътя на правдата и добродетелта влиза. Безумни са прочие, които негодуват против строгостта на Всевишния! Бог като влиза през съвестта в сърцето на

неправедния, съди го, осъжда го, наказва го и го вразумява. Бог чрез съвестта беседва с хората, чрез нея ние слушаме Неговия божествен глас и се научаваме, че правдата е неоспоримо условие за нашето благоденствие. Нека се стараем както е казал апостол Павел *“да имаме винаги чиста съвест пред Бога и пред хората”* Нека гладуваме и жадуваме за правдата, защото *„каквото посееш, това и ще пожънеш“*. Така, че нека праведните да живеят всякога благочестиво и справедливо, а неправедните да загърбят неправдата и да заобичат покаянието, което ще ги прекръсти в купела на правдата. Ако някога през времето на земното ни съществуване възнаграждението на праведния и наказанието на неправедния се отлагат, нека не се съмняваме, че ще дойде деня, когато *„Господ ще въздаде всякому според делата му“* *„Скръб и утеснение върху душата на всеки човек, който прави зло, първом на юдеин, сетне и на елин, а слава и чест и мир всекиму, който прави добро, първом на юдеин, а сетне и на елин; защото Бог не гледа на лице.“* Когато преписвах тези последни думи отец Христофор влезе в стаята ми и ме попита какво пиша. Когато му отговорих, че преписвам от ръкописа онази част, в която се говори за правдата, той ми цитира думите на апостол Павел:

- Всекиму според делата му ще въздаде Господ! Голяма истина! Чедо, един мой нещастен сродник наскоро доказа това! Беше син на бедни и необразовани родители, които навремето не се постараха да го възпитат добре. Беше поучил малко, но голяма разлика съществува Петре между учение и възпитание! Лишен от християнско възпитание той разстеше като показваше най-злонравни наклонности и между тях се открояваше най-много лакомството и неправдата. Първото поприще на неговото злонравие беше училището. Там много пъти се показва надменен и груб към учителите си и съучениците си, проявяваше насилие, мамеше, лъжеше и крадеше. Учителят му обаче не знаеше, че най-съществената длъжност на учителя е поправянето на сърцето и че то е главната цел на образованието. Още в началото е трябвало да изучи характера и разположението на младежа и да се загрижи навреме за изцерението му, а той оставил злото да порастне и по-късно го изгони от училище. Младежът излезе много по-злонравен отколкото беше, когато влезе в училището. И колкото порастваше по зъл ставаше, напусна Патмос и се засели в Смирна, където няколко години успя чрез неправедни средства да натрупа богатство, като не се спря нито

пред кражбата, нито пред лъжата, нито пред фалшифициране на подписи и монети. След няколко години се върна пак в Патмос, богат, но пълен с неправди и престъпления и все по нанадолния и лесен път на гибелта ходеше. Мнозина съблече чрез гнусното си лихварство. На мнозина взе имуществото коварно и беззаконно. Много семейства направи нещастни, като им взе къщите и прехраната на много вдовици и сирачета парите погълна! И понеже беше богат бързо се ожени, защото всички го искаха за зет. Но Божия съд понякога се бави, но никога не забравя! Шест години изминаха след оженването му, съпругата му като не можа вече да търпи неговата грубост и варвация умря от охтика. От трите му деца, едно беше глухонямо, а другото болнаво и скоро последва майка си в гроба. Най-големият му син стана по-злонравен и от баща си след като погуби бащиното си имане, неправедно събирано, се потурчи в Родос, а в Смирна поради престъпленията си умря на бесилото. Той като загуби съпруга, чеда и имане, изгуби си умът и полудя. Луд и дрипав много пъти го видях Петре пред вратата на черквата, но за жалост беше вече късно! Покаяние без разум не може, а без покаяние изправлението и спасението е невъзможно! Един ден ужасна болест го сви и с ужасна мъка предаде виновно душата си на вечния пъкъл! Съществува ли чедо Божий съд? Много пъти съм видял и много пъти съм прочел и съм много убеден, *че всякому според делата му ще въздаде Господ!* Убеди се чедо и ти, че ни една неправда, ни една лоша мисъл, ни едно лошо желание не остава Бог ненаказано! А това убеждение ще усили в сърцето ти любовта и спасителния страх Божий, и така ще прегърнеш правдата и ще живееш според нея. Но не стига Петре само да сме праведни! Нашият Спасител освен правдата, наложил ни е благодеянието: *„Гладен бях и Ми дадохте да ям; жаден бях и Ме напоихте; странник бях и Ме прибрахте; гол бях и Ме облякохте; болен бях и Ме посетихте; в тъмница бях и Ме споходихте...Истина ви казвам: доколкото сте сторили това на едното от тия Мои най-малки братя, Мене сте го сторили“* рекъл Той.

Християнската добродетел чедо, е една хармонична целокупност от много добродетели, които заедно трябва да стоплят сърцето, да направляват характера и да управляват поведението ни, за да засияе нейната божествена красота. Бузумни са тези, които държат само на

няколко откършени клона от християнската добродетел и си мислят, че са притежатели на цялото ѝ дърво. Откършените клони бързо повяхват, а Християнската добродетел все си стои зелена и красива. Нека прегърнем прочие не само правдата, но и всичките християнски добродетели, а особено благодеещието и милостинята, за които говори следващата част от ръкописа.

И като ми рече тези думи, дядо Христофор ме остави сам да продължа с преписването.

5. СЪВЪРШЕНИЯ ХАРАКТЕР

*„Блажени милостивите,
защото те ще бъдат помилувани.“*

Божественият Павел споменава трите християнски добродетели-вярата, надеждата и любовта, но за най-голяма от тях той счита любовта, защото който не люби ближния си, как е възможно да възлюби Бога, когото не вижда. Но както вярата без любов е мъртва, тъй също е мъртва любовта без вяра, мъртви са и делата. Никаква нравствена стойност не могат да имат добрите ни дела, както и любовта към ближния ако вярата не съживява сърцето ни. Само, който действа с чиста вяра, никога не се уморява и с божествена ревност ходи неотклонно по пътя на любовта и благодеещието. Който има любов към ближния, като че ли се издига над земята.. Любовта, която топли благочестивото сърце на християнина е нравственото слънце, което съживява, подкрепя, поддържа и весели човешкия род. От този съживителен извор изтичат всичките добродетели, които съставляват благоденствието на човешкия род и чрез които истинският християнин се явява най-красивото и съвършено Божие създание на земята. Между тези добродетели първото място държи милостинята, която и Стария и Новия Завет препоръчват, защото тя помага на страдащите и носи благоденствие на човешкия род. Богу заема онзи, който дава милостиня на сиромаша, ни е казал мъдрият Соломон. Богочовекът Иисус Христос блажени назовава милостивите и над тях е Божията милост. Нека възлюбим милостинята, ако бъдем полезни на страдащите, то ние блажени и съвършени ще станем. Нека нахранваме гладните, нека напояваме жадните, нека приемаме странните, нека обличаме голите, нека прислугваме на болните, нека

посещаваме затворниците, нека да помагаме на бедстващите, нека утешаваме наскърбените, нека покровителстваме сираците. Ако пък нямаме богатства, състраданието и сълзите ни, утешителните думи и грижи към тях са достатъчни. Нека да бъдем истински Христови последователи и да показваме любовта си към Спасителя с добрите си дела, защото Той ни е уверил, че всичко което правим на ближния си, на Него го правим: *"Истина, истина ви казвам: който слуша словото Ми и вярва в Оногова, Който Ме е пратил, има живот вечен, и на съд не дохожда, а е минал от смърт към живот"* (Иоан. 5:24). Толкова е голяма неговата любов към хората! Но когато прегръщаме добродетелта на милостинята, трябва да махнем далеч от себе си сребролюбието, разточителността и леността. Корен на всички злини нарича апостол Павел сребролюбието и той заръчва на богатите да не се гордеят с богатството си, а да правят добро и да богатееят в добри дела, за да достигнат вечния живот, а който живее разточително става безчувствен пред нравствената красота на милостинята и ни едно благородно разположение не усеща да топли душата му. Леността пък и душата ни развращава, и от нужните средства за благодееяние ни лишава. Не трябва да забравяме никога, че нашите милостини за да бъдат Богу благоприятни се изисква да излизат от чисто и незлобливо сърце, както ни е завещал Спасителят.

Като преписах горните ридове, аз пак се натъжих, защото си припомних, че като дете бях пълен с егоизъм и жестокосърдие, никога не бях възлюбил милостинята и никога не бях усетил божествената ѝ красота. Изпитвах отвращение вместо милост към бедните и страдащите, като в безумието си дори и не си помислях, че един ден може и аз да остана гладен, гол и без покрив. Още повече се наскърбих, като си помислих, че когато имах средства за милостиня бях лишен от християнско разположение, а сега когато придобих такова бях лишен от средства, за изява в тази насока. Помислих си, че праведно ме наказва Всеблагият Бог, чрез това лишение! Но ако добрият свещеник откаже да приеме парите, които му прати татко, непременно ще ги раздам в милостиня...Мислих си да раздам и някои от дрехите, които ми прати татко, като имах за пример баба Агата-утешителният ангел на всички бедни и болни в Патмос. Като си припомних бедната баба Агата скръбта ми се уталожих и с радост се върнах пак на ръкописа.

6. ПОЛСКИЯ КРЕМ

Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога.

За да изпълняваме точно и правилно всичките си длъжности към Бог, ближния и към самия себе си, се изисква да имаме чисто сърце. Господ казва, че са блажени онези, които имат чисто сърце! Страстите, сластолюбивия и зловреден живот възпрепятства постигането на това. Нечистото сърце е като вонящо блато, в което не само не растат цветя, но и пречи на цветята, които се намират около него, отравя ги чрез гибелните си изпарения. Никой, който има сърце развратено и заразено не може да бъде любещ син, добър съпруг, чадолюбив баща, благодетелен съсед, полезен гражданин и истински християнин. Много момчета, които влизат в попрището на живота с най-благородни разположения и имат за цел да прославят един ден семейството и отечеството си, се увличат постепенно от развратни другари и заразяват сърцето си. Те освен, че стават безполезни за себе си и семейството си, но и за отечеството те са излишен товар. Но, да направим чисто сърцето си, нека се покайваме искрено за нашите грехове и усърдно да ги поправяме. Със съкрушение пред Сърцеведеца - Бог да си изповядаме всичките грехове и да Му се помолим да ни ги прости. Ако ли сме съградили дома си чрез неправда, нека побързаме да се поправим преди да се срути дома ни. Нека отбягваме всички очарователни отрови на злобата, които са ни отвлекли или могат да ни отвлекат далеч от правия път. Нека бягаме от гибелните обятия на леността и да възлюбим сърдечно работата. Нека отблъскваме заразителните наслаждения и разточителността, а прегърнем въздържанието и целомъдрието. Нека бъдем хладнокръвни към лъжливите и опасни обаяния на богатствата и разкоша, а да бъдем умерени във всичко и да помним божествените думи на Богочовека, че *„мъчно ще влезе богат в Царството Небесно“*, че *човек не печели нищо, ако спечили целия свят, а загуби душата си.* Ако сластолюбието подстрекава нашата душа към злонравни и безправедни дела, нека си припомним по-често, *че който възвисява себе си, ще се смири и че всичко е суета в този свят.* Само чрез добрите дела се печели любовта, честта, истинската слава и истинското щастие.

Далеч от християнството не е възможно да се държи чисто и непорочно сърцето. Нека нашето сърце винаги се държи в него, за да преплува безопасно опасното море на живота. Нека следим всекидневното си

поведение постоянно- деяния, думи, мисли, желания, недостатъци, защото така ще можем да запазим сърцето си чисто. И така всяка вечер преди лягане, нека правим равносметка на изминалия ден, какво сме мислили, какво сме говорили, кого сме пренебрегнали и т.н. Без такава равносметка тръните ще се умножат в сърцето ни и заедно с Давид ще извикаме „*беззаконията ми се увеличиха и като тежко бреме ми натежаха*“. Ако нашата съвест не се събужда всекидневно, тя отслабва и се изхабява и спасителният ѝ глас не се чува вече. А безумният не трябва да се успокоява и спи в тази тишина, за да не би разтреперен да се събуди от летаргията, когато настъпи страшния ден на Божия съд. Нечистото сърце, заразено от лъжата, безчестието, властолюбието и неправдата, непрестанно ни смущава, прави ни малодушни, съмнителни, нищожни, окаяни и лукави лицемери. Когато пък сърцето ни е чисто и непорочно, ставаме великодушни, на щастieto си се наслаждаваме, а на нещастieto с кураж гледаме, тихо и благоприятно прекарваме дните и нощите си. Чистосърдечният и праведен човек дори когато усети студената ръка на смъртта не трепери, а като чедо на своя небесен Отец, пълен с надежда преминава в обятията Му, защото *Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога*.

Но аз като бях сред разпенените морски вълни , с трепет и ужас очаквах смъртта си, нито кураж, нито надежда можех да имам, душата ми беше неспокойна, а сърцето нечисто! Не бях и помислял някога да обърна внимание на сърцето си и да го пречистя! Но уважаваният ми благодетел о.Христофор се погрижи да видя първо гнусотата му, а после ми показа как да го пречистя чрез изповедта, покаянието, молитвата и Божието слово и да го направя достойно за Божията благодат. Признателността ми към него ще бъде вечна, защото вечно е и блаженството, което Божията благодат подарява изобилно на чистите сърца.

Но у Мария, десетгодишното момиче на отца видях първото, най-поучително и най-весело изображение на чистото и невинно сърце. Мария, възпитавана от малка в учение и наставление Господне, беше всякога жива и весела, но същевременно скромна и много блага. Тя беше чиста като полския крем и всякога се стараше да държи чисто крехкото си сърце. Но един ден, под извинение, че уж страда от главоболие, пропуска утрения си урок като се забавлява със своите кукли. Внезапно обаче ги оставя и се оттегля умислена в един ъгъл. Крехкото ѝ лице се изчервява и сълзи

потичат от красивите ѝ очи. Майка ѝ като забелязва всичко това си помисля, че се е разболяла. Отива при нея и я пита какво ѝ е, а Мария все мълчи и плаче. Майчиното безпокойство се увеличава и тя настойчиво започва да пита детето си, докато Мария със сълзи ѝ казва:

- Съгреших майчице и ви моля да ми простите! Много пъти сте ми казвали да не лъжа, че лъжата е начало на злобата, че Бог и хората се отвращават от нея и че трябва да имам чисто сърце. А аз днес бях добре, но излъгах татко че ме боли главата...

И като говореше така на майка си не преставаше да мокри със сълзи майчините си ръце.

- С удоволствие ти прощavam скъпо чедо, защото като си разбрала грешката си, си се покаяла и чрез покаянието си я заличила. Надявам се, че и добрият ти татко ще ти прости, и че никога вече не ще излъжеш. Лъжата е тъмнина от която всички се отвръщат, а истината-светлина, която всички обичат. Но не стига чедо да ти простят родителите, изисква се да просиш прощение и от небесния си Отец, който е сърцеведец и преди нас е научил твоята лъжа.

А простодушната Мария през сълзи казала, че когато била в ъгъла се помолила на Бог да ѝ прости, и че вечерта в молитвата си ще повтори молбата си към Бога.

Никога няма да забравя тази сцена! Тогава видях красотата на чистото сърце и го възлюбих!

7. ХАРМОНИЯТА

Блажени миротворците,

защото те ще се нарекат синове Божии.

Като корона на християнското здание и като крайна цел на християнската религия е мирът между хората. Чрез божествения си пример Иисус Христос е препоръчал на хората именно него, а миротворците е нарекъл блажени. Когато изучаваме хармоничното движение на небесните тела и се удивяваме на изгряването и захождането на величественото слънце, виждайки сложните организми на растенията и животните се убеждаваме,

че Създателят е вложил хармония във всяко едно създание. Чрез своя единороден син, Бог е проповядвал мира по земята, а синовете свои е нарекъл всички миротворци. За да станем прочие и ние чеда, достойни за Божията любов и истински християни, нека възлюбим мира и нека бъдем миротворци. Но мир на земята не може да бъде без любов и правда. Злобата, престъплението, неправдата раждат страсти, отмъщения, неприязнелства, ненависти и кръвопролития. Нека се възлюбим прочие един друг, нека уважаваме честта, имота и живота на другите, нека си подадем един друг ръка за помощ и утешение, и тогава ще се възцари мира на земята. Нека внимаваме много да не даваме повод и да не бъдем причина чрез нашите дела и думи за негодувания, които могат да смутят мира и хармонията. И не само чрез външни обноси, но и вътрешно, по сърце, да бъдем достъпни и снисходителни, като имаме предвид, че всички като хора грешим и на много недостатъци за жалост сме изложени. Да се стараем обаче да не бъдем ласкатели, без мнение, без воля, без свобода, а напротив трябва да се съпротивляваме против злобата и неправдата според силите си. Това съпротивление трябва да бъде винаги кротко и снисходително, а не жестоко и грубо. Като отстояваме на злобата чрез кротост и снисходителност, ние угасяме страстите, привличаме сърцата и ставаме миротворци. Миротворецът, пълен всякога с любов към ближния си, никога не лъже, не спори, никога не произнася неоснователни подозрения, никога не счита свои неприятели онези, които имат друго мнение, чувство или религия, никога не се ядосват и не хулят. Миротворецът е търпелив и незлоблив, с всички живее в мир и бива обичан от всички. Ангел на мира се яви за Патмос и добрият отец Христофор, който всякога живееше в мир и мир постоянно проповядваше. Така благодарение на отец Христофор, любовта и мира се бяха възцарили на остров Патмос и всички бяха като братя, чеда на един и същ баща и в хармония и мир прекарваха живота си. Отец Христофор не считаше за свой единствен дълг своите задължения които изпълняваше в църквата. Той знаеше, че като свещеник на Бога има и задължения извън църквата, сред обществото. Той не преставаше да учи и благодетелства както в храма, така и извън него. Между съгражданите си живееше най-мирно и чрез примера си учеше и в полза на мира се подвизаваше. Той помогна на съпрузи при които се беше нарушила семейната хармония от семена на разногласия. Много пъти чеда, непокорни на родителите си, вкара в правия път. Много пъти свекърви своенравни и снахи яростни, които непрестанно

се караха чрез любовта си ги сдобряваше и мира в къщата връщаше. Неприятели, които изпитваха от години ненавист един към друг на един свой обяд ги сдобряваше и миналото от сърцето им прогонваше. От когато започнал да свещенодейства на Патмос и съдебните дела в Патмос изчезнали, защото той умееше да сдобри непримири врагове и всички затова го почитаха. Злощастните и бедните, които от немотия бяха готови на престъпление той навреме утешаваше и на християнско търпение ги поучаваше, като така от престъпления ги избавяше. Мнозина пък, които бяха вече престъпници, чрез евангелските поучения обърна в правия път. Много пъти посещаваше и богатите и ги подканваше на благодеяния и със сиромасите братолюбиво ги свързваше, като напомняше и на едните, и на другите соломоновото мъдро изречение “че Господ е създал и двамата, и богатия и сиромаха“. Като учеше навсякъде на благочестие и любов, той хармонията и мира между съгражданите си крепеше. Такъв беше отец Христофор, вършеше дела на истински християнин и служител на Бога на любовта! От неговото свещенослужение започнал златния век на Патмос. Голяма е действително благодетелната сила на един добър свещеник! Блажени общините, които си имат такива свещеници! Много удивително е спасителното влияние на християнството върху обществата! Но нека сега се върнем на ръкописа на този добър отец.

8. НАЙ-ДОБРИЯ ПОДВИГ

*Блажени изгонените заради правда,
защото тяхно е царството небесно.*

*Блажени сте вие, когато ви похулят и изгонят,
и кажат против вас лъжовно каква и да е лоша дума заради Мене.*

Най-добрият подвиг в живота е действително подвигът за правдата и за нашата вяра. Блаженство и Царство Небесно ни обещава Бог ако стоим непоколебимо във вярата и Неговата свята Истина! Всякога да сме готови да се борим за тях с търпение и великодушие и заради тях да сме готови да претърпим гонения, хули и клевети. Но за да побеждаваме винаги в тази благородна борба се изисква търпение, защото безчислени са неприятелите, явни и неявни, които обичат злобата. Спасителят ни е препоръчал да не се смуцаваме и да дерзаем по време на борбата, като е

рекъл: *„Да не се смущава вашето сърце, нито да се бои...“* Жалки и окаяни са наистина малодушните и страхливите! Те треперят и се отчайват, когато опасностите ги наближат. В смущението си недостойно жертват всичките спасителни истини на християнството. Малодушният и страхливият са като вейка, разлюлявана и от най-малкия ветреца. А великодушният, смелият е като твърда скала, в която се блъскат морските вълни, нищо не може да разколебае убежденията и добродетелта и основан на правдата стои сред гоненията, като погледа му е отправен към небесното, вярата и надеждата го крепят. Никой не може да се покаже истински християнин без търпение и великодушие, защото безчислени са изкушенията, които съпътстват добродетелта. Иисус Христос справедливо, за доброто на човечеството е казал: *„Коего ви говоря в тъмнина, кажете го на видело; и което чуете на ухо, разгласявайте от покривите. И не бойте се от ония, които убиват тялото, а душата не могат да убият; а бойте се повече от Оногова, Който може и душата и тялото да погуби в геената. И тъй, всеки, който Мене признае пред хората, ще призна и аз Него пред Моя Отец Небесен, а който се отрече от Мене пред хората, аз ще се отрека от него пред Моя Отец Небесен.“*

Всички, които са се прославили заради християнската си добродетел за доброто на човечеството, според словата на Господ, славно са се борили и са се доказали благодетели на човечеството и с душевно мъжество са се отличили. В Кесария приятелите на Апостол Павел са го предупредили, че когато отиде в Иерусалим ще бъде вързан и предаден в ръцете на езичниците. Апостолът повече се боял от Бога, отколкото от хората и с християнско великодушие им казал: *„Що правите вие, като плачете та ми съкрушавате сърцето? Защото аз не само да бъда вързан, но и да умра в Иерусалим съм готов, заради името на Господа Иисуса.“*

Така чувства, говори и върши истинският християнин! Непокколебимо ходи по пътя на истината и правдата като призовава Божията помощ. Таково постоянство и великодушие е показал по време на гонения и Св. Йоан Златоуст, който не се плаши да изпълнява съвестно пастирските си задължения. Не се страхува от клеветите на тогавашното развратно духовенство, от силата на беззаконстващата императрица Евдокия и гоненията, а с неустрашимост се бори за правдата до смъртта си. Като имаме помощник, нашият Бог нека никога не се страхуваме и ние от лишения, мъчения и дори от самата смърт. Но за да бъдем и ние

неустрашими като Апостол Павел, се изисква да имаме от една страна чиста и непорочна съвест, а от друга непоколебима вяра. Дори и да бъдем повалени от човешката злоба, чистата ни съвест ще ни утеши, защото ние вярваме, че има на небето праведен и весдесъщ Съдия, който гледа делата ни и помислите ни вижда. И с кураж заедно с Давид ще извикаме: *“Господ е моя светлина и мое спасение; от кого ще се боя? Господ е крепост на моя живот, от кого ще се плаша?”* Но за да имаме Бога с нас, трябва нашите дела да бъдат справедливи, човеколюбиви, свещени. Тогава от слаби ставаме силни и необорими, малцина противостоим срещу мнозина, излизаме победители в борбата и с мъченическа и славна смърт умираме, като оставаме безсмъртни в паметта на хората. Нека знаем, че Бог не ни е изпратил на земята, за да пълзим в калта на злобата и наслажденията, но да се борим против злобата, в полза на човечеството и по този начин да прославим Бога. Нека прочее, да се подвизаваме с ревност и като Апостол Павел да кажем: *“С добрия подвиг се подвизах, пътя свърших, вярата опазих; прочее, очаква ме венецът на правдата, който ще ми даде в оня ден Господ, Праведният Съдия; и не само на мене, но и на всички, които са възлюбili Неговото явяване.”*

9. ИСТИНСКАТА ПОБЕДА

*Аз пък ви казвам: обичайте враговете си,
благославяйте ония, които ви проклинат,
добро правете на ония, които ви мразят,
и молете се за ония, които ви обиждат и гонят*

(Матей 5:44)

От учението на Спасителя за блаженствата се поставя основния камък на нашето земно и небесно блаженство. Нужно е обаче да се прибегне до развитието и усилването на тези непоколебими начала на Християнството. Господ ни е казал да се отвръщаме от всяко злонравно желание и да го изкореняваме от сърцето си *„Ако дясното ти око те съблазнява, извади го и хвърли го; защото по-добре е за тебе да погине една от телесните ти части, а не цялото ти тяло да бъде хвърлено в пъкъла.“* За да ни отклони от лошите дела е казал: *„И ако дясната ти ръка те съблазнява,*

отсечи я и хвърли я; защото по-добре е за тебе да погине една от телесните ти части, а не цялото ти тяло да отиде в пъкъла.“ Той ни е посочил, че трябва да бъдем искрени, честни и истиннолюбиви: “Но думата ви да бъде: да, да; не, не; а каквото е повече от това, то е от лукавия.“ Заръчал ни да се примиряваме с враговете си, так че нашите молитви да бъдат благоприятни на Бога: „Ако принасяш дара си на жертвеника, и там си спомниш, че брат ти има нещо против тебе, остави дара си там пред жертвеника и иди първом се помири с брата си” (Мат. 5:23-24) Господ, за да укрепи хармонията и мира между хората ни препоръчва търпение и примирение, да обичаме враговете си, и когато можем да вършим благодеяния. Ето и божествените Му думи, които винаги трябва да имаме пред себе си: „Аз пък ви казвам: обичайте враговете си, благославяйте ония, които ви проклинат, добро правете на ония, които ви мразят, и молете се за ония, които ви обиждат и гонят, за да бъдете синове на вашия Отец Небесен; защото Той оставя Своето слънце да грее над лоши и добри, и праща дъжд на праведни и неправедни. Защото, ако обикнете ония, които вас обичат, каква вам награда? Не правят ли същото и митарите? И ако поздравявате само братята си, какво особено правите? Не постъпват ли тъй и езичниците? И тъй, бъдете свършени, както е свършен и Небесният ваш Отец.“

Каквото и да бъде нашето обществено положение, нашето лично достойнство, каквито и да са нашите благородни стремления ние няма да можем да се спасим от отровните стрели на завистта, клеветата, на злословието и злобата. Никой не е без врагове и гонения сред обществения разврат, който за жалост се ражда при отсъствието на Християнското учение и от занемаряването на доброто поведение.

Какво трябва да правим? Трябва ли да ставаме жертви на обкръжаващата ни злоба и да не се защитаваме? Не! Дължни сме да защитиме нашата чест, но без да отмъщаваме, за да не направим живота си невъзможен, поприще на постоянна вражда, арена на диви страсти, долина на кърви и ридания. Затова Спасителят е казал: “Обичайте враговете си“, а Апостол Павел – „Побеждавай чрез доброто зло.“ Ето истинската победа на истинския християнин. Нека прочие обезоръжаваме враговете си, като им прощаваме великодушно и да им отвърщаме на злото с добро. Нека по този начин, да ги принуждаваме да ни обичат, като усещат дълбоко в сърцето си, че сме по-добри от тях. Чрез това наше Християнско поведение и тях ще

направим по-добри хора, а себе си ще избавим от гибелните следствия на омразата, отмъщението и злобата. Душевното негодувание е като горчива жлъчка и страшно мъчи тези, които дишат отмъщение. Те обикновено в желанието си да наранят неприятеля, себе си нараняват и болката си увеличават. Нека побеждаваме прочие злото чрез доброто и нека прощаваме от все сърце на враговете си, не веднъж и дважд, не и седем, а седемдесет и седем пъти, както е заръчал Иисус Христос на Петър. Както един цар наказал немилостивия си роб *“ така и Отец ваш Небесний ще стори вам, ако не простите от все сърце на брата си прегрешенията. ”*

И не само да прощаваме, но за да бъде нашата победа съвършена и пълна трябва да обичаме и да правим добро на враговете си, като се молим за тях, според божествения пример, който ни даде Спасителят наш, който се молеше за враговете си, висящ на кръста. След като ни поучи да прощаваме на враговете си, да не им отмъщаваме, а да ги обичаме той ни показа, че трябва и да сме скромни пред хората.

10. СКРОМНОСТТА

*„А ти, кога се молиш, влез в скришната си стая и,
като си заключиш вратата, помоли се на твоя Отец,*

Който е на тайно; и твоят Отец,

Който вижда в скришно, ще ти въздаде наяве. “

Милостинята, молитвата и постът съставляват трите основни стъпала на Християнската добродетел, именно: любовта с добрите дела, вярата с надеждата и целомъдрието на тялото с чистотата на душата. Но Спасителят не позволява да градим всичко явно пред хората и да ни хвалят за това. Той иска тази тройна добродетел да бъде тайна и скрита в сърцето ни. Молитви, милостини, пости, които стават явно пред човеците нямат никаква небесна слава, никаква благодат, никаква християнска стойност. Такива явни молитви Господ не ги чува, такива явни милостини и пости Бог ги мрази и се гнуса от тях. *„Внимавайте“* казва Господ на народа, *„милостинята си да не правите пред хората, за да я видят...“* *Гледайте да не проявявате своята праведност пред човеците, за да ви видят; инак, няма да имате награда при Небесния ваш Отец. И тъй, кога правите*

милостиня, не тръби пред себе си, както правят лицемерците по синагоги и по улици, за да ги хвалят човеците. Истина ви казвам: те вече получават своята награда. А ти кога правиш милостиня, нека лявата ти ръка не знае, какво прави дясната, та милостинята ти да бъде скришом; и твоят Отец, Който вижда в скришно, ще ти въздаде наяве. И кога се молиш, не бъди като лицемерците, които обичат да се спират по синагоги и по кръстопътища да се молят, за да се покажат пред човеците. Истина ви казвам, те вече получават своята награда. А ти, кога се молиш, влез в скришната си стая и, като си заключиш вратата, помоли се на твоя Отец, Който е на тайно; и твоят Отец, Който вижда в скришно, ще ти въздаде наяве.“ Матей. Глава 6 : 1 - 4

Чрез гореизложените думи Иисус Христос осъжда гордостта, тщеславието и лицемерието при извършването на нашите религиозни и обществени длъжности, като показва по този начин истинския дух на Християнството, което основано върху светостта и истината не очаква слава от хората, но от Всеблагият и Всеведущ Бог. Създателят обаче целесъобразно е начертал в нашите сърца желанието към любовта и почитта на хората, защото чрез това благородно желание добрите дела напредват. Благодарение на това желание ние вършим добрите дела и отхвърляме лошите. Но нашите дела ние не трябва да вършим за слава човешка, а за слава Божия. Любовта към човешката слава е гибелна, вместо да възвиси човека го срива. Затова евангелиста Йоан не осъжда фарисеите, защото възлюбиха човешката слава, но защото я възлюбиха повече от славата Божия. Най-тихото шептене, което Божието удобрение чрез съвестта в сърцето на добродетелния човек предава, е без съмнение по-сладко и по-скъпоценно от всички шумни ръкопляскания и възхитителни адмирации на тълпата. Хората съдят обикновено по външността, и много пъти се измамват, днес ръкопляскат и викат „да живее!“, а утре „долу, разпни го!“ Но Сърцеведецът, Всевиждащият Бог, който знае тайните ни помишления и дълбините на сърцето ни вижда е висшия и непогрешим Съдия и Неговото решение сме длъжни да предпочитаме от всяко друго решение.

На планината Господ Иисус Христос благоволи да ни даде и формата на истинската молитва, която е чиста, кратка, съдържателна и истинска. Тя е лесна както за малкото дете, така и за възрастния, както за бедния, така и за богатия. „Тъй прочие да се молите вие“ - рече Иисус: „Отче наш, Който си на небесата! Да се свети Твоето име, да дойде Твоето

Царство, да бъде Твоята воля, както на небето, тъй и на земята; насъщния ни хляб дай ни днес, и прости нам дълговете ни, както и ние прощаваме на нашите длъжници, и не въведи нас в изкушение, но избави ни от лукавия; защото Твое е царството, и силата, и славата во веки. Амин.“ Тази молитва, която назоваваме Господня, защото се произнася от самия Господ Иисус Христос, чрез обръщението „Отче наш“ ни учи да назоваваме Всеблагия Бог наш Отец, и следователно дължим на Небесния си Отец любов, уважение, преданост и доверие, много по-големо от онези, които дължим на собствените си родители, защото Той е небесен, а те земни. Всички хора понеже сме чеда на Небесния Отец сме братя и като такива сме длъжни да се обичаме по братски и да живеем в мир. После тази молитва ни учи, че сме длъжни да славим святото име на Бога, и като призоваваме в нашите сърца Неговото царство и се покоряваме на Неговата висша воля сме длъжни всякога като негови покорни чеда да изпълняваме Неговите заповеди. Учи ни още, че трябва да бъдем не само умерени в нашите желания, като просим само насъщния си хляб, но в умереността си да намерим истинското си благоденствие и благополучие. Всякога да сме смирени, скромни и признателни, като помним, че и самия насъщен хляб не е наше дело, но ни се дарява от Всевишния Бог. Господнята молитва ни напомня, че сме длъжни да изпитваме прегрешенията си и да просим от Бога прощението им и всеки ден да ставаме по-добри, по-чисти и по-съвършени. Но като необходимо условие за прощаването на нашите грехове ние трябва да обичаме дори враговете си, подобно на нашия Спасител, а когато чрез тази молитва молим Бога да не ни въвежда в изкушение и да ни избави от лукавия, учим се, че само чрез сърдечната молитва и Божията помощ можем да се избавим от окръжаващите ни в света злини. Най-накрая Господнята молитва ни напомня, че сме длъжни всякога да славословим вечното царство, вечната сила и вечната слава на Всеблагия Бог!

Колко пъти бях чул и произнесъл Господнята молитва, но като прочетох гореизложените слова за нея в ръкописа, усетих красотата, висотата, мъдростта и спасителната полза на тази молитва. И ако разбирах добре още от малка възраст тази молитва и я произнасях не само чрез устните, но и чрез ума и сърцето си може би нямаше да бъда така нечестив и злонравен и нямаше да наскърбявам родителите и Създателя си. Родители, свещеници и учители! Колко е голямо, високо и благодетелно вашето послание! Колко са свещени вашите длъжности! Колко е голяма и ужасна

вашата отговорност! Във вашите ръце е вложено бъдещето на обществата! От вас зависи тяхното благополучие и върху вас ще бъде тяхната благословия или тяхното проклятие! Между това като си припомних добрият дядо Христофор прославих Всевишния! И като почувствах, че се възраждам, целунах ръкописа и започнах да го преписвам.

11. ИГОТО НА МАТЕРИАЛИЗМА

„Никой не може да слугува на двама господари: защото или единия ще намрази, а другия ще обикне, или към единия ще се привърже, а другия ще презре“. (Мат. 6:24)

Спасителят след като осъди гордостта и лицемерието, и след като ни научи на истинската молитва, препоръчва ни царството Божие, а царството на Мамона или игото на материализма ни казва да отблъснем. *„Не си събирайте съкровища на земята, дето ги яде молец и ръжда, и дето крадци подкопават и крадат; но събирайте си съкровища на небето, дето ни молец, ни ръжда ги яде, и дето крадци не подкопават и не крадат; защото, дето е съкровището ви, там ще бъде и сърцето ви. Никой не може да слугува на двама господари: защото или единия ще намрази, а другия ще обикне; или към единия ще се привърже, а другия ще презре. Не можете да служите на Бога и на мамона. Затова казвам ви: не се грижете за душата си, какво да ядете и да пиете, ни за тялото си, какво да облечете. Душата не струва ли повече от храната, и тялото от облеклото? И тъй, не се грижете и не думайте: какво да ядем, или какво да пием, или какво да облечем? Защото всичко това търсят езичниците, и защото вашият Небесен Отец знае, че имате нужда от всичко това. Но първом търсете царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придаде.“*

Нека прочие да не се колебаем между поклонението на Бога и поклонението на Мамона. Ако в сърцето ни преобладава любовта към Бога повече от всяко друго чувство и ако възлюбим сърдечно християнската добродетел повече от всяко друго земно съкровище, Божията благословия и човешката любов ще ни следват през живота и мирни и весели ще бъдат дните на нашето земно съществуване. Но ако бъдем нищожни роби на Мамона, материализма и богатството, наслажденията и светските почести

и постоянно се отдаваме на тях, ще бъдем между онези, за които Пророк Исаия говори: *“на техните пиришества има и китара, и гусла, и тимпан, и свирка, и вино; а към делата на Господа те и не поглеждат, нито помислят за деянията на Неговите ръце.”* Тогава пороя на злобата ще ни увлече в безизходния си лабиринт! И когато навикът стане в нас второ естество, справедливо пророк Иерамия ще ни рече: *„Може ли етиопянин да промени кожата си, или леопард пъстротите си? Тогава можете да правите добро вие, които сте се научили да правите зло.“*

За жалост страстите са свързани помежду си и взаимно се предизвикват, подхранват, растят, заробват и съсипват, така че стига с една само да се сродим и свържем и така с целият им гибелен род се свързваме. По този начин безмерната любов към естествените наслаждения, или безумното желание за раскош и разточителство ни увлича постепенно в сребролюбието, ненаситността, себелюбието, себеугаждането. Разваля характера ни, вкаменява сърцето ни и така ние ставаме роби на материализма и Мамона. Този е следователно пътят, за когото пророк Соломон казва *„че прав изглежда, но краищата му водят в бездната на ада“*. Нека обаче да служим на Бога и да отблъснем Мамона, без да се подмамваме от отровните му, примамки. Блясъкът на златото и разкоша за жалост са заразителни и тези, които искат да ги придобият и самата си чест са готови да жертват. Но който е възпитан от малък в обятията на Християнството и чрез него е усъвършенствал душата си, не се увлича така лесно от суетата на този свят. Той знае, че е уръдие на Божието провидение, което поддържа хармонията в света, а единственият път, който води човешкия род към съгласие и истинско щастие е християнската добродетел. Истинският християнин счита златото само за средство за извършване на благородни дела, тялото си като просто уръдие и слуга на душата си. Като слави Бога на любовта, живее за Него и в Неговото име всякога покорява плътта си на духа и се грижи за душевното си и телесно здраве. Също не търси суетна човешка слава, а само вечна небесна слава. Спасителят като каза: *„не се грижете прочие за утрешния ден“* не препоръчва леността, нито отблъсква нужните житейски грижи. Напротив чрез Апостол Павел е рекъл: *“който не иска да работи, не бива да яде“* и *„нека се грижим със собствените си ръце...ако ли някой не промишлява за своите, той от вярата се отказва, а от неверните е по-лош“*. Нека работим прочие, нека се трудим, нека промишляваме и за себе си, и за своите, защото според мъдрия Соломон *„пътищата на ленивите са*

постлани с тръни“. Но всред нашите грижи да не забравяме най-висшата грижа и тогава Бог благославя нашите трудове и грижи. Непрестанната любов към Бога и спасителния Божий страх ни предпазват от всички опасности, които ни дебнат през живота. И както кръвта обикаля непрестанно вътре в жилите на тялото ни и храни, поддържа нивото на нашето естествено съществуване, така и благочестието като обикаля в душата ни, нека съживява нашето духовно съществуване, като пречиства и облагородява нашите помисли, желания, думи и дела. Тъй ни поучи Иисус Христос за доброто на човечеството, и на планината ни рече да отхвърлим игото на Мамона и преди всичко да търсим Царството Божие и неговата правда. Горчиви сълзи на покаяние пролях, след като прочетох и преписах гореизложените редове, защото и аз в безумието си обожавах материалното за жалост на мен самия бях възлюбил повече Мамона, отколкото Бога. Никога благочестието не беше обикаляло в душата ми и така бях станал жертва на страстите си, лишен от спасителната броня на вярата. Що ще ядем, беше първото ми и главно питане, което всеки ден отправях към бедната ми майка, завладян от ниската страст на чревоугодията. Никога не си помислях за Всеблагият Подател на храната, и тъй приличах на скотовете, които никога не могат да се възвисят над храната си, за да припознаят, прославят и благодарят на висшия ѝ Подател. Втора грижа ми беше как да се облека с по-скъпи дрехи, грижех се да украсявам външно тленното си тяло, а живеещата в него безсмъртна душа занемарявах и я оставях гола и нечиста! И основан на бащиното си богатство, за което мислех, че е неизчерпаемо, търсех наслажденията и забавленията, и в тях всичкото си щастие намирах, без да разбирам, че чрез такова поведение безумно съсипвах и бащиното си богатство, и здравето и щастията на родителите си, и давах гибелен пример на другите. Много пъти всред болезнените минути, които ми причиняваше блудния мой и злонравен живот, идвах на себе си и се гнусях от поведението си. Горчиво се каех и исках да напусна гибелния път, по който ходех, но решенията ми бяха временни и волята ми беше безсилна пред силния навик и скоро пак се връщах в пътя на гибелта. Всеки ден по-тежко усещах върху врата си игото на страстите си. Напред, напред ми викаха те, докато не те доведем до гибелта, не е възможно да се избавиш от нас! А аз като впрегнат скот ходех в тъмницата на безизходния лабиринт на злонравието без водач и без утешителна надежда. И всичко това ставаше, защото още от малък не бях напоен със спасителното мляко на християнството, нито сърцето си с

божествените евангелски начала бях обработил, нито пък бях познал пътят на истинското щастие, който беше толкова ясно начертал Богочовекът на земята. Не знаех аз окаяни, безпределната мъдрост и крайно човеколюбие на християнството. Не знаех спасителното му влияние върху щастията на човешкия род и благодетелното му послание в света. И за Християнство считах не буквалното подражание на живота на Иисус Христос, но знака на кръста, поста, черковните последования, поклонението на светите икони и светите мощи. А понеже бях неразсъдителен и лекоумен, нечестив и горделив, както повечето мои връстници, разговарях презрително с приятелите си за религията. В глупостта си мислех, че като презирам и се подигравам с бащината си свещена религия доказвам, че съм по-умен от простите хора, които вярват. Понеже не разбирах нито една дума от църковните песнопения и поради слабото си здраве, не можех да търпя църковната служба, мразех храма Божий, отвърщавах се от свещениците. Не знаех аз, че само в обятията на християнските добродетели хората могат да благоденстват. Понеже виждах, че свещениците и някои набожни хора бяха намръщени, навъсени, мълчаливи, в младата си неопитност аз мислех, че Христовата религия ги правеше такива и си мислех също, че тя не беше за младежи. Но никога не бях по-намръщен и злощастен, когато далеч от Бога се валях в калта на плътската суета и никога не бях толкова радостен и весел, колкото когато просветен от отеца разбрах, че имам подпора, утешение и надежда, защото на небето имам Отец всеблаг, покровител всесилен, водител непогрешим, който просвещава разума ми чрез божествени думи, осветява сърцето ми и най-щастливо и блажено прави съществуването ми. В детинската си неопитност и в отсъствието на християнско учение, аз мислех, че християнството е строга религия, която не позволява никакво наслаждение и затова се предадох в обятията на материализма. Когато отец Христофор ме запозна отблизо с християнството, разбрах колко е човеколюбива и тиха е тази религия, която отблъсква лицемерите и излива неизразима радост в сърцата на последователите си. Наслажденията, които християнинът изпитва от сърдечното покаяние, истинската молитва, любовта към ближния, милостинята към сиромаша или грижата за болния, прощаването на врага и отвърщането на злото с добро са най-сладките и най-трайни наслаждения за човек на земята. Тези наслаждения може да предизвика в сърцето на човека само Христовата вяра. Отвлякох се с тези разсъждения, но пак повтарям: „Родители, свещеници и учители, колко е голямо и благодетелно

вашето послание! И колко е ужасна вашата отговорност!“, а сега преминавам към последната част на ръкописа.

12. КЛЕЧКАТА И ГРЕДАТА

*„Прочее, всичко, което искате да правят вам човеците,
същото правете и вие тям;
защото това е законът и пророците.“*

Спасителят наш чрез божествената си проповед на планината възвиси човека и по този начин съедини земята с небето, създанието със Създателя, човека с Бога. Той ни показа и длъжностите на истинския християнин към ближния, защото само чрез хармонията и взаимната любов на човеците се приготвя и допълва съобщението ни с Небесния Отец. И както изкусният живописец чрез най-прости черти показва неопдръжаема красота, така и Господ чрез божествената си проповед на планината с най-прости думи ни поучи по чудесен начин. *„Не съдете, за да не бъдете съдени допълва, защото, с какъвто съд съдите, с такъв ще бъдете съдени; и с каквато мярка мерите, с такава ще ви се отмери. А защо гледаш сламката в окоето на брата си, пък гредата в своето око не усещаш? Или, как ще кажеш брату си: чакай, да извадя сламката от окоето ти; а пък на, в твоето око има греда! Лицемерецо, извади първом гредата от окоето си, и тогава ще видиш, как да извадиш сламката от окоето на брата си.“* (Мат. 7:2-8). Чрез тези божествени думи Иисус Христос осъди много недостатъци, като противни на нашето благополучие и следователно като противохристиянски. Особено осъди любопитството, злословието, хулата, осъждането и душегубелната страст на завистта, която не само завистливите поврежда, но и цялото общество съсипва. Любопитството, осъждането и завистта са противни на любовта към ближния, която любов е най-първото наше християнско задължение. Защото любовта според апостол Павел е дълготърпелива, благосклонна, не завижда, не мисли зло...“ Любопитството, осъждането и завистта раздразват другите и предизвикват вражди, интриги, отмъщения и така съсипват хармонията, връзките на любовта и приятелството разкъсват и цялото общество смущават. Ако вместо да губим драгоценното си време като се занимаваме с делата на другите, изпитваме и поправяме собствените си дела и

недостатъци, като по този начин се усъвършестваме като истински православни християни. Но когато се занимаваме с чуждите недостатъци, за жалост забравяме и пренебрегваме нашите и така препятстваме собствения си напредък. Ако ли мислим, че чрез осъждането на другите скриваме грозотата на собственото си поведение и се показваме по-добродетелни от другите, много се мамим. Защото чрез укор и осъждане никой не се възвишава, но собствената си злоба и подлост показва и прави по-явна грозотата на собственото си поведение. Нека съдим прочие и осъждаме не другите, но сами себе си, като призоваваме божествената помощ да ни просвещава в спасителния път, а съда и осъждането нека оставим на Всевишния Бог, който изпитва и знае дълбочината на сърцата.

Понеже според Апостола, любовта не завижда, никога не трябва да завиждаме на по-горните и по-добрите от нас. Завистта е най-главния извор на укор, на осъждане и на безчислени други престъпления. Толкова гнусна и отвратителна е страста на зависта, че нека никой не се доближава до нея! Старите наши прадеди, разяждани от тази гибелна страст, завиждаха, гонеха, заточаваха, затваряха и на смърт изпращаха добрите свои граждани като позоряха отечеството си. Да, нека бъдем истински православни християни и ядовитата змия на завистта не ще разпокъса и нас и народа ни! Тогава ние не ще виждаме клечката в братовото око! Спасителят чрез проповедта си на планината с вразумителни и най-прости думи ни е дал най-мъдрата, най-съдържателната и най-практична заповед, в която са съсредоточени всички наши задължения към ближния. Тази божествена заповед е: *„Всичко, което искате да правят вам човеците, същото правете и вие тях“* Ето как трябва да се отнасяме към ближния!

Правотата на тази заповед направи голямо впечатление и на самия езичник Александър Север, римски император, така че той заповяда да се изпишат тези божествени Иисусови думи върху стените на палата му. Но ние нека ги начертаем в сърцата си и ако искаме да ни обичат другите, нека обичаме и ний тях. Ако искаме, когато сме гладни, жадни и страдаме, да ни нахранят, напоят и да се грижат за нас, то нека и ние правим това. Ако търсим от другите правда, истина и искреност, нека първом ние бъдем справедливи, истинолюбиви и искренни. По този начин на земята би се възцарила хармония, а нашето земно съществуване ще ни предвъзвестява нашето бъдещо небесно блаженство. Спасителят за да потвърди проповедта си на планината каза: *„Тъй, всяко добро дърво дава добри*

плодове, а лошо дърво дава лоши плодове: не може добро дърво да дава лоши плодове, нито лошо дърво да дава добри плодове. Всяко дърво, което не дава добър плод, отсичат и хвърлят в огън. И тъй, по плодовете им ще ги познаете. Не всеки, който Ми казва: Господи, Господи! ще влезе в царството небесно, а оня, който изпълнява волята на Моя Отец Небесен.“ Матей 7:15-20. Защото според Апостол Яков, както тялото без душа е мъртво, тъй и вярата без дела е мъртва. А когато свърши проповедта си на планината Исус уподоби оня, който слуша и изпълнява божествените му съвети с умен човек, който гради дома си върху камък, та когато завали дъжд и придойдат реките, и духнат ветровете домът му не се разрушава, защото е изграден на камък. А за оня, който слуша, но не изпълнява казва:“ че е безумен човек, който прави дома си върху пясък и когато завали дъжд и реките придойдат, и духнат ветровете, домът му ще се разруши! Чрез това поучително обяснение Спасителят завършва проповедта си на планината и явно доказва висшата премъдрост и безпределната благодат, както и крайното човеколюбие на небесния ни Учител. Този е ръкописа, който ми даде отец Христофор да прочета и препиша. Вечна ще бъде моята признателност към онзи добродетелен старец, защото чрез този ръкопис усетих нуждата, ползата и истината, и божествената човеколюбива цел на Християнството и го възлюбих от цялата си душа, а когато отидох при о. Христофор да му благодаря и да му върна ръкописа, ми дойде на ум за парите, които татко ми беше изпратил за него и като ги взех заедно с ръкописа влязох при него.

13. ПАРИТЕ

Всяко дърво, което не дава добър плод,

отсичат и хвърлят в огън.

(Мат.7-19)

Отец Христофор, когато ме видя, че влизам в стаята му с ръкописа и парите ме попита:

- Какво носиш Петре?
- Ръкописа, който ми дадохте да прочета и препиша и парите, които татко ми даде за вас.
- Как ти се видя ръкописа? Хареса ли ти?

- Много ми хареса отче и съм длъжен да ви изразя най-дълбоката си признателност, защото ако избавихте с лодката си моето тяло, чрез вашия ръкопис избавихте и възродихте моята душа. В него мисля, че намерих ключа на истинската добродетел.
- Радваме се, скъпи Петре - повтори уважаемия старец – че е бил от полза за теб ръкописа, но благодари първо на Човеколюбивия Бог, който просвети първо мен и ми помогна да докажа вярата си на дела и така помогнах на другите. Нека и на теб Бог помогне да създадеш около себе си тази християнска атмосфера, за която друг път съм ти говорил, така че при всяка твоя стъпка в живота и при всяка твоя мисъл или желание да усещаш аромата на християнството и изпълнението на божествените христови заповеди. От това, което си прочел в ръкописа чедо мое, трябва да си се убедил мисля, че християнството, което е проповядвал Иисус Христос е религия приложима в човешкия живот, защото истинския христов последовател се доказва именно не на теории, а на базата на делата си през живота. Спасителят е обещал Царството Небесно не на онези, които казват Господи, Господи, но на онези, които изпълняват волята на отца Небесни. Та и ти скъпи Петре, ако желаш душевното си щастие и радост, длъжен си не само да слушаш, да прочиташ и да знаеш, но и да изпълняваш всекидневно божествените Иисусови заповеди, като имаш за образец на поведението си Неговото божествено поведение и за правило на живота си неговите божествени думи. Бъди прочие смирен чедо мое, и пред Бога, и пред хората, като отхвърляш всяка гордост. Който презира божествените неща, остава без компас и корабкрушението ще бъде неизбежно, а като презира хората, ще остане без приятели, което е доста болезнено. Обуздавай телесните си стремления и душевните си желания. Защото необозданите телесни стремления превръщат човека в скот-животно, а безкрайните душевни желания го превръщат в луд и злощастен. Бъди великодушен и доблестен в страданията си, и чувствителен и състрадателен към нещастията на другите. В своето собствено щастие умерен бъди! Когато другите благоденстват весели се заедно с тях, вместо да им завиждаш. Незследими са Божиите мисли, непостоянно настоящето, неизвестно бъдещето, а безпределна Божията мъдрост, правда и милост! Бъди към всички благ, добродушен и кротък, а никога груб,

яростен и гневлив, защото чрез кротостта си спечелваме любовта на другите, а чрез тяхната любов – имаме добруване и истинско щастие. Като живееш честно, възлюби правдата и искреността. Безправедният вреди не само на другите, но и на себе си, като смуцава хармонията в обществото. Бъди не само справедлив и искрен, но и благодетелен и милостив, защото чрез благодеянието и милостинята се въплащава любовта и се показва божествения произход на душата ни. Поддържай всякога чисто и непорочно сърцето си и никога да не го осквернява лъжата, измамата, злонравието и други подобни страсти, защото целият ни живот и нашето поведение извират от сърцето ни. Бъди всякога покорен на гласа на съвестта си, защото чрез нея Бог ти показва Божествената си воля и те прави честит. Като имаш любов към ближния си и отбягваш ненавистта, враждата и гибелния егоизъм бъди винаги миротворец. Знай, че чрез земната любов и хармония се подготвя вечното блаженство. Имай надежда в правдата на Всеблагия Бог и винаги с доблест върви по правия път, защото ако Бог е с теб, никой не може да бъде против теб! Старай се всеки ден чрез телесна, умствена и нравствена работа да се усъвършенстваш, защото си създаден от Бога с цел към усъвършенстване и това е твоето предназначение на земята. Отвърщай се от гордостта, защото тя показва лекоумие и коварен и лъжлив характер. Изкоренявай от сърцето си всяко семе на злоба и всяко несправедливо и злонравно желание и по този начин ще привлечеш благословията на Бога и любовта на хората. Най-после обичай и самите си врагове, бъди търпелив и непаметозлоблив, добро за зло отдавай и прави на другите това, което желаш да правят на тебе другите. Като живееш по този начин скъпи Петре, ще преминеш живота си честито. Като благоугождаваш чрез своето поведение на Бога и на хората и земно благополучие ще имаш и блаженство за душата си ще спечелиш.

С голямо внимание изслушах тези думи на отец Христофор, чрез които ми даде едно спасително наставление. Обещах му, че ще се старая винаги с поведението си да спазвам божествените заповеди на Иисуса Христа. Между другото го помолих да приеме изпратените от татко пари като малък знак на нашата признателност за всичко, което направи за мен.

- Благородно и съвършено християнско е, чедо мое, чувството на признателността – рече тогава отец Христофор – защото ако като християни сме длъжни да обичаме не само ближния си, но и враговете си, без съмнение много повече сме длъжни да обичаме онези, които ни правят благодеяния. Сладкото чувство, което усещаме от извършването на благодеянието, приятелю Петре, е единствената и истинска награда. Но когато благодеянието се извършва за постигане на частна полза, от благодеяние се превръща в спекулация и се погубва произхождащата от него нравствена радост, и се заличава хубавото чувство на признателност. За това чедо мое, позволи ми да не приема татковите ти пари, защото ако ги приема, аз ще изгубя наслаждението от благодеянието, а ти ще рискуваш да изгубиш чувството на признателността, което показва красотата и благородството на душата.

Напразно се постарях да убедя добрия свещеник да приеме татковия подарък, като го уверявах, че нито стойността на благодеянията му към мене, нито дълбоката ми към него признателност ще намалее. Така също напразно се постарях да го убедя да вземе парите за бъдещите мои разноски.

- Не мога – ми рече – да взема от сега пари за бъдещи и следователно неизвестни разноски. Ако ли действително за в бъдеще имам разноски по теб, се надявам да взема пари от тебе, скъпи Петре, не от баща ти, защото съм уверен, че чрез трудолюбието и благоразумието си един ден напълно ще ми платиш сам всичко. Така, че желая тези пари да останат у теб. Бог ти ги праща, за да опита чрез тях разположението ти и да улесни входа ти в божествения храм на Неговото човеколюбие. Помисли си прочие, чедо мое, как можеш да употребиш тези пари, за да изпълниш всичко, което научи от ръкописа. Бъди уверен, че както за небесните птици, така и за теб ще се грижи непрестанно Всевишния, ако чрез изпълнението на заповедете му заслужиш Неговата любов и покровителство.

Тогава се позамислих малко и ми дойде наум онзи сиромас турчин и другите двама християни, негови другари, които с ладията на отца през онази страшна нощ ме избавиха от корабокрушението. Дойде ми на ум още и баба Агата, която не преставаше да дава милостиня, въпреки, че самата тя имаше нужда от нея и да гледа болни и сиромаси в целия град. Най-

сетне ми дойде на ум и един домакин Атанас, койно преди няколко дни беше останал без пукната пара и без покрив, вследствие на един пожар, в който загуби къщата си, заедно с дюкяна си под нея. В това се състоеше цялото му имущество, чрез което поддържаше честно многочислените си дребни дечица. Предложих на свещеника ако удобрява да раздели изпратените от татко пари между гребците, баба Агата и Атанас. Старецът одобри и похвали предложението ми, но ми заповяда аз със собствените си ръце да ги раздам, за да почувствам наслаждението от благодеещието по този начин да го възлюбя. Така да го върша през живота си, като помня евангелското изречение: *„всяко дърво, което не дава плод, отсича се и в огън се хвърля“*. Тогава уважаемият свещеник ми припомни, че както всеки член на нашето тяло не е създаден безцелно, а във връзка с другите и има съответна функция за поддържане на цялото тяло, тъй и всеки човек е създаден от Бога така, че с поведението си да помага за поддържането и благоденствието на цялото общество, на което принадлежи. Ако ръцете, краката, стомахът, сърцето, дихателните органи и мозъкът не работят в полза на цялото тяло, неизбежни следствия ще бъдат: болестта, смъртта и разложението. На същите следствия е подложено и общественото тяло, ако всичките му членове - хората не се грижат за доброто в обществото. Както и друг път съм ти казвал чедо, законите управляват и естествения и нравствения свят, което доказва премъдростта на Всевишния Създател!

А когато казал на отеча за моите притеснения, че като сиромаш трудно ще бъде полезен на другите, той ме утеши и насърчи по следващия начин:

- Не тъжи чедо, че нямаш богатства. Златото обикновено предава своята коравина в сърцето на притежателя си. То ни прави себелюбиви и горделиви, лакоми за слава и безправедни, разсипва здравето ни и подхранва безнравствеността. За това Иисус Христос ни е казъл, че *„по-лесно е да мине камила през иглени уши, отколкото богат да влезе в Царството Небесно.“* Каж ми дали днес, когато нямаш пари не си по-щастлив, отколкото когато прахосваше татковите си пари в Цариград по разврат и безнравственост?
- Да отче – му отговорих аз – по-щастлив чувствам себе си тук в Патмос, и най-вече днес, когато реших да бъда полезен на другите. И като си помисля, че когато имах изобилни средства за благодеения аз

ги прахосвах без никаква полза ми става много тъжно. Сега, когато имам желание да върша благодеяния съм лишен от средства.

- Не тъжи чедо мое – повтори старецът – защото ако имаш желание да вършиш благодеяние, Бог ще ти подари безчислени средства, за да го вършиш. При това прослави Бога, че чрез лишението ти даде да усетиш тази нужда и помни, че истинското значение на богатството е благодеянието. Бъди уверен скъпи Петре, че освен парите, които чрез трудолюбието, умереността, пестенето и честността можеш в бъдеще да спечелиш за добро на съгражданите си, има и други средства за благодеяние, ако направиш сърцето си действително християнско, чувствително, състрадателно и за благодеяние разположено. Баба Агата действително не е богата, може би да е най-бедната в Патмос, но е и най-благодетелна от всички в Патмос. И не само на много сиромаси и бедни е помогнала, като проси за тях милостиня от богатите, но и на много болни помага и се грижи за тях, като тяхна сестра или майка. Моя Марко, когото целият Патмос обича като свое чедо, не е спечелил всеобщата любов на съгражданите си чрез парите, които никога не е имал, но чрез волните си благодеяния. Колко родители е направил щастливи, като е спасил давшите се в морето им деца като е рискувал собствения си живот! Когато миналата седмица ти и Марко влязохте в Атанасовата къща, която гореше и избавихте от пламъците трите му невръстни дечица и се изложихте на явна опасност, вие извършихте благодеяние, движени от християнското си благоразположение и великодушие. А тези дни като се преструвахте на вечерята, че не ви се яде и отнесохте своите порции на Атанасовите деца, направихте благодеяние, движени от добродетелта и себеотрицанието си. По много, свършено много начини скъпи Петре, човек може да прави благодеяние стига, както ти рекох да чувства благородно желание да го върши, защото в такъв случай, не само парите, но и тялото, и умът, особено ако е здрав и просветен, могат да бъдат деятелни и постоянни оръдия на благодеянието.

Както ми говореше старецът дойде ми на ум татковото писмо, и го попитах за уроците в училището и го помолих да почна вече учението си, а отецът ми обеща, че следващата седмица ще ме заведе и представи на учителите.

Онзи ден, преди да се разделя с добрия свещеник го уверих, че от малък бях учен да управлявам лодка и го помолих горещо да причисли и мен към гребците на спасителната лодка. Тази моя молба трогна о.Христофор, който ме увери, че когато има нужда ще прибегне до моята помощ и после ме целуна. Аз като раздадох още същия ден с голяма радост парите от татко и някои от дрехите си, с нетърпение очаквах следващата седмица, когато щях да почна вече уроците си. Чрез тях се надявах да стана по-разумен и да бъда полезен, както на себе си, така и на другите, *да не бъде отсечен и в огън хвърлен, като дърво неплодородно и безполезно.*

- 17 -

ВЪЗРАСТТА И ПРИГОТВЯНЕТО

*„Но ти говори това, което приляга на здравето учение,
именно: да са разбрани, целомъдри, ...“*

Тим 2:1-

В деня, когато предстоеше да започнат уроците ми в училището, о.Христофор ме заведе според обещанието си, а какво голямо удоволствие изпитах, когато видях, че и Марко ме придружава. Той счете за нужно и искаше да изслуша някои уроци, тъй като беше решил да приеме свещенически чин и да бъде достоен Божий служител. Учителят по гръцки, добър приятел на о. Христофор държа реч, а целият Патмос се беше стекъл в училището. Този учител не беше от сухите схоластици учители, а беше високо образован и съчетал в себе си душевна добродетел с голяма опитност. Мъдрият учител знаеше, че както доброто семе не може да даде добър плод ако не е обработена добре земята, където ще се засее, тъй и учението не може да произведе полезни плодове без приличното нравствено възпитание на ученика. За това не се задоволяваше само да дава знания, но се стараеше и да обработва, както ума, така и сърцето на учениците си като им припомняше винаги Апостол Павловото наставление: *“ Но ти говори което подобава на здравето учение и ги увещаваше да бъдат благонравни...“* Желателно би било всички учители да са като него, в речта си при отварянето на училището той говори за опасностите на които е изложена младежката възраст, която казва, че е

възраст на приготвянето. Речта му ми напомни за ръкописа на о. Христофор и това ме зарадва, че срещам един истински приятел в Христа.

„Безчислени, за жалост опасности дебнат през младостта, защото в повечето случаи тя е доверчива, стремителна и неукротима. Понеже нито нужната опитност е добила, нито е обуздана още от страданията и несполуките. Когато влиза за пръв път в големия театър на света, весели се, удивлява се и се разпалва. Всичко пред невинните ѝ очи лъщи, като истинско злато и сребро. Надеждите и мечтите ѝ са големи. Отровните цветя на наслажденията я веселят много, и желаниа силни я увличат. Разумът ѝ е съвсем лишен от нужните познания и скъпоценен опит и прибързва при вземане на решенията. В саомнението си рядко се допитва и всичките неща в живота счита за постижими. Тъй като са безчислени опасностите, които окръжават младостта нека се подготвят младежите навреме. За щастие обаче през тази възраст гибелните корени на лошите навици още не са намерили време да влязат дълбоко в младото тяло и предубежденията на обществото още не са завладели чистия ѝ разум. Развращението на света не е осквернило още невинното ѝ сърце, за това лесно може да се промени младежа и да се направи бъдещето му по-щастливо. Младостта е възрастта на приготвянето. Тя е онази част от живота, през която умният земеделец сее семето си и после, под покровителството на Всеблагия Бог да пожъне и благополучие в земния живот, и блаженството в Небесния. Както всяко едно годишно време влияе върху произведенията на следващото годишно време, тъй и всяка възраст от човешкия живот има особено влияние върху следващите възрасти. Младост, която е скромна, благочестива и трудолюбива приготвя честна, общополезна и достолюбезна мъжка възраст, която тъй украсена наследява уважавана и благоприятна старост. Но ако не работим навреме, нито през пролетта ще има цъфтеж, нито през лятото женитба, нито през есента ще берем плодове.“

След като доказва учителят по този начин нуждата да обърнем внимание и премислим през младостта, за да си приготвим чрез нея благополучно бъдеще, той ни препоръча онези добродетели, които сме длъжни през младостта си особено да развиваме. Благочестието счете за най-здравото и сигурно основание на нравствеността и най-красивото украшение на младостта.

„Студено, безплодно и грозно е сърцето на младеж, което не се съгрива от религиозно чувство. Момък, който не почита религията си, за да покаже, че има силен ум и високи познания и говори презрително за божествените неща, представлява най-отвратителното зрелище. Възлюбете прочие бащината си религия скъпи момчета, уважавайте я, а божественото учение на Исуса Христа нека ви бъде неразделен водач през живота ви, и така ще живеете достойно и честито. След благочестието най-нужни на младостта са уважението и покорността към по-възрастните, които имат повече знания и опит. Най-добрите украшения на младостта са пък скромността и умереността. От недостатъците на младостта са надмеността и високото самомнение, те съсипват бъдещето на младежа. Чрез тези недостатъци отблъскват симпатията и любовта на окръжаващите и препястват всеки напредък. Недейте скъпи ученици да имате голямо самомнение и да се възвисявате! Бъдете умерени в стремежите си и като напредвате с търпение, постоянство и трудове, старайте се да бъдете зрели мъже, сериозни и достопочитаеми, на народа си полезни. Ако сте надменни и имате мисоко мнение за себе си, и презирате по-горните от вас не ще имате приятели и не ще ви обичат. Искреността и истинолюбието нека съпровождат добрите момчета! Лъжата, измамата, лицемерието и коварството са грозни недостатъци, от които трябва да бягате. Хората, които ги допускат в сърцата си са безчестни и от тях Бог се отвращава и гнуса, защото според Соломон, *„мерзост са пред Господа устни лъжливи“*. Искреността и истинолюбието красят чистото и невинно сърце, което всички обичат и му се възхищават. Чрез спасителната светлина на истината се осветява душата, и като чрез слънчева светлина се осветява и тялото. Пък лъжата е отвратителна, защото чрез нея хвърляме върху другите гибелна тъмнина, а ние влизаме в тъмен, безизходен и опасен лабиринт и укриваме вътре в него злобата си, като забравяме, *„че няма тайно, което не ще бъде явно.“* Постарайте се прочие, скъпи момчета, чрез доброто си поведение да държите сърцето си чисто и невинно!“

След като говори живо против лъжата, учителят ни каза, че юношеството е най-подходящата възраст през която трябва да обработваме човеколюбивите християнски чувства. Каза ни, че голяма част от нашето благополучие зависи от отношенията ни към другите, затова трябва да ги направим благоприятни, като свикнем от млади години на дружелюбие и добродушие, а особено на Християнска любов и благодаяние. Целта на живота ни трябва да бъде благодаянието към ближния и собствено

усъвършенстване, като спазваме правилото: *“Прочее, всичко, което искате да правят вам човеците, същото правете и вие ...”* Младото сърце, когато се тревожи при страданието на ближния дава прекрасни надежди на обществото, а грозна и отвратителна е дрехата на апатията и егоизма, с което безумните в своето благополучие се обличат. Те забравят колко са непостоянни човешките неща, забравят и за божествените заповеди на Иисуса Христа. Другите хора ни преценяват по това с какви приятели дружим, затова каза учителят трябва да внимаваме на какви приятели попадаме. Да се предпазим, да не би да станем окаяни жертви на лъскателството, користолюбието и безчестието на окръжаващите ни. Ако успеем да си намерим верен и добродетелен приятел, нека го считаме за безценно съкровище. И като стоим верни и непоколебими в приятелството на добродетелта, нека никога да не оставяме приятелите си в нужда и опасност, като помним мъдрите Соломонови съвети: *„Приятел обича всякога и е роден като брат за време на нужда“*.

„За да бъдат вашите приятелства трайни, погрижете се момчета мили, да поправите грубостта във вашите обноски и поведение. Нека вашите обноски са прости и благородни, от благородно и добро сърце, а грубите и престорени обноски ще ви направят отвратителни и смешни.“

После учителят говори за целомъдрието, което единствено, както рече, ще ни избави от наслажденията, на които всяка година безчисленни млади хора стават жертва, за срам на семействата и отечеството им.

„Вярата и религията не искат от вас да се отречете от всяко наслаждение, а в името на религията, отечеството и семейството и за ваш собствен интерес да не вредите на себе си като търсите прекомерно наслаждения. С други думи за вашето здраве е по-полезно да бъдете целомъдрени и да се ограничавате в наслажденията. Колко млади момчета, които са били сладките надежди на семействата и на приятелите си, на отечеството си са потънали в калта на прекалените наслаждения и са съсипали здравето, честта, бъдещето и живота си! Наистина ужасна е гледката на внезапно появили се черни облаци, покриващи прекрасният изгрев, както и гледката на студения гроб, когато погълва една млада жертва на наслажденията.“

Учителят, след като изрече последните думи с плачевен и трогателен тон, препоръча ни прилежанието и трудолюбието, като ни подчерта колко е

скъпо времето на младите, и колко са безумни онези, които си го губят напразно!

„Честолюбието, надеждата в бъдещето и желанието за напредък ще ви направят един ден полезни хора за обществото. Трудолюбието е неизбежното условие за вашето усъвършенстване и истинско благополучие, а леността в своята бездейственост довежда до най-големите нещастия, здравето съсипва, добродетелта развращава, разума затъпява и всяко престъпление и зло предизвиква. Употребявайте прочие полезно скъпоценното време на младостта си, понеже то, също като течащата речна вода, тече, но никога не се връща! Укрепете и просветете ума си чрез истинското учение, укрепете и развийте телесните си сили чрез трудовете и упражненията, а сърцето си винаги освещавайте чрез христовата вяра, за да направите живота си честит и бъдете на народа си полезни, а на Всеблагия Бог достойни чеда. Сред благоразумните подвизи, които ще претърпите за да спечелите здраве, дабродетел и учение, и тъй да бъдете полезни на себе си и на обществото да не забравяте, „че всеки добър и съвършен дар отгоре идва“. Нека винаги да се обръщаме с покаяние и с любов към Всевишния и нека призоваваме Неговата божествена помощ и покровителство.“

След проповедта на учителя всички, които се намираха в училището сърдечно се радваха и на учителя и на нас. А о. Христофор ме представи като свое чедо и на Главния учител и на другите учители. Оттогава с ревност и пълен с надежда се отдадох на учението, за да бъда един ден, според мъдрите съвети на о. Христофор и на учителят полезен на себе си, и на другите. И тъй, чрез моето трудолюбие от една страна, и чрез благородните старания и методичността на учителите от друга, семето на учението, за щастие не падаше върху камък и скоро се присъединих към отличниците. Постепенно станах преподавател и подготвих някои бедни, но ученолюбиви момчета. Това дело изпълнявах с ревност и усърдие и много веселеше душата ми, не само защото задоволяваше честолюбието ми, но още защото усещах, че чрез него и себе си упражнявах, и на другите полезен започвах да ставам, съгласно божествената заповед на любовта и благодеянието. Уверен вече, в нравственото възраждане на сърцето, умствения напредък и истинското благополучие аз постоянно четях на малките си приятели откъси от двата Христофорови ръкописи. Напредъкът на бедните мои ученици привлече постепенно и някои богати ученици,

които награждаваха трудовете ми, които полагах за тях и ме снабдяваха с дъстатъчни средства за живеене, тъй че вече не разчитах на добрия си благодетел о. Христофор и на баща си в Цариград. Чувствах себе си честит и признателността ми към отеча всеки ден ставаше по-жива. Тук в полза на истината, а не на самохвалството съм длъжен да кажа, че препечелените пари никак не ме възгордяха и не ме направиха надменен, защото много пъти бях чувал учителят да казва, че никой никога не трябва да се хвали с учението си, а о. Христофор често повтаряше мъдрите Соломонови думи: „Не се хвали, защото не знаеш какво ще роди утрешния ден.“ За това не преставах да почитам и учителите, и по-горните от мене, като се отнасях снисходително и прилично и към по-долните даже от мене, като бях признателен на големия си благодетел о. Христофор. Чрез любовта си привлякох любовта на всички и тъй бях честит, под покровителството на Всеблагия Бог. Но неочаквано пристигналите в Патмос подаръци на признателността, за които сега ще пиша, още повече разпалиха в мене чувството на признателност към благодетелите ми.

-18 -

ДАРОВЕТЕ НА ПРИЗНАТЕЛНОСТ

И Господ погледна благосклонно на Авела и на приноса му;

(Бит. 4-4)

Трета година от както Марко беше освободен от Алжирското робство и беше се завърнал в отечеството и при родителите си. Един кораб, скоро пристигнал се настаняваше в пристанището на Патмос. Трима неизвестни човека излезли от този кораб, питаха за Марко и след като бяха упътени, се отправиха за дома му. Като се връщахме от училището, срещнахме по пътя тези трима неизвестни странници, които отиваха към Църквата, за да принесат благодаренията си на Подателя на всички блага. Но когато аз и Марко се спряхме за да им помогнем с каквото можем, по-младият извика – Ей го Марко! – и всички се устремиха към Марко, като малко ни стреснаха, но от сълзите на радост, които бликаха от очите им, и от сърдечните поздравления, които принасяха на Марко, веднага разбрахме, че чувствата на странниците бяха приятелски. И Марко не ги позна веднага, защото благородните души, когато получават благоденяния, винаги

живо помнят своя благодетел, а когато правят благодеяния лесно забравят човека, комуто са сторили добро, като си спомнят само наслаждението от благодеянието. Но когато Марко разбра, че двамата по-млади странници били двете момчета от о. Крит, които беше избавил в Алжир от робство и потурчване, прегърна ги и сърдечно ги целуна. А на третия странник без думи стисна десницата и го погледна любопитно. Придружихме тримата странници в църквата. Когато те се прекръстваха и целуваха иконите, Марко се приближи до мен и ми каза, че се съмнява за третия странник дали е Абдул, но се уверил, че не е, тъй като той се кръстеше и с умиление целуваше иконите като благочестив християнин. Голямо беше Марковото удивление, когато този странник се приближи до него в църквата и му каза:

- Скъпи Марко, не ме ли позна? Имаш право, защото аз се промених и външно и вътрешно, но ти си причината за моята промяна. Аз съм Абдул, а тези са дошли в Патмос да ти благодарят, защото ги избави от робство. Аз дойдох да ти благодаря, защото чрез красотата на твоето християнско поведение ти ме възвърна от Мохамеданството в обятията на Християнството.

И като рече това, сърдечно прегърна Марко, който дълбоко трогнат целуна странника и ги покани всички в дома си да ги нагости и да ги запознае с родителите си. Действително голямо беше удовлетворението, което този ден почувстваха и отец Христофор, и добрата му съпруга, като видяха последствията от доброто Марково Християнско поведение. То не само спаси Марко от робството и онези момчета избави, а и Абдул със семейството му в обятията на Християнството върна. Действително голяма е силата на християнската добродетел и чудесни са последствията ѝ! Странниците обливаха със сълзи ръцете на добрия свещеник и съпругата му, които бяха възпитали Марко, а Абдул им говореше:

- Непоколетимата вяра и непрестанната надежда, които Марко чрез цялото си поведение и особено чрез всекидневната си молитва показваше, че има към Бога, и вследствие на вярата му великодушно търпение, с което търпеше горчилата на робството, благостта на неговия характер, неговата пламенна любов към вас, неговите родители, неговата гореща тъга за отечеството му, неговата искреност и истинолюбие, неговото трудолюбие, неговите сълзи и добри чувства, неговата симпатия към страдащите и най-накрая

това, което направи за тези две момчета, всички тези прекрасни Маркови качества, казваше Абдул на отеча, явно ми доказаха красотата на Християнската религия, в която аз се бях родил, но която за жалост никога не бях познавал, защото никой не ме беше научил каква е същността на християнството. Но Марко чрез поведението си ме углаши и любов към християнството и следователно към семейството и отечеството ми вдъхна. След неговото заминаване от Алжир, аз още повече се затъжих за моето семейство и отечество и още повече усещах унижението си от скотския и плътски живот, който водех. Не се забавих да се върна в скъпото си отечество, в обятията на скъпите си роднини да се хвърля и бащината си скъпа религия да прегърна, както и да върна християнското си име Атанас.

- Велики и чудни са делата ти Господи! – извика отец Христофор – и благоговейно се прекръсти. Угодно било Богу моя Марко да пострада при корабкрушение и да стане роб и аз цели две години да го оплаквам като удавен, за да се избавят тези две момчета от робството и да се върне Атанас в обятията на християнството! Божият Промисъл добри дела върши! Нека славословим прочие Всевишния, и нека търпим великодушно, без да роптаем при всяко нещастие, като се уверим, че винаги съществува благ Божий Промисъл за нас!
- Но ти приятелю Атанасе – каза отеча - като си се върнал в обятията на християнството, не забравяй, че много са призованите, а малко са избраните, малко са истинските Иисусови последователи. Повечето мислят, че като се прекръстят с три пръста, и като пазят постите и ходят редовно на църква, като се кланят на иконите и като се молят външно, са станали истински християни и са се причислили към христовото стадо. Но приятелю мой Атанасе, актьорите, които играят на сцената, като се представят за царе, истински царе ли са? Само с външно поведение не може да се стане истински християнин. Изисква се непоколебима вяра в истината на божествените Иисус Христови заповеди. Изисква се сърце чисто и жива любов, както и добри дела. Изисква се християнски живот, за да бъдем истински християни и да слезе върху нас божествената благодат и да получим благополучието, което обещава Християнството. И така тихи и пълни с надежда, сред опасностите и нещастията ние предизвикваме

Божията благодат върху нашите семейства живеем радостно, като сме полезни за отечеството. Истина е Атанасе, че само чрез християнското наше поведение и себеотрицание, чрез взаимната любов, правдата, трудолюбието и добродетелта можем да помогнем за благоденствието на нашето отечество и да покажем на дело любовта си към него. Да приятели! Само чрез правосъдието и добродетелта на владетелите и на подвластните се възвисяват и благоденстват народите, а на правосъдие и добродетел ни учи човеколюбивата християнска религия.

Но всички се натъжихме като разбрахме, че се изисква християнските добродетели да управляват не само подвластните, но и техните владетели! Между това добрата Христофорова съпруга беше приготвила обяд за да нагости гостите. Старецът благослови обяда и всички седнахме на трапезата и се наядохме. След обяд Марко отведе гостите в градината, където им поднесе зеленчуци и плодове, а Атанас веднага позна трите дървета, за които Марко ни беше разказал, че когато бил заробен в Алжир, влязъл в градината на Абдул, прегърнал и целунал тамошните три дървета, приличащи на тези. После посетихме всички заедно красивите местности на Патмос. При взаимните разговори се виждаше в очите на Марко колко е голямо наслаждението, което чувства една човеколюбива и благодетелна душа, когато си пропомня благоденствията. А в лицата на гостите, от думите им и погледите им се виждаше колко много признателност чувстваха те. Доста време мислех кое от тези двете чувства, на благоденствието или на признателността е по-сладко и благородно и кой е по-отвратителен пред Бога и хората-непризнателния или неблагоприятния? Но накрая реших да премина живота си и в двете, и двете чувства да изпитам в сърцето си.

Никога няма да забравя онзи прекрасен ден. Слънцето на небето изливаше изобилна светлина върху хоризонта и чрез златните си зари правеше весела цялата природа. Прозрачен и чист, като кристал беше въздухът. Ясно беше безграничното небе и очарователен беше неговият небесен цвят. А синьото море беше тихо и блестеше, като сладко целуваше околните крайбрежия. Онзи ден цялата ни обкръжаваща природа ми се виждаше изпълнина с радост, като беше свидетел от една страна на добродушието на отца и неговият син Марко, а от друга страна – възвръщането на Абдул в обятията на Християнството и признателността на критските момчета.

След разходката тримата гости поискаха да ни кажат „с Богом“, за да слязат на пристанището и да пренощуват в кораба, но о. Христофор и Марко не ги оставиха, а ги поканиха да им гостуват и през цялото им пребиваване в Патмос бяха у тях. Къщата им не беше широка, но добродушието им бе голямо и те не се притесняваха, а се радваха на гостите. На другия ден гостите слязоха до кораба и извадиха много и различни красиви неща, които бяха донесли на Марко в знак на признателност. Но Марко пред изобилието на тези подаръци се наскърби, че приятелите му са донесли всичко това заради него, с благодарност прие само една малка част от подаръците. Другата част Марко ги убеди да раздадат между Патмоските сиромаси- баба Агата и осиромашелият след пожара Атанас. Справедливо можем да наречем признателността християнска добродетел, а непризнателността недостатък. Най-трогателен беше денят, в който стана раздаването на подаръците между бедните! Сърдечни молитви се чуваха онзи ден и сълзи от радост и признателност мокреха земята. Марко сам си раздаваше подаръците в името на приятелите си, а бедните, които ги получаваха се молеха и възхваляваха своите благодетели. Много и различни са красотите на земята, полските цветя, небесните звезди, светлината на месечината, изгрева и залеза на слънцето! Обаятелно и красиво е лицето на свенливата девица, но колко по-обаятелелна е една душа, облечена с християнска добродетел. Тя е истинско и живо изображение на Бога!

След няколко дни гостите си отидоха благословени и придружени до пристанището от множество жители, носещи със себе си разни красиви ръкоделие, които Марковата майка, сестра му и други жени им бяха подарили. Отец Христофор им пожела на добър път и честит живот, като добави, че Бог чува молитвите и благославя признателните души. Онези, които са признателни на хората са признателни и на всеблагия Благодетел, на Когото подобава всяка чест и поклонение, следователно да благодарят на Него, както добрият Самарянин, който изцелен падна в Иисусовите нозе и му благодари. А в нещастията си да казват като Иова: *“Както бе угодно на Бога, тъй да бъде, нека бъде благословено името Господне!”* За такива души Господ винаги се грижи и ги благославя, както поглежда благосклонно на Авел и неговите дарове, и както благослови Ной и неговите чада.

Това посещение още повече усили в сърцето ми чувството на признателност и желанието за благодаяние. Още повече усетих желание към добродетелта и учението, с които се надявах един ден да стана полезен. С ревност и прилежание учех уроците си в училището и с туптящо сърце очаквах деня на последния ми изпит. От думите на главния ми учител и на отеча, щях да бъда назначен за учител в Патмоското училище и така щяха да се потвърдят думите на мъдрия Соломон “учението отнима сиромашия и безчестие“.

- 19 –

ВЪЗРАСТТА И ДЕЯТЕЛНОСТТА

*Когато бях младенец, като младенец говорех,
като младенец мислех и като младенец разсъждавах;
а като станах мъж, оставих младенческото.*

Най-сетне дойде денят на последния ми изпит! Десетима ученици, от които аз бях най-младият се представихме пред патмоските жители и духовенството. Всички се бяха събрали като че беше всенароден празник. Под многогодишното иго на инородците, не беше останала друга надежда на многострадалния ни народ, освен училищата и религията. В църквите чрез религията се утешавахме в страданията си, а в училищата добивахме надежда за по-щастливо бъдеще от настоящето. С това се обяснява любовта на народа към бащината му религия и към училищата, затова и се беше събрал толкова много народ в училището. Между множеството успях да видя уважащото лице на благодетеля си, о. Христофор, който през онзи важен за мен ден заместваше баща ми с присъствието си.

Страхът, който преди беше завладял душата ми, изчезна щом излязох да говоря. С готовност и ясно отговорих на всичките въпроси на учителите, които останаха доволни от отговорите ми и ме похвалиха публично за успеха. Тези хвалби може би щяха да разпалят младежкото ми самолюбие, ако веднага не бях се сетил за скромността, за която бях чел в ръкописите. Главният учител добави към хвалбите на другите, че още по-добре ще бъде ако занаятът чрез учението и добродетелта си бъде полезен на народа си.

След изпита, аз приближих своя покровител и благодетел и пред всички зрители и слушатели признателно му целунах десницата, а отецът с бащина любов ме целуна и сълзи се стекоха по страните му. Тогава се сетих за баща ми и майка ми, радостта ми секна и някаква скръб ме завладя. Ако бе присъствал баща ми и майка ми беше жива си помислих аз, колко биха се радвали на днешния ми успех! Този ден бих избърсал от сърцата им горчилата, с които ги бях напоил чрез предишното ми поведение! Плачех като малко дете, а о. Христофор позна причината за сълзите ми и ми каза да приготвя веднага писмо до баща си, като ми обеща, че и той ще му пише, за да може и той отдалече да сподели радостта ни. Моите сълзи престанаха и аз дойдох на себе си, когато след мълчанието главният учител започна да ни говори за дължностите на мъжката възраст, в която ни предстоеше да влезем, след като привършихме с учението си. Сега ще спомена малко от това, което ни говори и се надявам и момчетата и момичетата да го прочетат.

„Любовта към Бога и любовта към ближния е безприкословна дължност на всеки човек, каквото и да е неговото положение в обществото, и на каквата и да е възраст. Но за всяка възраст си има определени задължения. Понеже вие, след приключване на уроците си ще влезете в зрялата си възраст ще ви изложи по-главните ѝ задължения, изпълнението на които и Бог и хората ще изискат от вас през този нов период от вашия живот. Когато се отделяме от юношеството и влизаме в зряла възраст, длъжни сме и да се отделим от всички недостатъци, които придружават юношеството. Например- безрасъдството, буйността, високоумието и сластолюбието. Наистина мъчно е да се откаже човек от многогодишни навици. Трудно е несериозният да стане сериозен, безрасъдният- расъдлив, буйният- търпелив, горделивият- смирен и сластолюбивият- въздържателен. Здравата воля, подпомагана от самата природа, която с напредването на възрастта усилва разсъдъка и укротява буйните стремежи, непременно ще се справи с всяка трудност, произхождаща от навика. От първите стъпки, които ще направим като се появим на сцената на големия театър, който наричаме свят, зависи нашата чест, уважение, сполука и цялото ни бъдеще. Всички тогава с голямо внимание ни наблюдават и от първите ни движения си правят изводи за нас и нашето бъдеще. Когато прочие ставаме мъже, нека напуснем, както е казал апостол Павел, всичко, което е младенческо, защото в попрището на зрялата ни възраст се очакват по-големи грижи и по-сериозни занятия. Нека се докажем достойни за тях! Юношеството,

любезни приятели, е часа на приготвянето, старостта е часа на спокойствието, а зрялата възраст е часа на дейността. През тази възраст сме длъжни да се развием и да дадем всичко от себе си. Нека помним, че всички сме създадени в този свят, за да си помагаме едни на други. Каквито и да сме ние сме длъжни да принасяме за облагородяване на обществото. Всеки трябва да изпълнява този дълг към обществото, защото никой не е създаден безцелно и никому праведният Създател не е дал привилегията да живее в ленност и празност и следователно да бъде безполезен и непотребен. Като влиза всеки във тази възраст нека попита себе си, какво е призван да стори в този свят за доброто на хората и за слава на Бога, така че и след смъртта си да остави на земята дълговременна и благоприятна следа от земното си съществуване. Всеблагият Бог като даде на всеки един от слугите си талант им заръча да ги използват по най-добрия начин. Тези таланти, които Господ ни е дал е най-добре да ги използваме през зрялата си възраст. Ще бъде много лошо, ако занемарим и оставим безплодни тези божествени дарове. И като чада, и като братя, и като приятели, и като съпрузи, и като родители, и като членове на обществото имаме безчислени задължения, които съвестно трябва да изпълняваме. Нека изпълняваме задълженията си, за да бъде животът ни добър и пълен с надежда да се явим пред вратите на вечността. Но за изпълнението на всички задължения се изисква от нас да бъдем трудолюбиви, защото леността развращава младите, а мъжете унижава и обезчестява. Чрез трудолюбието ще сполучите да бъдете полезни и на себе си, и на другите, като изпълнявате божествения закон на любовта и усъвършенстването. Един ден ще се поиска от нас отчет за доброто или злото употребление на времето, което ни подарява Всеблагият Бог. Не оставайте за утре, това, което можете да извършите днес! Ако занемаряваме годините на юношеството си, ще направим нещастна зрялата си възраст, но много по-нещастна ще направим старостта си, като я претоварим с грижите и трудовете, които сме били длъжни да понесем, когато сме били мъже, а най-нещастен ще бъде наистина последният ни час, когато като сме стигнали вече до предверията на вечността хвърлим поглед зад себе си и не намерим в миналото си ни едно добро дело, ни едно приготвяне за бъдещето! Но ако сте трудолюбиви и умерени във всичко ще успеете в добродетелта! Всяка възраст си има своите опасности, за юношеството това са сластолюбието и своеволието, за зрялата възраст е користолюбието, защото най-вече в тази възраст се

ръководим от интереса.. Нека прочие да се предпазим от тази гибелна страст, защото и тя ума разваля, сърцето развращава, и всяко благородно и високо чувство затъпява, и към неправда и престъпление ни води, като заличава от нас и най-малката следа от християнския ни характер. При входа ви във великият и опасен лабиринт на живота, любезни приятели, действително ще ви отврати всяко безчестно и злонравно нещо, което би се се представило най-първо пред вашите очи. Но като напреднете повече по пътя на светския лабиринт ще срещнете някой непризнателен и лъжлив приятел, който дълбоко ще ви наскърби. Ще се срещнете с лукави и завистливи хора, с егоисти и неприатели, които ще се стараят да разрушат живота ви. Всичко това ще предизвика вашето негодувание и ще отрови вашата чувствителна душа. Но когато още повече напреднете по пътя на живота ще видите, че сте заобиколени от лукави хора и лъжци и че грубостта, развращението, користолюбието, зависта и неправдата тържествуват, а пък скромните и честни хора са онеправдани и страдат. Тогава във вас ще се появи негодувание и отчаяние. Много от вас ще се поколебаят по кой път да тръгнат и ще тръгнат по пътя на злото, по който повечето вървят. Но недейте се отчайва скъпи приятели! Постарайте се да избегнете тази опасност и ще я избегнете ако стоите здраво върху непоколебимите и спасителни начала на Християнството, което не търпи злонравието. Оставете, според божествените съвети на Спасителя мнозината да влязат през широката врата, и да тичат по широкия път, който води към гибелта, а вие предпочетете тесните врати и стръмния път, който води към вечния живот и когото малцина намират. Бог ни е надарил с независим ум и свободна воля и ни е показал правия път чрез Спасителя ни Господ Иисус Христос. Отговорни ще бъдете и пред Бога, и пред хората ако се развратите и оставите правия път. Избавете прочие чрез благочестието и добродетелта от гибелния поток на всеобщия разврат и себе си и другите. Поревнувайте всред Содома и Гомора Лотовата добродетел, да не би и вие заедно с другите да бъдете разорени! Поревнувайте всред всеобщия разврат Ноевото благочестие, та и вие както той със семейството си да се избавите от потопа на злото, чрез ковчега на добродетелта и на вярата! Каквото и да бъде вашето обществено положение, каквото и да бъде вашето занятие, честта си повече от всяко друго земно добро да възлюбите, но само чрез добродетелта и християнското си поведение ще спечелите истинската чест. Богатствата не принасят щастие и чест, защото богатите хора стават злонравни, безсрамни

и безчести. Нито високите обеществени положения могат да доставят чест. Нито лавровите венци на военната слава, нито учението могат без добродетел да привлекат чест, любов и уважение. Скъпи приятели, никога не представяйте да правите добро и да ходите по тесния път, до когато дойде деня на възнаграждението, деня на жътвата, защото ние вярваме в безсмъртието на душата и не се двоумим, че рано или късно, този ден ще дойде. Най-накрая скъпи приятели си припомнете, че през зрялата възраст трябва да се снабдите с нужните неща за старостта. И не мислете, че нужните неща са парите, защото има много богати старци, които прекарват последните си дни без чест и уважение, без приятели и без утешение! Постарайте се прочие съкровището на знанията си да умножавате винаги и в скръбните дни на старостта си чрез знанията си да привличате онези, които ви обкръжават. Като правите винаги през живота си благодеяния, и старостта си ще направите уважавана, и приятели истински ще имате, които чрез любовта и уважението си ще облекчават мъките на старостта ви. Това са по-важните неща, които онзи ден ни говори Патмоският главен учител, като беше уверен, че не стига само учението, за да бъде човек щастлив в живота. Той знаеше, че младите момчета, които излизат от училището поради своята неопитност и самомнение, за жалост много пъти се излагат на безчислени опасности. Шестима бяхме тези, които се приготвихме да станем учители и да допринесем за благо на обществото ни. Ние трябваше да раздадем не само тихата светлина на образованието, но и ароматното масло на добродетелта, чрез която народите напредват и благоденстват. Учителят ни покани всички да посетим на следващия ден дома му.

-20-

Патмоският главен учител

*И тъй, който наруши една от най-малките тия заповеди
и тъй поучи човеците, той най-малък ще се нарече в царството небесно;*

*а който изпълни и поучи, той велик ще се нарече в царството небесно.
(Мат.5:19)*

На следващият ден, когато се събрахме в къщата на учителя, намерихме да чете. След като ни прие приятелски, ни каза, че е разбрал за нашето намерение да прегърнем учителското звание и счел за потребно да ни даде

някои наставления от книгата, която чете. Каза ни, че най-вече желаел да разбере дали нашето желание да станем учители произлиза от празно мечтание или от спекулативна цел и дали се основава на благородното чувство на Християнската любов, която разпалва в сърцето на всеки християнини желание да прави благодеяния на ближния. Той добави, че ако не чувстваме в себе си такова благородно желание, такава ревност, трябва да бъдем уверени, че никога не ще добием онези качества и добродетели чрез които учителското звание единствено може да напредне в полза на обществото.

- Учителят не само чрез учеността си, но и чрез добродетелта и живия пример е длъжен и разума на учениците си да развива, и сърцето им да обработва и така ще бъде полезен на обществото и достоен за великото си поприще. Иначе би навредил и на учениците си, и на семейството си, и на родината си. Само помислете, драги читатели колко е голяма отговорността ви и пред Бога, и пред хората като ставате учители. Вие ще трябва за образовате и умствено и нравствено децата, които, Бог и родителите и отечеството ще ви поверят, за да им пригответе щастливо бъдеще, така че и семействата им да имат полза, и злощастното ни отечество да утешите и Богу по този начин да угодите. Помислете прочие, колко са големи и трудни, но общополезни задълженията на учителското звание, преди да го изберете.

А след като уверихме главния учител, че нашето желание да бъдем полезни не само на себе си, но и на другите предизвиква нашето решение да се посветим на учителското звание и като чувстваме колко е голяма отговорността ще подходим с внимание и ще имаме предвид всички наставления и съвети, които главният учител ни прочете от книгата. Главният ни учител беше за пример и сега ще кажа няколко неща за него от признателност към него и защото той е живият пример, който е по-красноречив и по-убедителен от всеки съвет. Той обичаше учителското звание, и го оценяваше справедливо като мислеше, че развитието и образованието на младите и приготвянето им като добродетелни и просветени граждани е най-благородното дело и най-общополезното от всички човешки дела. Благородната му дейност го правеше неленив, прилежен и деятелен при изпълнението на учителските си задължения. А понеже обичаше като свои деца учениците си и желаше искрено техния

напредък и полза, винаги беше към тях бодър и внимателен, сладкодумен и съвсем благ. Понеже усещаше, че младите момчета природно много обичат да подражават и най-добре се възпитават чрез живия пример, а не само чрез съвети. Стараеше се както в публичния, така и в частния си живот да е винаги безкоростен и непрестанно усъвършенстваше себе си, така че се явяваше пример за подражание на нас. Много уважаваше земеделците, които с пот на челото си изкарваха хляба. Често говореше, че учителите, понеже обработват разума и сърцето на учениците си и разсаждат в тях учението и добродетелта, а недостатъците и лошите навици изкореняват като непотребни тръни също могат да се нарекат земеделци, ценни за обществото ни. Понеже много помага при възпитанието на децата споразумението между учителите и родителите той винаги съобщаваше на родителите за успехите и поведението на децата им и винаги ги наставляваше чрез мъдрите си съвети. Умерено хваляше обаче учениците си, защото внимаваше чрез прекалени хвалби да не предизвика гордостта на родителите и на децата им, като знаеше колко губелни са последствията на гордостта и надменността.

Когато трябваше да съобщава на родителите някаква лоша вест по отношение на децата им, той го правеше със съжаление и кротост и по този начин показваше към своите ученици не отвращение и ненавист, а християнска любов. Никога не приемеше подаръци или услуги от когото и да било и да предизвиква подозрения относно себе си. Внимаваше да не бъде твърде снизходителен, че да изгуби уважението, което му се дължеше и достолепието, което се изискваше за да се поддържа училищната дисциплина. Към всички беше благ, кротък и сладкодумен и по този начин завладяваше сърцата на всички. Удивително беше неговото християнско търпение във всички случаи, при умствените недостатъци на своите ученици и против всяко друго препятствие великодушно се бореше. Чрез търпението и постоянството казваше трудностите се побеждават и делата напредват. Чрез учението и непрестанното занимание привлече своите ученици, а чрез своята чадолюбива благост предизвикваше любовта им. Чрез строгостта си пък им вдъхваше спасителен страх и по този начин упражняваше нужното за техния напредък влияние и власт и същевременно се радваше на тяхната пълна любов и доверие. Винаги беше справедлив, при определянето на успехите, раздаването на наградите и при налагането на наказанията. По този начин чрез всекидневното си

поведение учеше ни на правосъдие, като знаеше, че чрез неправда обществата се разоряват, а чрез правосъдието цъфтят и благоденстват.

И както умният лекар, според особеното телосложение на всеки болен предписва целителните си средства, тъй и този добър учител, като изучаваше характера на всеки един ученик, сполучливо цереше техните умствени и нравствени болести. Особено внимание обръщаше на завистта, а взаимната любов между учениците поощряваше, като знаеше от историята, че именно завистта е причинила най-големи злини на многострадалния гръцки народ. Както бяха редки похвалите му, така редки и бяха наказанията му и те определено оставяха трайни впечатления. Воденичарът, както казваше, навикнал един път на шума, който приплиза от силното течение на водата и от въртенето на камъните, не ги усеща и спокойно си спи, въпреки големия шум. Никога не се караше и не наказваше с ярост или грубост, защото както казваше пороците не се целят с пороци. Затова неговите наказания ставаха винаги където и когато трябва и произлизаха от неговата зряла мисъл, правосъдие и любов и по този начин бяха полезни и с добри следствия. Неговото държание с учениците винаги беше благородно и по християнски, така че непрестанно ни вдъхваше уважение. Непрестанно обучаваше учениците си на дисциплина, покорност и послушание, като им заръчваше винаги да бъдат благоразумни и умерени. Много е нужен, ни казваше навикът на послушанието, защото за да напреднем и да станем добри граждани и истински християни трябва да бъдем послушни към по-опитните и по-възрастните от нас, както и към наставленията на родителите ни, на законите на отечеството ни и на Божествените заповеди на Християнската наша религия. Но за да навикнат учениците му на послушанието и да слушат неговите наставления, той внимаваше винаги неговите наставления и съвети да са полезни и благословни и лесноизпълними. Учителят обичаше още да обучава учениците си на порядък, чистота, на истинолюбие и трудолюбие. Той считаше лъжата и леността като предтечи на безчестния и нещастен живот. Чрез своя бодър и постоянен надзор и вътре и вън от училището сполучваше нашия напредък, защото като знаехме, че бдителното учителско око ни следва винаги, грижехме се думите, делата ни и цялото ни поведение да са му угодни. Той много скърбеше, заради недостатъците на учениците си, като считаше себе си за отговорен за техните грешки. Когато преподаваше, чрез сладкия си тон, чрез ясното си и вразумително разказване и чрез погледа му, който винаги

беше върху учениците му, привличаше цялото ни внимание. Чрез постоянни въпроси винаги се стараеше да се увери, че сме разбрали всичко. Никога не преподаваше уроци, надвишаващи нашите умствени способности и така поддържаше в сърцата ни любовта към учението и ни правеше прилежни и трудолюбиви. А особено качество на Патмоският Главен Учител беше неговата особена любов към педагогическото учение на младите ученици. Ненавиждаше и считаше като вредно за обществото едностранчивото и сухо развитие на разума, без да се придружава от разположението на сърцето. Такова едностранчиво учение казваше, че попарва сърцето и мозъка на учениците. Затова в преподаванията си винаги намираше повод да докосне сърцата на учениците си. Като ни преподаваше Гръцка История, Всеобща История, Землеописанието, Закон Божий и други уроци, винаги намираше повод да ни препоръча добродетелта, благочестието, умереността, отечестволюбието, трудолюбието, икономията, милостинята и всички други християнски добри дела. Такъв беше Главният учител на Патмоското училище, и затова патмосчани го обичаха и почитаха, а Бог го благославяше и подкрепяше в благородните му и човеколюбиви подвизи. Такива мъже, които не само учат, но и правят добро, справедливо Исус Христос ги назовава велики. Щастливи са също така и онези общини между които се появяват такива учители! Между това учителят след като ни продиктува разните наставления за учителското звание и ни препоръча горещо тяхното приспособление, обърна се към мен и ми съобщи, че училищните настоятели и учителите са решили да ме назначат учител при Патмоското училище, защото един от учителите заминавал за Смирна и мястото му оставало вакантно. Като изразих признателността си към учителят, същевременно му изразих моите стракове и съмнения за моята сполука в учителското звание, като имах предвид колко са сериозни учителските задължения. Учителят обаче ме насърчи, като каза, че този мой страх е достатъчно доказателство за моята бъдеща сполука. Аз излязох от дома му повече умислен, отколкото весел, придружен от другите ми съученици, от които четиримата като добри събратя ме прегърнаха и сърдечно се зарадваха за мен, а петият, който се казваше Аргир, за жалост ми завиждаше. Жълт като восък, с грозен поглед ме гледаше и разтреперен от яд ми каза горчиви думи, като претендираше, че него трябвало да изберат, защото отдавна той очаквал това. Не му отговорих нищо, като си припомних божествените Спасителни думи: *“Отче, прости им, защото не*

знаят какво правят!“ Но моето мълчание още повече раздразни Аргир и моите другари го отдалечиха от мен, така щото да не преминат думите му в дела. Като си отивах в стаята съжалих Аргир за дивите страсти на завистта и яростта, които разкъсваха сърцето му и като си пропомних и моето минало чрез неговото поведение горчиво плаках. Възможно е човек да промени своето поведение и да се отърве от злонравие, но за жалост, скръбните спомени на миналото никога не изчедват! О, щастливи са тези, които си нямат такива спомени, и които винаги са вървели в правия път! Между това като си припомних заповедта на Исус Христос: *“Аз ви казвам: Обичайте враговете си,..”* започнах да мисля, чрез какво благодеяние бих могъл да отговоря на горчивите думи на Аргир. Това размишление много ме утеши, защото се убедих, че о. Христофор е успял да промени коренно поведението ми и чрез Християнската добродетел да облагороди сърцето ми. Намислих да препиша от Христофоровите ръкописи някои цитати, които ще бъдат полезни в този случай и в същият ден да ги изпратя анонимно на Аргир. Вечерта, когато се молих на Бога, помолих Всеблагият Бог със сълзи да просвети Аргир и да го избави от гибелните страсти, а мене да удостои един ден да му бъде полезен. И Всеблагият Бог не се забави да чуе сърдечната ми молба. След няколко дни получих от баща ми писмо, с което ме известяваше, че ме викат в Цариград за учител със заплата двойна от тази, която щях да получа в Патмос, аз веднага замислих да му пиша и препоръчам един друг от способните ученици от Патмоското училище. Като благодарих на Всевишният от все сърце и душа, на часа с едно най-приятелско писмо написах на Аргир за тази служба, като му приложих за уверение татковото писмо. Съвсем трогателна беше сцената, когато Аргир придружен от четирима съученици в същия ден дойде у дома и със сълзи ме целуваше, като изразяваше покаяние за грубото си към мен поведение и дълбока признателност за учителската служба в Цариград и пред всички обещавахе, че вече не ще става жертва на завистта и яростта. Тогава всички усетихме спасителните следствия на божествените заповеди на Християнската вяра. И Аргир като взе препоръка от мене за баща ми, тръгна за Цариград, а другите заминаха всеки за отечеството си, за да принесат на съотечествениците си добрините на учението и на Християнската добродетел. Пък аз с ревност започнах в Патмоското училище преподаването си, като първо препоръчах в своето кратко слово на слушателите си страха Божий, като начоло на всяка

мъдрост, а трудолюбието като неизбежно условие на човешкия напредък и благоденствие.

- 21 -

Пръстът на Божието Провидение

*И тъй, не се грижете и не думайте: какво да ядем,
или какво да пием, или какво да облечем?
Защото всичко това търсят езичниците,
и защото вашият Небесен Отец знае,
че имате нужда от всичко това.
(Мат. 6:31,32)*

Не беше минало много време след като Аргир беше напуснал Патмос, когато с голяма радост прочетох едно негово благодарствено писмо, пълно с нежни чувства към мен. С него той ми съобщаваше, че благодарение на татковите препоръки се настанил на службата си в Цариград. Но от татко никъкъв отговор не се удостоих да получа. Това негово дълго мълчание притесняваше душата ми и ми навяваше скръбни мисли. Моите сълзи много пъти откриваха на добрият отец Христофор моето притеснение, и той ме утешаваше и винаги ми напомняше да казвам: „Да бъде волята Твоя, Господи!“.

Наистина християнските утешения на отца ме успокоиха за извесно време, но притеснението ми пак се появи когато от един човек, който дойде от Цариград разбрах за нещастията, които едно след друго са се случили на татко. Двете къщи, които бяха цялото му имущество една след друга в една нощ са изгорели. След това пък изгубил цялото си парично имущество, което бил поверил на търговци, но те банкрутирали, вследствие на глупавите си и необмислени действия. Горкият ми татко, като не могъл да устои на тези едно след друго случили се нещастия се разболял и боледувал цели 6 месеца. Най-накрая, като се посъвзел от болестта, продал празните места от изгорелите къщи и събрал от търговците това което можал. Тези скръбни известия ме нараниха и се уверих в думите на о. Христофор, че земните блага са непостоянни като морските вълни, и че само душевните преимущества са здрави и никой не може да ти ги отнеме. При все това, прославих Бога, който в безмерната си благост, ме направи способен, не само себе си, но и осиротелият си баща да гледам и прехранвам. Веднага реших да пиша на татко и да го помоля да дойде в Патмос при мене, като му изпратя пари, които бях спестил от учителската си заплата, за да му послужат при пътуването. Между другото

бях много благодарен на о. Христофор, че ме научи на умереност и икономия, преимущества толкова необходими, заради неочакваните трудности в живота. Като помолих Всеблагият Бог да утеши пренаскърбеният ми баща, легнах си навреме, за да стана утре по-рано и да напиша писмото до татко. Но понеже не можах да заспя, от една страна от бурята, която върлуваше вън, а от друга от притеснение за, аз станах, запалих свеща и започнах да пиша писмото, а навън гърмеше страшно и валеше проливен дъжд. Внезапно се отвори вратата на стаята ми и неочаквано се появи отец Христофор заедно с любезния си син Марко, който държеше един фенер.

- Ужасна буря, чедо! - ми рече отецът, измокрен до кости. Преди малко се чу топовен гърмеж, който известява, че някой кораб страда от корабокрушение и моли за помощ. Следователно аз с Марко отиваме, за да помогнем с ладията. Ако искаш може и ти да ни придружиш.

Като благодарих от сърце на о. Христофор се облякох набързо и с усърдие го придружих в християнското му дело. В тази ужасна нощ пак имах повод да се удивя на свръхчовешката сила на християнската религия, която караше и тримата ни да изпълним християнския си дълг на любов към ближния. Лошите условия, проливният дъжд, бесният вятър, нощната тъмнина и големите гръмотевици ни най-малко не ни разколебаха. Дълбокото съзнаване на християнския ни дълг и божествената сила на християнската любов ни подкрепяха и ние бързахме по-скоро да стигнем до ладията. Когато стигнахме до брега, веднага взехме със себе си и трима яки гребци и влязохме в спасителната лодка и сред разпенените вълни цели два часа търсехме кораба, претърпял корабокрушение, но не намирахме никаква следа от него.

- Може би, рече о. Христофор да ме е измамил слухът ми, и да съм помислили гръмотевицата за топовен гърмеж.
- Може би, прибави Марко, да сме пристигнали твърде късно и корабът със всички да е потънал в морските дълбини.

Нека идем малко по-нататък, предложих аз като чух от дясно нещо, като задавен човешки глас, но никой нищо не чу и всички помислихме, че ми се е сторило. Но по моето предложение отплувахме с ладията към онова място и задавеният глас пак се повтори и всички го чуха. Тогава

забелязахме двама човека върху една голяма дъска, които се бореха с вълните и смъртта. Припомняйки си моето корабокрушение и отчаянието, което ме беше обзело върху морската скала исках по-бързо да стигнем. След малко видели вече хората ги спасихме и с голяма мъка ги извлякохме в лодката. Единият беше изтощен и полумъртъв, а другият напълно безчувствен. Заплавахме към сушата с лодката, а ние с Марко започнахме да съживяваме избавените, като ги преоблякохме, триехме ръцете и краката и им давахме от време на време по малко ракия. Когато единият от избавените дойде на себе си, отвори очите си и ме позна.

- Не ме ли позна скъпи Петре, рече той, аз съм Атанас. Ти избави децата ми от пожара, а аз се постарах да избавя татко ти от корабокрушението.

И като рече това, той ми показа с пръст другия от избавените, когото о. Христофор и Марко се стараеха да съживят. Трябва да отбележим, че Атанас след като изгоря къщата му беше отишъл в Цариград, да си дири поминъка и сега заедно с татко си идваше. Като оставих Атанас, съживен вече, веднага се затичах към татко и зацелувах студените му ръце. Обливах ги с горещи сълзи и се стараех да му предам всичката си топлина, а ако е възможно и самия си живот, когото дължах на нему. За щастие тялото на скъпия ми баща започна да се съживява. Пулсът му затуптя и той си пое въздух, ръцете му се придвижиха, очите му ме познаха и устните му ме целунаха. Но вследствие на корабокрушението татко се разболя тежко. Обаче чрез моите синовни грижи, чрез старанието на Христофоровата съпруга и чрез бабините Агатини бдения до постелката му, най-после оздравя и Бога славеше и думите на мъдрия Соломон повтаряше: “наказвай сина си, и ще те възлюби, и ще даде наслаждение на душата ти.”

След пълното оздравяване на скъпия ми баща, добрият Христофор ни покани на обяд, на който освен ние и други бяха поканени. През време на обяда всички се удивляваха от съвпадението син и баща да пострадат от корабокрушение до Патмос и да се избавят. Започна се спор коя е истинската причина да се избави старият ми баща. Едни казваха, че избавлението на стареца се дължало на достойния и великодушен Атанас, защото щом потънал кораба, той грабнал ръката на стареца и с помощта на една дъска цели три часа се борил против вълните до пристигането на спасителната лодка на о. Христофор. Други претендираха, че о. Христофор, който избавил сина, бил истински избавител и на бащата, защото той чул

топовните гърмежи и без неговата лодка пострадалите е щяло да се издавят. И така се водиха дълги спорове, че капитанът ако не бил дал топовните гърмежи, нямаше да има спасителна лодка. Други казваха, че ако аз и Марко не бяхме избавили от пожара Атанасовите деца, той не би изложил живота си на опасност заради баща ми. Други пък казваха, че ако аз не бях чул задавеният Атанасов глас нямаше да се спасят. И така много се спореше докато о. Христофор не взе думата:

- Припирнята ви, приятели мои, непременно ще престане, ако си помислите като християни, че както цялата природа, тъй и всичките човешки дела се управляват от Божието Провидение и спасението на стареца не се дължи на никого от нас, а на Божието Воля, а ние в този случай сме само уръдия на висшата воля. Уверете се, че никой от нас не можеше да избави стареца, ако неговото избавление не беше воля Божия. Нито най-силните са винаги победители, нито най-хитрите са винаги и най-богати, нито най-богатите са винаги най-щастливи, защото всички действия и подвизи са покорени на висшата сила и на висшата воля на Божието Провидение. Затова често в разцвета на силите си не сполучваме, а при нашата немощ сполучваме, защото така е било угодно Богу. Незследими са пътищата на Божието Провидение, много широки и много високи са Неговите цели, неизмерима е Неговата сила и неспящо е Неговото око. Глупост голяма би било човек да преположи, че Бог в Неговата безмерна благост, след като създаде естествения и нравствения свят ще оттегли от хората всякаква закрила и понеже хората сме недостойни за Неговата любов и грижа, Той ще стои студен и хладнокръвен зрител на създанията си. Винаги и във всичко се вижда Божественото Провидение на Всеблагия Бог. То невидимо управлява всеки отделно и цели народи. Всички, в немощта на нашите душевни сили усещаме нуждата от Божията помощ и чрез молитвата призоваваме Божието покровителство. Кой не вижда в живота както на отделни личности, така и в историята на народите пръста на Божието Провидение, че понякога дава напредък и упътва на добро планове мъчно извършени и съвести отчаяни, а пък понякога осуetyава мигновено и най-положителните надежди!
- Но ако всичките неща се управляват от Божието Провидение, рече един от гостите, като прекъсна о. Христофор, ако нашата воля и действия са покорни на Божията Воля, къде е свободата на волята?

Къде е отговорността за делата ни? Защо ние да се грижим и трудим през живота си? Нека оставим всичко на Божието Провидение!

- Идеи лъжливи и богохулни! – отговори о. Христофор. Божието Провидение нито свободата на нашата воля ограничава, нито отговорността на нашите деяния отнима, нито нашите грижи и деятелност прави излишни. Когато хората се ръководят от благородни чувства и мисли, то те ще бъдат угодни Богу. Напразно прочие очакват благодетелната помощ на Божието Провидение онези, които предадени в обятията на леността и злонравието, пренебрегват разума, сърцето и делата си, като не изпълняват по този начин единствените условия под които благодетелната помощ на Божието Провидение се проявява. Напразно, когато се разболеем можем да очакваме оздравяването си, ако според свободата на нашата воля, не искаме да се съобразим с наставленията, които лекарят в своите научни познания ни е дал. Затова *“уповавай се на Господа и прави добро”* пее пророк и цар Давид, а Господ наш Иисус Христос казва: *„...понеже знае Отец ваш Небесний, че имате нужда от всичко това, но търсете първо Царството Божие и Истината и всичко останало ще ви се придаде...”* Нека славим прочие и нека да благодарим на Всевишния Бог, който избави добрия старец! Дали Бог чрез това избавление не награждава него, защото се е загрижил навреме за нравственото избавление на сина си? А като избави бащата, не награждава ли сина за горещите сълзи, които проливаше за баща си? Бог ни поучава с това избавление, действително любовта предизвиква любов и благодеянието-благодеяние, и като проявим любов и вършим добри дела да се покажем достойни за благодетелната помощ на Божието Провидение!

Така по време на обеди говори добрият отец Христофор. Оттогава вече, което ми се случваше в живота не считах, както повечето хора за своенравие или сляпо щастие, съдба и т.н. Знаех и виждах във всичко пръста на Божието Провидение. Този пръст наистина го виждах и в брака ми, за който ще пиша по-долу.

- 22 -

ДОБРАТА СЪПРУГА

„...но жена, която се бои от Господа, е достойна за хвала.“

Приятни дни изживя скъпия ми баща в Патмос заедно с възродения си син. Стараех се чрез грижите си от една страна да залича, ако е възможно от паметта му всички скърби, които му бях причинил от глупост в младостта си. От друга страна се стараех да му помогна да преодолее скръбта от загубата на добра съпруга, голям имот и добри приятели. Много пъти моят баща се удивляваше на моята нравствена промяна и толкова голяма му се виждаше, че му беше трудно, както казваше, да познае в мен своя изгубен син. Затова благодареше на Спасителя Исуса Христа и се удивляваше на Неговите божествени начала, чрез силата на които беше станала тази голяма промяна в мене, но най-дълбока признателност чувстваше към земния ми спасител, добрият о. Христофор. Един ден като приказвахме за задълженията, които ни налага любовта към ближния и за това, че бракът е едно от средствата чрез които подобряваме себе си и ставаме по-полезни на другите баща ми каза:

- Свещеното Писание казва, че *„не е добро да е сам човек; ще му направя помощник, подобен нему“*, а пък апостол Павел назовава брака честен като казва *„всеки своята си жена да има, а всяка жена своя си мъж да има.“* Чрез брака, продължи баща ми, се поддържа здравето и се умножава населението, което спомага за благоденствието на обществото. Така също чрез брака се развиват най-благородните и най-общополезните качества, чрез които задоменият става трудолюбив, разсъдителен, благонравен и кротък, законнопочитателен и чувствителен за доброто на своето семейство и на цялото общество. Само егоистите, човеконенавистниците, злонравните и ленивите странят от брака, но теб скъпи Петре, желая да те видя задоволен и честит преди да ми се затворят очите, защото според мен честит е, който си има другарка, утешителка и помощница неразделна, която чрез любовта си обработва в сърцето на съпруга си най-сладките и най-нежни чувства.
- Но аз тате, му отговорих, и неженен се старая всеки ден да поправам себе си и на учениците си да бъда полезен, като обработвам и умът и сърцето им, за да станат добри граждани, народолюбиви и благодетелни. Добър и свят е наистина бракът, но налага много задължения, които човек трябва предварително да осмисли дали може да ги изпълнява, защото има много бракове неуспешни.

- Бъди уверен чедо, повтори добрият ми баща, че като се ожениш и станеш баща, ще бъдеш по-добър учител и следователно по-полезен на учениците си, защото тогава по-живо ще ги обичаш, и по-точно ще познаваш слабостите и нуждите им. Наистина преди да реши някой да се ожени трябва да размисли добре дали е здрав, за да не роди чеда, които са болни. Също трябва да размисли дали има нужните както материални, така и нравствени средства за възпитание и поддържане на бъдещето си семейство. Ако не помисли и се ожени има вероятност да бъде нещастен. А ти Петре си и здрав, и от нужните средства не ще бъдеш лишен, тъй като си трудолюбив и честен. Важни и сериозни в действителност са задълженията, които налага брака, но земният ни живот е пълен със задължения. Чрез брака товарът на живота става по-лек и трудностите стават по леки, като са споделени. За отбягване на нещастията до които води понякога брака трябва да се внимава при избора на съпруга. Много неопитни момчета вместо да обърнат внимание на вътрешните преимущества, които носи душевната красота и възпитанието на сърцето, обръщат внимание на външната телесна красота, богатствата, украшенията. Те забравят, че според мъдрият Соломон не красивите и богатите, а умните жени създават къщи, а безумните ги разоряват. Телесната красота бързо увяхва с времето и тогава изчезва и съпружеската любов ако тя се е крепила на нея и бракът се срива. Благоразумието и християнското поведение украсяват още повече телесната красота. Мъдрият Соломон е рекъл: „Колкото прилича златна обеща окачена на свиня, толкова прилича красотата на безумна жена“. Който се жени заради пари забравя, че парите са непостоянни и лесно се губят и без добро възпитание и благоразумие могат да станат оръдия на безчислени недостатъци. „Който се надява на богатството, той ще падне“, е казал мъдрият Соломон. Тъй също скъпи Петре нещастен бива брака ако някой се ожени за кокетка, следователно лекоумна и много разточителна съпруга, която обича само да се кичи и кокетничи пред хората. Само една крачка има между кокетничеството и безчестието. Но ако си избереш чедо, съпруга със здрав ум и добро сърце, възпитана в християнска добродетел и следователно скромна, умерена, добродушна и трудолюбива, бракът ти ще стане наистина неизчерпаем извор на истински благополучия. Такава съпруга ще

дири своето благополучие в твоето благополучие и чрез своята искрена любов ще направи живота ти весел.

Като говореше татко тези думи портретът на Христофоровата дъщеря-Мария жив се представи пред фантазията ми. А по-късно разбрах, че точно нея баща ми е имал предвид, като ми говорил за женене. Мария не беше много красива, нито богата, но не беше кокетка. Напротив, тя беше симпатична, скромна, сладкодумна, засмяна и привлекателна и имаше ангелска душа, украсена с християнско възпитание. Живите ѝ и блестящи очи изобразяваха духа и разума ѝ. Сладката ѝ усмивка свидетелстваше за всичката сладост на характера ѝ. В скромният ѝ невинен поглед се виждаше цялата ѝ душевна скромност и невинност. Често страните на лицето поруменяваха, което беше свидетелство за нейната скромност. Трудолюбието и честността бяха Мариините истински съкровища. Засмяното ѝ и весело лице доказваше нейното телесно здраве и вътрешна радост, с които Господ награждава всяка ангелска душа. Такава беше Мария, за която три месеца по-късно се ожених, а бракът ни благослови добрият о. Христофор и любезният ми баща, които призоваха благословията на Всевишния Бог. Мария, като направи със своите преимущества дома ми честит и живота ми весел, се показва наистина достойна за великото послание, което всяка жена в обществото носи. Благополучието на семейството е безпрекословно посланието на жената, послание най-общополезно, понеже от благоденствието на семейството зависи и благоденствието на обществото. Всички страхове, които преди да се ожена владееха душата ми, скоро изчезнаха, защото Мария изпълняваше длъжностите си на добра съпруга, както казва Апостол Павел: *“обича мъжа си и децата си и е целомъдрена, и чиста, и домакиня, и добра, и покорна на мъжа си,..”* Преди оженването си се страхувах много от ревността, разногласията, препирните, но Мариината искрена и сърдечна преданост, нейният сладък и прав характер, нейната кротост и търпение, нейните добри обноси към всички, премахнаха всеки мой страх и всяко мое безпокойство. За щастие никога не се появи повод за недоверие между нас. Никога не престанахме да споделяме нашите мисли, желания, чувства, трудове и скърби и нашите радости. А в това хармонично живеене намираме и двамата земното си благополучие. Винаги въодушевявана от християнството Мария никога не е признесла, пожелала или направила нещо, което да разсърди Създателя ѝ. И понеже винаги е пълна с жива християнска любов и Бога и хората радва, и себе си прави честита.

Щастливият ми брак ме направи по-весел, по-здрав, по-общителен и в действителност ме направи истински християнин. Моята съпруга от всичко най-вече разви в сърцето ми сладкото чувство на съпружеската любов. Винаги славословя Бога за неговата безмерна благодост, че се запознах с нея и я имам за своя съпруга. Редовна, точна и промислителна във всичките си къщни занимания Мария първа всяка заран става вкъщи и последна всяка вечер ляга. Това е добрата жена за която Соломон е рекъл, *че „става когато е още нощ и дава храна на дома си, и работа на слугите си...и мъжът ѝ я похвали..”* Пълна винаги с християнска любов и благодост, Мария много желае да бъде полезна не само на своя дом, но и на ближния си. И понеже чрез трудолюбието се изпълнява това благородно желание тя много го възлюби. *Не обикаля къщите празна, и бледословна, и любопитна, говореща неприлични неща,* както казва Апостолът, но понеже оценява голямата стойност на времето, никога не го губи в празност, или в ленност, или в занимание с празни и суетни дейности, или в четене на душегубни книги, или в клеветенето на ближния си, или в губелни забавления. Никога не съм я виждал без някоя полезна работа или занимание, трудолюбието ѝ стана като навик, като нейна втора природа, дори като чете не оставя ръкоделието си. Добре се грижи за разходите в къщата, винаги според приходите, не купува безполезни неща, а само нужните. Мариините родители не бяха се грижили само за духа и сърцето и външните ѝ обноски, но я бяха възпитали да бъде добра къщовница и съпруга, за да направи бъдещият си съпруг честит, както и бъдещия си живот. Много пъти, поправяйки някои похабени неща, за да бъдат непотребни чувал съм я да произнася думите на Спасителя *“съберете трохите, за да не изгуби нищо”*. Чрез трудолюбието и икономичността си тя спести по нещичко всяка година от учителската ми заплата, за да удовлетвори християнските си чувства към бедните и страдащите. За щастие Мария не прилича на онези вятърничеве жени, които съсипват и настоящето и бъдещето на съпрузите си и на семейството си или чрез леността, нередовността и нечистотата си, или чрез безумно пилеене на пари за скъпи украшения, или чрез грубото си и своенравно поведение. Такива съпруги са неспособни да управляват домакинството си и следователно принуждават съпрузите си да търсят утешение и облекчение далече от дома си, и своето и на децата си бъдеще съсипват. Когато съедини душата си с моята душа Мария не можеше да не възлюби като свой баща и моя стар баща, за когото с дъщерна любов се грижеше и му

угаждаше във всичко. Любовта ѝ към него не беше студена, външна, присторена, но любов гореща, искренна, християнска любов. Бог проводи Мария като ангел утешител и на баба Агата, която заедно с внука си, след пристигането на татко в Патмос бяхме повикали да живее у нас. Чрез Мария Бог поиска да утеша старостта на баба Агата и след дългогодишни изпитания да я възнагради, заради нейното християнско търпение, с които понесе мъките в живота си и заради човеколюбивите подвизи, които полагаше за утешението на бедните и страдащите хора. Дори и най-нежната дъщеря не би угодила на баба Агата повече от Мария. Но и старицата в своята признателност се стараеше да възнагражда любовта на Мария към нея, като ѝ предаваше единственото, което ѝ беше останало в света, а именно многогодишната си опитност в гледане на болните. И тъй като разказваше на Мария, по един наивен начин своето минало се виждаха качествата и преимуществата на една жена, наела се да гледа болни хора. Колко бодра и внимателна, колко точна и редовна, колко великодушна и търпелива трябва да бъде, и колко да обича чистотата една такава жена при изпълнението на това християнско човеколюбиво служение. Мария като чувстваше колко човеколюбиво е служението на болни и колко е нужно и полезно за всяка добра жена, за всяка добра съпруга и майка, с внимание я слушаше и с усърдие се учеше от добрата баба. Къщните занимания на Мария не я спираха да извършва усърдно и всичките си длъжности извън къщата. Винаги се грижеше и за добрите си родители, както е казал мъдрият Сирах: *“Богохулник е, който оставя баща си, проклет е от Господа, който разсърдва майка си.”* В същото време Мария намираще време да удовлетворява и нуждите на много Патмоски вдовици, сираци, сиромаси и болни хора, понеже желае, според Апостол Павел, *със срамежливост и целомъдрие да украсява себе си, не с плетене на плитки, със злато, или с бисери, или с многоценни дрехи, но с добри дела, както подобава на жени, които са се предали на благочестието.* Прощавай ми скъпа Марио ако дръзнах с тези малки редове да предам на бъдещите поколения истинския ти портрет, но с почитание към твоята скромност и чувствителност обещавам, че до като сме живи този ръкопис няма да види бял свят. Ако някога някой го намери достоен, нека го обнародва, но само тогава, когато нашите тела почиват в гроба, а нашите души съедени в обятията на Създателя ще славословят Неговата слава. Между това като разказвам за твоите добри качества и преимущества, и като усещам, че само чрез християнското поведение, което си придобила

от родителите си станала такава, още повече заобиквам християнството и на неговата благодатна сила се удивлявам. То и настоящият ми живот весел и честит прави, и бъдещето ми отхождане от земята безскръбно приготвя и вечността блажена ми обещава. Но и Мария имаше своята болка, която предизвикваше скръбта и сълзите ѝ. Годиците минаваха, а Бог още не ѝ беше подарил чедо.

- Може би Небесни отче, казваше в молитвата си, да не ме считаш достойна за чада, защото е голяма отговорността на майката и трудното дело на възпитанието. Но ако някога ме удостоиш Боже мой, да добия чедо, колко ще си го обичам! На него ще предам и умът и сърцето си и цялото си съществуване! Но дали в тази любов няма да забравя Тебе, моя Създател, родителите си, съпругът си, ближния си? Не, не! Обещавам Ти отче, но нека бъде Твоята воля!

Когато казваше тези думи изобилни сълзи мокреха красивите ѝ очи. Тъй като беше лишена от собствени деца, Мария не забравяше да се грижи за Патмоските сирачета като съща майка, и тъй задоволяваше своята чувствителност.

- 23 -

МАЙЧИНИТЕ ГРИЖИ

Възпитавайте децата си в учение и наставление Господне.

(Пав. Ефес.6-4)

Трета година беше вече изминала след брака ми, когато един лекар специалист и с дълга практика, който беше посетил Патмос прегледа любезната ми съпруга, която много зле страдаше през онези дни. Този лекар ни увери, че след няколко месеци ще си добием чедо и същевременно даде на Мария разни съвети, за да се роди здраво чедото ѝ. Мариините големи очи блеснаха от радост и със сълзи прослави и благодари на Бога, който чу нейните молитви. И като усещаше, според лекарските наставления, че майчината отговорност, както за телесното, тъй и за душевното здраве на децата почва още преди раждането им, започна от онзи ден да изпълнява точно всички наставления на доктора в името на бъдещото ѝ чедо. Не се описва с перо всеобщата семейна радост, когато първия плач на новороденото отроче възвести своето появяване на белия свят. Божествена усмивка предизвика онзи глас върху Марииното лице, а

аз усетих радостното туптене на сърцето си, сълзи от радост напълниха очите ми и на часа възвисих към Бога сърцето си. Баща ми и Мариините родители усещаха, че са се възродили в новороденото отроче, пълни от радост и със сълзи на очи ни поздравиха и ни честитиха. А дядо Христофор с обикновената нему благодост ни напомни най-голямата отговорност с която се натоварваме пред Бога, който повери в нашите ръце своето слабо и скъпо създание, за да го възпитаваме и направим достоен член на обществото. Всички родители ако усещаха навреме тази двойна отговорност и я изпълняваха както трябва, колко благословена щеше да бъде земята и колко честито щеше да бъде човешкото общество! Между това слабата и стара баба Агата, в християнското си усърдие да бъде полезна на скъпата Мария, въпреки изчерпаните ѝ сили, не преставаше да се грижи и за нея и за чедото ни. Мария с нетърпение очакваше Божието Провидение да проводи първата нужна за младенеца храна. Когато ѝ слезе майчиното мляко, с голяма радост нахрани чедото си, като помнеше, че според лекарският съвет най-здравата и най-полезна храна за бебето е майчиното мляко. Майчината любов на Мария беше голяма, тя чувстваше, че чрез своето мляко предава на детето си своя живот, сърце и самата си душа. Нещастни са онези майки, които по причина на слабото си телосложение лишават своите новородени чедата от своето мляко и биват принудени да ги предават в чужди обятия. Но още по-нешастни са онези майки, които въпреки, че са здрави не искат да кърмят своите рожби, за да не изгубят спокойствието, красотата, забавленията! Те не са достойни да се нарекат майки! Но Мария хранеше детето ни с майчината си кърма и с радост изпълняваше най-първата си майчина длъжност. Чрез търпение и навик успя да уреди дневните и нощните часове на хранене, така че да има спокойствие и чедото ни да привикне на тях. Грижеше се и за своята храна да бъде хубава, че млякото ѝ също да е хубаво. Точно изпълняваше лекарските наставления, Мария къпеше детето всеки ден и се грижеше за неговата чистота, извеждаше го на чист въздух постоянно и го оставяше на слънчевата светлина според указанията. Не крещеше на чедото ни, винаги със спокойствие му говореше, нито пък използваше билки, за да го упоява, а винаги се стараеше да намери причината за неговото безпокойствие, неспане и плачене. Под влиянието на такива грижи нашето чедо следваше да е здраво, румено и всякога весело, а щом проходи Мария започна да го възпитава. Стараеше се да го научи на любов към чистотата, на въздържание, чрез разни телесни упражнения да развива тялото му и с

търпение да поправя малките му своеволия. Но Мария заедно с телесното възпитание започна и душевното възпитание на скъпия ни син, като знаеше добре, че телесното здраве ако спомага за нашето земно благополучие, душевното обаче здраве и земното ни благополучие съставя, и вечното ни блаженство приготвя. За умственото и нравствено развитие на чедото ни Мария прояви християнското си търпение, родителска строгост, но заедно с голяма любов и уважение от страна на нашия син. Най-напред започна с привличане на вниманието му, много мъчно дело, защото вниманието на малките деца трудно се привлича, понеже е непостоянно, както пламък изложен на вятър. Но чрез търпението, с което се отличаваше и чрез различните живи и скъпи на чедото ни предмети тя сполучи постепенно не само да привлече вниманието, но същевременно да го направи наблюдателно и ученолюбиво дете. Стараеше се да не би да го умори и да разсее вниманието му. Като обработвахме и усилвахме по този начин вниманието на чедото си не преставахме да му предаваме постепенно и разни познания, полезни за възрастта му. Упражнявахме неговата памет и разсъждение чрез разни разказчета и въпроси, като знаехме, че познанията се добиват чрез вниманието, чрез паметта се поддържат, а чрез разсъждението стават полезни в живота. Стараехме се да поддържаме живи телесните и душевни сили на нашето чедо. Стараехме се, и още се стараем да не направим синът си машина от друго карана, без собствена воля и разсъждение, но да го наставяваме в самоволното му душевно развитие и усъвършенстване. Но доброто възпитание на сърцето на скъпия ни син бе най-пламенното ни желание, защото човек в живота си повече от сърцето се управлява и наставява, от сърцето зависи дали ще бъде обичан от Бога и хората и честит както на земята, тъй и на небето. Да се възпита сърцето е по-нужно от възпитанието на детето, но това за съжаление пренебрегват и родители, и учители и свещеници, като забравят, че според мъдрият Соломон: *от сърцето излиза живота...*

Сърцето само чрез християнската религия може да бъде непрестанен извор на истинско благополучие и затова божественият Павел съветва родителите „в учение и наставление Господне“ да възпитават чедата си. пророк Иезекил ни е рекъл: *“И ще ви очистя, и ще ви дам сърце ново, и дух нов ще ви дам, и ще отнема каменото сърце от вашата плът..и Моя дух ще ви дам.”* Затова скъпата ми Мария по християнски възпитаваше чедото ни от самото му раждане, когато сърцето му е по-гъвкаво и по-възприемчиво. Много пъти беше чула от добрия си баща, че когато се

занемарява доброто в сърцето на детето, в младежка възраст лошите навици и гибелните страсти го завладяват и правят около него твърда обвивка. После трудно словото Божие и човеческото учение могат да я пробият, за да влязат в сърцето, да го стоплят и променят. Навреме Мария започна да обработва сърцето на чедото ни, както чрез християнското учение и молитва, тъй и чрез своя собствен жив пример. Любовта, състраданието и благодеянието, които желяеше да вдъхне на чедото си, сама тя притежаваше и упражняваше във всекидневния си живот. Тя се старяеше да украси сина си с добри и благородни чувства, от които извираат в обществото и благодетелни дела. Не преставаше да бди над него и да се старяе да изкоренява чрез силна воля всякакъв недостатък и лош навик у него като егоизъм, леност, лъжа, гордост, завист. Същевременно се старяеше да държи детето си далеко от всякакъв лош и гибелен пример, като знаеше, че децата доста подражават и бързо усвояват. Много пъти Мария беше чула от татко си, че са опасни както пренебрегването на навременното възпитание, тъй и прекалената нежност и слабост на родителите към чадата. Така те ги правят нещастни и в семействата им, и в обществото. Също прекалената строгост не беше полезна, защото отдалечава чедата от нас и към лъжа и измама ги принуждава да прибягват. Всеблагият Бог благослови Мариините педагогически подвизи, защото благодарение на нейните майчински грижи, търпение, здрава воля и жив пример, скъпият ни син от ден на ден ставаше здрав, благочестив и благодетелен, трудолюбив и благодетелен. Дано Бог да му помага! Дано всички деца да бъдат такива като него, така че семействата им да се гордеят с тях и обществата да благоденстват. Между това нашият скъп син чрез благия си и весел характер и чрез помощта си не преставаше да весели старостта на дядо си, който радостно го благославяше и чрез съветите си го наставляваше. А аз и Мария славословяхме Бога и се удивявахме на Божието Провидение, което толкова добре и целесъобразно всичко в света е уредило!

- 24 -

ВЕЧЕРТА НА ЖИВОТА

В младост да седиш в пътя на правдата, в старост е венец на слава.

Притчи Соломонови гл.16

Скъпият ми баща, престарял вече се намираше към края на своя живот. Много пъти, като лежеше тъжен на постелята си въздишаше и тъжеше за своята покойна съпруга, за старите си приятели, за миналите си богатства и за изчезналите си телесни сили. Но колкото той остаряваше толкова Марииното добродушие, любов и себеотрицание разстяха и тя утешаваше и облекчаваше старият си свекър. Един ден, когато о. Христофор беше дошъл да посети моя баща, той въздъхна дълбоко и му рече:

- Дотегна ми, Отче вече животът!
- Тези думи произнесе в справедливата си скръб праведният Йов, му отговори дядо Христофор. Но какво сравнение може да бъде между тебе и Йова приятелю? Ти си имаш до постелята и син, който те обича, и снаха преданна, и внуче скъпо, и приятел искрен. Нито свирепата Йовова бедност те притеснява, нито неговата ужасна болест те измъчва. Остави да се оплакват от живота тези, които са го прекарвали в празност и леност. Остави да се отвращават от живота тези, които са го преминали в развратност и неправда и съвестта ги тормози. Но ти приятелю нямаш никаква причина, за да се отвращаваш от живота си.
- Не забравяш ли приятелю, че съм загубил добрата си съпруга, която обичах сърдечно? Забравяш ли, че заедно със съпругата си изгубих и всичкото си имущество, което съм придобивал с много трудове.
- Имаш право приятелю, му отговори дядо Христофор. Действително, когато смъртта взема в обятията си любимите ни хора, не ни се иска и ние да сме на този свят, но докато хора скърбим и се топим, като християни нека се надяваме и нека се утешаваме, и нека се покоряваме на Божията воля. Може би Бог като възлюби твоята съпруга, която ти толкова много си обичал, я е призовал на небесата по-напред от тебе, за да не изпие тя горчивата чаша на твоята смърт и така да я избави от тази скръб.
- Да, да! Слава на Бога! – извика тогава татко. Благодаря на Всевишния и му се моля да ми прости! Признавам, че много пъти прекалената скръб е следствие не на любовта, но на егоизма!
- Утеши се още, приложи дядо Христофор, защото, ако те призовава на небето тъгата за съпругата ти, любовта на сина ти, предаността на снаха ти, и сладостта на внучето ти те теглят към земята. Дори и да изгуби всичкият си имот, Бог те благослови синът ти, Петър, който не те е лишил от насъщния хляб, и е достоен, честен човек и от

всички уважаван. А пък честта и уважението, приятелю, са по-скъпоценни от всяко друго нещо на земята! Между другото помни за свое утешение, че човешкия живот прилича на красива роза, която също има и тръни! Като се оплакваме от живота ставаме неблагодарни пред Бога, а пред хората егоисти и малодушни. За това, като се подкрепяваме от вярата, надеждата и любовта, нека чакаме приятелю, с търпение часа, в който Бог ще благоволи да ни избави от земните ни изпитания, като ни призове в небесните си селения.

Тези думи на о. Христофор утешиха и укрепиха стария ми баща. Навъсеното му лице ми се видя по-засмяно. Целуна малкият ни син Георги, целуна мен и Мария разтревожен, че ни е притеснил. Но след като помълча малко, рече на дядо Христофор:

- При всичко туй отче нека признаем, че трудно нещо е старостта!
- Трудно нещо е старостта! – отговори дядо Христофор и винаги пожелаваме на скъпите ни синове, дъщери, снахи и внуци да живеят и да остаряят, и мъдрият Соломон не е казъл, *че венец на славата украсява старостта на онези, които са прекарвали живота си в правда!* Всяка възраст, продължи дядо Христофор си има своите трудности. Младостта е изложена на безброй недостатъци, изкушения и опасности, поради неопитността, самонадеяността и страстите! Но ще ми кажеш, тогава всеки има надежди и планове, които я правят жива и ни дават сили да преодолеем трудностите. А старецът като приближава края на живота си, скърби и се притеснява, като вижда, че надеждите му са се осуетили, плановете му не са сполучили, силите му са изчезнали, а роднините му един по един са се преселили в другия свят. Да, така е, но сред тези скърби на старостта нека се удивим на Божия промисъл и нека прославим Бога, защото както вечерта ни подготвя за нощта, така и старостта ни подготвя за отвъдния живот! Но за жалост, ние старците имаме и старчески недостатъци, с които правим още по тежки старините си.
- Че кои са тези недостатъци? – с любопитство попита баща ми, а уважаемият дядо Христофор му отговори:
- В старостта приятелю ставаме за жалост кисели, груби и мърим, и се сърдим на младите. По този начин ги огорчаваме и наскърбяваме. Нека се стараем прочие да сме по-търпеливи, по-благи, по-

справедливи. Но и друг недостатък си имаме ний старците. Колкото нашите естествени и умствени сили отслабват, толкова повече ставаме страхливи и се прилепваме към имота си, като се боим да не би и него да изгубим, и тъй ставаме отвратителни сребролюбци.

- Слава Богу прочие, рече тогава татко засмян, че навреме изгубих имота си, за да не би да попадна във властта на сребролюбieto.
- Да, прослави Бога! – му отговори тогава дядо Христофор. Ако имаше богатствата си, може би не би дошъл в Патмос и в настоящата слабост на старостта си не би се радвал на отцелюбивите грижи на сина и снаха си. А никой друг не би се грижил за теб по-добре от тях.
- Никой, никой! – повтори татко, но не мога да скрия от тебе Отче, че дълбоко скърбя като измъчвам снаха си чрез старческите си недостатъци и като претоварвам с разноски сина си.
- Ах тате, що казваш? – извикахме тогава същевременно и аз и Мария и като целувахме ръцете на стария си баща измокрихме ги със сълзи и от жалост останахме безмълвни. Но дядо Христофор взе думата вместо нас и рече:
- Не говори така приятелю. Знаеш тяхното християнско сърце и тяхната преданост към тебе, вместо да скърбиш трябва да се радваш. Като изпълняват своите свещени към тебе длъжности и двамата усещат радост сърдечна и благоприятна. Много пъти са се оплаквали като виждат, че отблъскваш техните синовни грижи за тяхно спокойствие. Животът и имотът на добрите чеда приятелю, е живот и имот на родителите им, и затова с благодарение търпят всяка жертва и лишения, за да благодарят на родителите си. Недей прочие да ги наскърбяваш като отхвърляш техните грижи и жертви.

А пък татко пак ни прегърна и ни благослови.

- Но забравих да ти кажа, продължи дядо Христофор за един друг недостатък, който придружава нашата възраст. Отслабването на тялото води заедно със себе си, за жалост и отслабване на чувствата, и тъй сърцето на старците изгубва съчувствието си и става хладнокръвно към страданията на другите. Нека прочие да се стараем и когато остаряваме да обичаме тези, които се намират около нас и да им правим добро, за да преминем весели последните си дни. При всичко това скъпи приятелю, като зъгърбваме със старостта си силните желания, буйните страсти, безпокойството и

опасностите, с които е пълна нашата младост, ние влизаме в тихото и спокойно пристанище на старостта и приличаме на онзи мореплавател, който като влиза в тихо и безопасно пристанище, обръща се назад и като вижда скалите и големите вълни от които се е избавил и с които други след него още се борят, благодари и славослови Бога. При това старостта и скъпоценната опитност се изразяват в белите коси и затова всички търсят наставленията и съветите на старите.

- Но когато потънем в дълбока старост, рече татко, изгубването на телесните сили е придружено от отслабването на умствените, а болестта и мъките ни повалят и виждаме зинал вече пред нас гроба, а сърпът на смъртта висящ над главата ни.
- Тогава приятелю, прекъсна го дядо Христофор, в обятията на християнската религия ще намерим надежда, насърчение, утешение и облекчение, защото ако сме преминали живота си в добродетел и правда, вяра и благочестие, никак не ще се уплашим от смъртта. И до гдето душата ни се присели във вечното си отечество да не преставаме да изпълняваме усърдно своите старчески длъжности.
- Че кои са тези длъжности, попита го татко?
- Най-първата от тези длъжности е, повтори дядо Христофор да се стараем да бъдем полезни на поколението, което ще ни наследи, защото така напредва благоденствието на човешкия род. Старците са длъжни да предават на по-младите плодовете, които са събрали чрез своята многогодишна опитност и наблюдателност, да направляват техните действия и поведение чрез своите благоразумни старчески съвети, да им показват разните опасности в живота, да ги учат на въздържание. Те със своята опитност и чрез своя добър пример и целомъдрен живот да ги учат на добро и добродетелност, за да ги направят благочестиви и достойни граждани. Затова и мъдрият Соломон изисква в старостта *честност, благоразумие и непорочен живот*. Но за да имаме влияние над младите се изисква да бъдем кротки и добри към тях, а не строги, своенравни и следователно нетърпими, защото младите лесно слушат съвети, когато ги диктува добродетелта с кротост. Имаме приятелю да изпълняваме много длъжности. Спокойствието на старостта ни дава възможност като изпитваме миналото си да поправяме грешките си и сърцето си чрез

покаяние и молитва да пречистваме, като се приготвяме за вечното преселение на душата.

Така говори онзи ден добрият дядо Христофор до татковата постеля и от този ден татко търпеше мъченията на старостта с повече търпение. Стана по-разговорлив, разказваше ни поучителни случки от живота и пълен с умиление често се молеше на Бога. Оттогава нито пред смъртта треперяше, нито мърмореше заради старостта си. Повтаряше Исаевите думи: „ *И като остареете аз съм с вас, аз ви търпя, аз ви направих и аз ще ви дигна, и аз ще ви помогна и спася.* “

И пълен с вяра, надежда и търпение, според волята Божия тихо и с кураж очакваше смъртта си, като споменаваеше думите на Давид “*защото и на смъртен одър да съм няма да се страхувам, защото Ти си с мене.*“

- 25 -

ПРЕСЕЛЕНИЕТО НА ПРАВЕДНИЯ

*Като правим добро, да се не обезсърчаваме,
защото ще пожънем в свое време, без да се уморяваме.*

(Гал. 6-9)

С християнско търпение и великодушие преминаваше баба Агата последните дни на живота си. Тя се чувстваше много признателна на моята съпруга, която с грижите си облекчаваше старостта ѝ. Един ден като усети, че силите ѝ я напускат и че приближава последния ѝ час, извика дядо Христофор, за да намери спокойствие и утешение в обятията на християнската религия, като в обятията на своята майка. Действително! Християнската религия, като съща майка, на която ние сме деца чрез кръщението, ни прегръща в своите обятия и когато се венчаем, чрез брака ни благославя. През целия ни живот чрез своите всемъдри заповеди ни наставлява в пътя на истинското благополучие и в ужасният час на смъртта ни подкрепя нашата душа и я упътва към вечността! В обятията на тази чадолюбива майка прибягна баба Агата в последния час на живота си. След като се очисти с покаянието и изповедта и се приобщи със Създателя чрез Св. причастие, обърна към Мария пълен с признателност поглед и като стискаше ръката ѝ предаде тихо Богу дух. Мария плачеше, като съща дъщеря, затвори бабините Агатини очи, а аз се загрижих за погребението

й. Дядо Христофор произнесе кратко, но доста поучително слово над гроба на бабата, която почти целия Патмос придружи плачещ до последното й жилище.

- „Да не се леним да правим добро, защото ако работим неуморно, навреме ще пожънем“. Чрез тези божествени думи на апостол Павел дядо Христофор почна бабиното Агатоно надгробно слово. След като изложи разните страдания чрез които Божието Провидение през целия й живот я изпитва, похвали християнската й добродетел, и особено нейната преданост към страдащите и болните. О, колко са малко онези, които в този свят се придържат здраво за добродетелта, и които според заръките на Апостола постоянно пребивават в добро! Нещастията, несполуките на живота от една страна, завистта, злобата, неправдите, непризнателността и клеветата и всяко зло от друга страна принуждават човек да негодува и да се отчайва. Истинският християнин, който се държи здраво за спасителните истини, които Богочовекът е открил на земята, не счита смъртта за край, а за начало и врата към вечния живот. Очаква с вяра вечното блаженство и не се лени да прави добро. И ето това е благородното послание на Господното учение! Ако праведните, добродетелните и благочестивите хора много страдат на земята, то неправедните, злонравните и нечестивите са действително по нещастни от тях, колкото и блясково да е булото на земното им щастие. Но като се придържаме здраво за добродетелта и със спокойна съвест и душевна радост, както баба Агата нека изпълняваме християнските си задължения и ще имаме утешение, надежда и насърчение. Нещастията и мъките са неразделни от човешкия живот. Чрез тях Бог ни изпитва, дали сме достойни за бъдещо блаженство. Ако добродетелта се награждаваше преживе, то делото на Висшето Правосъдие щеше да свършва на земята. Но ние очакваме да видим възмездие за делата в бъдещото Небесно Царство! Убеждението за нашето бъдещо съществуване, скъпи слушатели, е съществувало още преди появата на философията, преди откриването на християнската истина. И езичникът в измамата си, и варваринът в невежеството си, и дивият в гората са чувствали в сърцето си нуждата от бъдещо съществуване и въздаяние. Така ни е създал Създателят ни, с безсмъртна душа, стремяща се към Бога. Нека прочие се утешава, нека се надява и нека се укрепява добродетелният, благочестивият,

праведният, който е възлюбил Бога и ближния си! Нека се бои и трепери нечестивия, егоистът, неправедният, *защото ще дойде Син Човечески, и тогава ще въздаде всекому според делата му!* Тогава ще получим правдата, която напразно търсим на земята, тогава ще видим крайното правосъдие, висшата истина и безпределната благодат, която на земята непрестанно жадуваме. Тогава ще усетим неизразима радост и небесното блаженство, което е непостижимо на земята. Тогава ще настъпи часът на жътвата! Но понеже за онзи ден и час никой не знае, освен Небесният ни отец, нека бодърстваме, според завета Христов, защото не знаем в кой час Господ ще дойде. Нека винаги умът ни е обърнат към молитвата и към Бог.

Тук дядо Христофор спомена притчата за десетте девици, от които петте, понеже нямали елей за своите светилници, пропускат сватбата, а при жениха влизат само най-подготвените. Баба Агата като добрите девици навреме се беше снабдила с нужния елей, чрез добрите си дела и приготвена всякога очакваше неизвестния час на смъртта.

- Нека бъдем като баба Агата, и като нея християнски да преминем живота си. Като следваме Божествените заповеди ние ще преминем честито живота си, и на другите ще помогнем, като ще се удостоим с праведна смърт и ще имаме надежда за вечно блаженство. Баба Агата, приятели ни научи, че благочестивите и добродетелни хора, ако и да страдат много в света, в благочестието си и в грижите към ближния намират утешение и облекчение. Смирена, търпелива, благоразговорна и услужлива към всички, баба Агата спечели уважението и симпатията на всички. А понеже имаше чисто и благородно сърце, всички горещо я обикнахме и всички тъжим за нея сега и плачим над гроба ѝ. Бедната и същевременно толкова благодетелна баба Агата нека ни научи още, че не се изискват богатства, за да изпълняваме християнските си задължения. Достатъчно е да усетим от все сърце любовта към ближния, да се завладее сърцето ни от християнското желание за благодетелност. Достатъчно е да разберем, че християнството е в любовта, в правдата и в благоденствието и там само може да открием истинското ни благополучие. Тогава нашето благодетелно разположение ще намери безчислени средства за благоденствие и ще чуем с радост онези весели думи: *“Елате благословени на Отца ми, да наследите*

приготвеното вам царство...Истина ви казвам, каквото сте сторили на едного от тези най-малки мои братя, на мене сте го сторили“. Както дървото се познава по плодовете му, така и човека се познава по делата му и според делата всекиму ще въздаде Синът Човечески. Затова както казва апостол Павел „*Догдето имаме време нека правим всекиму добро.*“

С тези божествени думи запечата дядо Христофор надгробното слово на баба Агата. С тези думи ще запечатам и аз този ръкопис, така че моето нравствено възраждане, което почна от баба Агатината колиба върху гроба ѝ да свърши. Но в допълнение на ръкописа си, и за да удовлетвори любопитството на читателите си, съм длъжен да кажа следното:

Един месец след смъртта на баба Агата почина и скъпият ми баща, след като благослови от все сърце сина, снаха и внука си. При последния си час, татко ми заръча да направя настоящия ръкопис с надежда, че при публикуването му, той ще подейства за възраждането и на други като мен. А уважаемият ми избавител и благодетел, добрият дядо Христофор все още е жив и поучава хората на Патмос и словом и делом в Евангелска нравственост, която е основание за благополучието на човешкия род.

Скъпият ми Марко, след като се ожени за една искрена и достойна приятелка на Мария го ръкоположиха за свещеник и пое бащините си задължения. Всеки ден показваше себе си достоен син и наследник на баща си, затова всички го обичаха и почитаха. Като разбра, че обществата страдат, вяхнат и нещастни биват поради това, че свещениците при извършването на църковните последования и тайнства не изпълняват точно своето велико и божествено послание, Марко се стараеше и чрез Евангелските си слова и чрез християнските си дела, и вътре и вън от църквата да се показва жив образ на християнството в Патмос. Той просвещаваше и укрепяваше всички в правия път чрез съживителните лъчи на човеколюбивата Иисус Христова религия. За щастие Патмос може да се похвали не само с такива уважаеми свещеници, но и с майки добри, които дават добро възпитание на чадата си, и учители образовани, скромни и благородни, и мъже добродетелни, които управляват Общинските дела с ревност, самоотверженост и правда. И понеже всички се възпитават християнски, и вкъщи, и в църква, и в училище, съставляват общество честито, весело и действително християнско, живеещо според Христа. Завистта, клеветата, користолюбието, лъжата, измамата, спекулациите,

неправдата, споровете, насилието и съдебните дела съвсем намаляха. Всички се вдъхновяваха от истинската любов към ближния, която според Апостолът зло не върши. Леността, пиянството, гордостта, разкоша и хазарта бяха далеч от Патмос. Гражданите бяха трудолюбиви и честно изкарваха прехраната си, целомъдрени и умерени, помагачи си един на друг, с взаимно доверие помежду си. Така домовете им благоденстваха чрез благодатта, добродетелта, трудолюбието и правдата. Направиха общината си честита от всички уважавана, а от Бога благословена. Честит и блажен действително се считам като живея в средата на такова християнско общество и всеки ден усещам неизразимата радост на истинския християнин. *„Пригответе пътя Господен, прави правете неговите пътеки“*.

Като следвам бащината си заръка написах този ръкопис и съм уверен, че без добродетел и добри нрави нито чрез силата, нито чрез богатството, нито чрез законите може да се добие и поддържа свободата, законопочитанието, безопасността и просвещението.

По пътя Господен прочие нека всички да ходим и да бъдем християни не само на думи, но и на дела. Сърдечно и братски ви поздравява: Ваш Петър.

Редакция: Г.Бабулкова